

gen. K. Goppers

Strēlnieku laiki.

V. B.

Rīga

1931

1911

L 90-4
776

Gen. K. GOPPERS

Atmiņas

Strēlnieku laiki

Atmiņas

Rīgā, 1931.

Ģenerālkomisijā pie A/S. Valters & Rapa

0307042436

L. V. B.
In. ~~241264~~

~~1/5044K~~

Π

У

Armijas spiestuve, Rīgā, Muižas ielā Nr. 1.

Latviešu strēlnieku pulki pasaules karā.

Pasaules kara sākumā publicētā bij. lielkņaza Nikolaja Nikolajeviča uzsaukumā «Brāļiem poļiem» gāja runa par netaisnības izlabošanu, no kuŗas vēselu gadu simteni cieta poļu tauta. Lai gan šis vēsturiskais uzsaukums bija attiecināts tikai uz poļu tautu, tomēr viņš modināja arī citu tautu nacionālo pašapziņu, kuŗas ne mazāk kā poļu tauta, jau vairākus gadu simteņus cieta no vēsturiskās netaisnības. Iespējams, ka vēsture taisīs pārmetumus pirmam Krievijas armiju virspavēlniekam par to, ka viņa uzsaukumā trūkst aizrādījumu kaut uz minimālo kultūrēli-nacionālo tiesību iegūšanu tām tautām, kuŗas apdzīvoja no kara operācijām aizskārtās zemes.

Stratēģija uzliek virspavēlniekam par pienākumu izmantot visus valsts materiālos un garīgos spēkus, lai iegūtu uzvaru, tādēļ jādomā, ka nupat minētais uzsaukums tādā šaurā veidā nevarēja izmantot daudzu mazo tautiņu garīgos spēkus. Arī poļi, uz kuŗiem uzsaukums tieši bij attiecināts, nedāvināja viņam pilnīgu uzticību. Poļu sabiedrības lielākā daļa, neredzējama nekādu garantiju uzsaukumā izteiktiem solījumiem, skatījās uz viņu tikai kā uz stratēģisku paņēmieni un ieņēma nogaidošu stāvokli. Tikai nelielas poļu sabiedrības grupas uzticējās uzsaukumam un vēl 1914. g. beigās uzsāka poļu leģionu formēšanu. Šie leģioni jau 1915. gada pavasarī pa-

Pirmo brīvprātīgo grupa.

rādījās frontē, bet viņi neatstāja nekāda noteicoša iespaida uz kara notikumu gaitu, sava niecīgā skaitliskā sastāva dēļ, neskatoties uz to, ka bieži vien kaujās viņi parādīja apbrīnojamu drošsirdību.

Gluži citādi veicās tiem nacionāliem formējumiem, kuŗu organizēšana bija izsaukta caur paša kara notikumiem, kaut gan ar lielu novēlošanos, — papriekš armeņu, tad latviešu. Šis nacionālās karaspēka daļas bez kaut kādiem solījumiem no armijas vadības puses, caur savu pašai izturību un izturību bieži vien bija spējīgas ievirzīt kara notikumus citādās sliedēs. Šis apstākļi norāda uz to, ka 1914. gada beigās, kad krievu armijas uzbrukums apstājās lādīņu trūkuma dēļ, Krievijas virspavēlniecība palaida garām izdevīgu brīdi izmantot mazo tautību nacionālo pašapziņu. Armeņu, gruzīnu, mazkrievu, baltkrievu, poļu, lietaviešu, latviešu, igauņu un somu ieddedzinātais patriotisms būtu bijis spējīgs segt ieroču trūkumu un dot citu virzienu kara iznākumam.

Apbrīnojamā latviešu strēlnieku pulku drošsirdība un izturība pasaules kara laikā ir viegli saprotama. Gadu simteņus ciešot vācu jūgu, latvju tauta no paaudzes paaudzē ieaudzēja sevī nedzēšamu naidu pret visu vācisko un plašākas tautu masas instinktīvi sajūta, ka no Vācijas puses tautai draud iznīcināšana. Iesāktā pēc 1905. gada dažu vāciem piederošo muižu kolonizācija ar vāciešiem, aizrādīja uz to, kāds liktenis sagaida latvju tautu, ja uzvarā paliks Vācijas pusē. Intelligentās tautas aprindās bez tam vēl zināja arī par veco prūšu likteni un Vācijas politiku vēl agrāk pie viņas pievienotās poļu provincēs. Nāca tautā zināmi arī gadījumi par vietējās vācu muižniecības aktīvo palīdzību Vācijai. Viss tas kopā, noskaņoja tautas jūtas un domas vienā virzienā — ziedot visu, lai izrautu uzvaru no Vācijas rokām. Vēlākie vēsturiskie fakti aizrāda uz to, ka latvju tauta nebija kļūdījusies savās jūtas. Saprotams, ka arī no Krievijas puses latvieši nevarēja sagaidīt nekādas pretimnākšanas savai nacionālai patstāvībai, tomēr šie apstākļi bija savādāki: no Krievijas puses tauta nejuta nāves briesmu tautībai kā tādai, šie nebija arī tādas nicinošas un nacionālo pašapziņu apvainojošas izturēšanās. Latviešu pārkrievošanas politika notecēja savādā virzienā, un zem humānitātes ideju iespaida, kuŗas vēl no Alek-

sandra II laikiem atklāja latviešiem durvis uz izglītību un arī uz valsts amatiem. Vai šāda pārkrievošanās politika bija spējīga sasniegt savu gala mērķi, par to vēl ļoti jāšaubās, jo latviešu tautas masu kultūrēlais līmenis stāvēja augstāki par krievu zemniecības kultūrēlo līmeni; šāds stāvoklis vēl uz nenoteiktu laiku garantēja latviešiem viņu tautības drošību. Ja mēs visam tam pievienojam vēl to, ka Baltijas baronu tiesības pēdējos gadu desmitos, kaut pamazām, bet pastāvīgi tika ierobežotas no Krievijas valdības puses, saprotams, ka latviešu tautas simpatijas bija Krievijas pusē. Šādi apstākļi bija ļoti labvēlīgi, lai izmantotu tautas nacionāli garigos spēkus uzvaras iegūšanai, un ne tikai pie latviešiem, bet arī pie citām tautībām, kuŗas dzīvoja daudz maz līdzīgos apstākļos. Bet kā mēs jau redzējām augstākā Krievijas armiju vadība neparādīja šai virzienā nekādas iniciatīvas, acīmredzot baidīdamās par impērijas vienības principu.

Iniciatīvi latviešu karaspēka vienību formēšanai deva paši kara apstākļi, kad vācu karaspēks okupējot Kurzemi uzdūrās uz bruņotu pretošanos no latviešu strādnieku komandu puses, kuŗas pat neietilpa aktīvās armijas sastāvā. Šo apstākļi izmantoja vietējā frontes priekšniecība, lai pastiprinātu savus kaujas iecirkņus, apbruņojot latviešu strādnieku komandas un ievēdot viņās ierindu organizāciju. Latviešu kaujas vienību organizēšanas ideju tūlīt uztvēra Latvijas sabiedriskie darbinieki ar valsts domes deputātiem priekšgalā un ievirzīja šo jautājumu oficiālā ceļā. Valsts domes deputātiem Goldmanim un Zālītim nācās pārvarēt daudz šķēršļu un ziedot daudz izturības un pacietības, kamēr viņi panāca oficiālo atļauju latviešu strēlnieku bataljonu formēšanai. Vēsture ar laiku sniegs daudz interesantu sīkumu par to, kāda tirgošanās tūlīt iestājās ap jautājumu, ko latvieši prasīs par savu vienību kaujas darbību. Krievijas valdošās aprindas ļoti labi saprata, ka dot atļauju nacionālo karaspēka vienību formēšanai nozīmē daudz vairāk, nekā visādi mutiski un rakstiski solījumi, viņas ļoti labi zināja, ka organizētas kaujas vienības, it sevišķi tai gadījumā, ja viņām būs arī kaujas nopelni karā, būs labākā garantija latviešu tautas rokās, lai netikai lūgtu, bet arī prasītu kaut ko sevīm.

Nav vēl arī zināms, vai valsts domes deputātu rūpēm un pūlēm būtu bijušas sekmes, ja frontes apstākļi noteikti un neatlaidīgi nebūtu diktējuši šādu formāciju nepieciešamību. Vācu uzbrukums 1915. gadā apstājās pie pašas Rīgas. Krievu stratēģijas tuvākais uzdevums šai virzienā tagad bija Rīgas un kopā ar to Rīgas jūras līča aizsargāšana. Rīgas aizsargāšana pēc vietējiem taktiskiem apstākļiem prasīja plašu aktīvu darbību no sargājošā Rīgas kara spēka, bet nogurušais no ilgstošās atkāpšanās krievu kara spēks nebija vairs spējīgs uz aktīvu darbību. To saprata ziemeļu frontes vadība un tāpēc uzturēja arī no savas puses latviešu lūgumus, lai caur sajūsmināto ar nacionālu pašapziņu kara spēka vienību ieliešanu frontē paceltu armijas garastāvokli.

Šo uzdevumu domāja veikt caur atsevišķu latviešu strēlnieku bataljonu formēšanu, kurus bija domāts piedot krievu divīzijām izlūkošanas darbības vešanai. Latviešu kara spēka vienības savā pirmā darbības stadijā ar lielām sekmēm veica šādu uzdevumu un pārskati par no viņām izvestām izlūkošanām bija populāri visā plašā Krievijas armijas frontē. Bet šādam latviešu vienību izmantošanas veidam bija arī savas sliktās īpašības, jo divīzijas, kurām bij piekomandētas latviešu daļas pamazām atradinājās no aktivitātes un jaunās latviešu daļas sāka nest samērā ar krievu daļām lielākus zaudējumus.

1916. gada vasarā Rīgas frontē bij mēģinājumi pāriet uzbrukumā. Šie mēģinājumi vispārīgi nebija sekmīgi, bet latviešu bataljoni, kuŗi šajos uzbrukumos pa vienam, vai pa diviem bij pievienoti krievu pulkiem, parādīja sevišķas kaujas spējas un izturību, kādēļ radās domas izmantot latviešu kaujas daļas kā triecienu grupas, apvienojot viņas lielākās vienībās. Šīs domas ir jāstāda sakarā ar Kurzemes atbrīvošanas ideju, kuŗa nobrieda kā kara aprindās, tā arī latviešu sabiedrībā. 1916. gadā stipri izplatījās baumas par miera noslēgšanu. Tādas baumas ļoti uztrauca latvju sabiedrību, kuŗa baidījās, ka miera noslēgšana pie patreizēja frontes stāvokļa, draud ar Kurzemes pievienošanu Vācijai, tā tad ar latvju tautas sadalīšanu starp divām monarchijām, kas nozīmētu tautas drīzo galīgo iznīcināšanu. Ņemot to vērā, latviešu divīziju (atsevišķu brigāžu), kā trie-

cienu grupu, formēšana tapa par latvju sabiedrības, kā arī latvju karavīru karstāko vēlēšanos, jo tikai šādā ceļā varēja cerēt uz Kurzemes atbrīvošanas idejas realizēšanu. Bija gan latviešu sabiedrībā arī

1. Latviešu strēlnieku brigādes štābs. Vidū brig. k-rs plkv. Goppers.

pretēju domu virziens, šī virziena piekritēji izteica bažas par pārāk lieliem sagaidāmiem zaudējumiem triecienu grupās, kas varētu novest pie latvju jaunatnes izkaušanas. Šāds apgalvojums bija maz pa-

2. Latviešu strēlnieku brigādes štābs ar brig. k-rī plkv. Auzānu.

matots, jo parasti kaujās aktīvi darbojošās daļas nes mazākus zaudējumus. Uzvarēja tomēr pirmais domu virziens un 1916. g. oktobra beigās jau bija saformētas abas latv. strēlnieku brigādes pa 4 pulki katrā brigādē. Latvju strēlnieku rezerves bataljonā šī gada septembra mēnesī bija saplūduši prāvi papildu spēki (apm. 250 virsnieki un 13.000 strēlnieki), kas stipri atvieglināja frontes bataljonu izvēršanu pulkos. Tanī pašā laikā tika izstrādāts uzbrukuma plāns un jaunsformētās daļas, piemērojoties šim plānam, veda apmācības vingrinājumus pretinieka frontes pārraušanā.

Tāda īsumā bija visu priekšdarbu gaita, kas sagatavoja pazīstamās ziemassvētku kaujas, kurās latv. strēlnieku pulki spidoši izpildīja triecienu grupu uzdevumus un bij tuvu Jelgavas un varbūt arī Kurzemes atbrīvošanai. Ja spraustais mērķis, kaujas disciplīnas trūkuma dēļ pie Sibīrijas strēlniekiem, arī netika sasniegts, tad tomēr šīs kaujas bija ļoti nozīmīgas visā kara notikumu gaitā. Vācu virspavēlniecība bija piespiesta atraut daļu no saviem spēkiem vakara frontē un pārvest viņus uz Rīgas fronti, kas atviegloja sabiedroto armiju darbību un latvieši ieguva uzticību pie sabiedrotiem, kura bija par pamatu vēlākai Latvijas atzīšanai.

Nepilngadīgo brīvpriātīgo iesvētīšana Latv. strēln. rez. bat. Tērbatā.

Latviešu strēlnieku rezerves bataljons.

Tērbata. Pārcelšanās uz Valmieru un tās aizkulisēs.

Lielākā daļa veco latviešu strēlnieku savās atmiņās ir saistīti ar Latv. Strēln. rezerves bataljonu, kuŗu vēlāki pārdēvēja par pulku. Kaujas pulku aktīvie bataljoni 4 rotu sastāvā saformējās paši, bet viņu komplektēšana līdz pulku sastāvam ar 8 rotām, kā arī vēlākā zaudējumu papildināšana notika caur izsūtītām no rezerves bataljona papildu rotām, Tādā kārtā caur rezerves bataljonu izgāja lielākā daļa visu strēlnieku un virsnieku.

Es pieņēmu rezerves bataljona komandēšanu 1916. gada augusta sākumā, kad viņš skaitīja savās rindās 8—9 tūkstošus strēlnieku un apmēram 150 virsnieku. Katru dienu plūda klāt desmitiem un simtiem jaunu strēlnieku no visām plašās Krievijas malām. Bataljona organizācija pastāvēja no 8 kadra rotām, pie kuŗām pēc vajadzības formējās papildu rotas. Pēdējo kopējais skaits tanī laikā pārsniedza 30, tā tad faktiski katra no kadra rotām jau bija pārvērtusies par bataljonu. Bez tam bataljonā pastāvēja vēl mācības (instruktoru) rota, ložmetējnieku komanda, sakaru un sapieru komandas un jātnieku spridzinātāju komanda. Bataljona vienības bija novietotas dažādās Tērbatas pilsētas daļās, gan kazarmās, gan pilsētās un privātās ēkās. Nemītošais strēlnieku pieplūdums un atplūdums, intensīvais

darbs pie saīsinātas mācības programmas, savstarpēja iepazīšanās pie pastāvīgi mainīgā sastāva u. t. t., darīja bataljona iekšējo dzīvi lielā mērā drudžainu un kustīgu. Tērbata bija pārpildīta ar latviešu bēgļiem — kurzemniekiem un rīdziniekiem, kādēļ ievērojama daļa strēlnieku atrada tur savus pazīstamus un radus. Bēgļu ilgas pēc atstātām dzimtām vietām nevarēja neatstāt lielu iespaidu uz strēlnieku garastāvokli. Strēlnieki steigdamies uz savām nacionālām vienībām, lai cīnītos par savu dzimteni, atrada bēgļu masās vēl spēcīgu morālu atbalstu saviem centieniem un tādēļ nav brīnums, ka papildu rotu izvadīšana uz fronti ikkatru reizi pārvērtās par jūsmu pilniem svētkiem, un ziediem apšuķotie strēlnieki devās uz fronti ar ciešu, cēli kareivisku apņemšanos.

Katrā darbā ir savi šķēršļi, kuŗi jāpārvar. Nevarēja nebūt tādu šķēršļu arī tanī straujā darbā, kāds noritēja rezerves bataljonā, jo vairāk tādēļ, ka strēlnieku kustību uzmanīgi novēroja šai kustībai naidīgi, bet iespaidīgi pie Krievijas valsts varas Baltijas vāci, kuŗi arī bija izraudzījušies Tērbatu par savu koncentrēšanās vietu. Bija notikušas jau vairākas sīkas sadursmes starp šo elementu no vienas un strēlniekiem no otras puses pie dzīvokļu jautājumu nokārtošanas pilsētā. Šīm sadursmēm nebija tomēr vēl nopietna rakstura, bet taisni šinī laikā, t. i. 1916. g. augustā uzpeldēja viens nopietnāks jautājums, kuŗš, kā man likās, atstāja noteicošu iespaidu uz visu Latv. Strēln. rezerves bataljona tālāko gaitu. Tas bija telpu jautājums. Neskatoties uz bataljona lielo skaitlisko sastāvu, kuŗš augusta beigās jau pieauga līdz 10.000, bataljonam tomēr nebija savas lazaretē. Pat pie visniecīgākā slimu procenta, bataljonam lazarete bija nepieciešama, bet ņemot vērā vispārīgi grūtos tā laika sanitāros apstākļus un pārpildītās citas lazaretē pilsētā, bataljons bez savas lazaretē nemaz nevarēja iztikt, un tādas ierīkošanai bija arī vajadzīgā atļauja, nebija tikai telpu. Uz vairākkārtējiem pieprasījumiem pilsētas valde atbildēja vienu un to pašu, ka tādu brīvu telpu pilsētā nav. Bet strēlniekiem piemita viena apbrīnojama īpašība — pašierosme un pašdarbība, kuŗa kā sarkans pavediens spīd cauri visai tā laikmeta kustībai, un pateicoties šai īpašībai, strēlnieki arvien atrada

izeju arī tur, kur oficiāli tādas it kā pavisam nebija. Tā notika arī šīnī gadījumā. Strēlnieki paši atrada pilsētā brīvas un pilnīgi šai vajadzībai piemērotas telpas, tikai viņas mums nedeļa. Tās bija — liels divstāvu nams, piederošs baronam Nolkēnam, kuŗu apdzīvoja tikai divas vecenītes, sargādamas šīnī namā no laukiem savestās barona mēbeles. Uz šī nama pieprasījumu strēlnieku lazaretē ierīkošanai, no vietējām oficiālām iestādēm bija saņemta stingri noraidoša atbilde. Tad jautājums izšķiršanai bija pārņemts uz VI armijas štābu, kuŗas rajonā skaitījās Tērbata. Bet arī no turienes pienāca noraidoša atbilde. Pēc neoficiālām ziņām ar šīs armijas štābu tuvos sakaros stāvēja pats barons N. — ēvakuētais Keļcu gubernators. Ņemot to vērā bataljons atrada ceļu griezties ar jautājuma galīgu izšķiršanu pie frontes štāba. Nesen ieceltais ziemeļfrontes štāba priekšnieks ģenerālis Daņilovs izšķīra jautājumu latv. strēlniekiem labvēlīgā garā. Bet izrādījās, ka ar to jautājums arī vēl nebija galīgi izšķirts. Atdevis vajadzīgos rīkojumus, kā Tērbatas garnizona priekšnieks par nama nodošanu latv. strēln. bataljonam lazaretē ierīkošanai, es nobraucu uz Rīgu, lai piedalītos strēlnieku Organizācijas Komitejas sēdē. Vēl šīs komitejas sēdes laikā ieradās ar nākošo vilcienu no Tērbatas atbraukušais rez. bataljona adjutants palīgs un nodeva man steidzošu tēlegrammu no rezerves brigādes komandiera, kuŗam mūsu bataljons bija padots. Tēlegrammas saturs pārsteidza visus organizācijas komitejas locekļus. Viņā bija teikts, ka latv. strēln. rezerves bataljons tiek pārvietots no Tērbatas uz Valmieru un kā pirmais ešalons bataljona pārvešanai tiks padots Tērbatas stacijā pēc 5 dienām, cik atceros laikam 2. vai 3. septembrī. Apspriežot turpat Organizācijas komitejā šo tēlegrammu, tūliņ uzpeldēja daži pavisam neatrisināmi jautājumi. Ja mūsu bataljonam, pateicoties viņa lielam sastāvam tikai ar lielām grūtībām varēja atrast telpas samērā lielā pilsētā — Tērbatā, tad novietot viņu mazajā Valmierā nebija ne maz iespējams. Otrkārt organizācijas komitejai bija ziņas, ka Valmierā tanī laikā bija izplatījusies dizenterija. Otrā atvēstā no tā paša virsnieka tēlegrammā bija teikts, ka bataljona telpas Tērbatā nododamas vienam krievu rezerves bataljonam (ne-

atceros kādam pēc numura), kurš tiek pārvietots uz Tērbatu no Narvas. Šī bataljona sastāvs, pēc mūsu ziņām, bija divas reizes mazāks par mūsējo. Šis pēdējais apstāklis taisni norādīja, kā tāds bataljona pārvietošanas jautājums nav atrisināts no liederības principa, bet ka še ir apslēpti mums nezināmi motīvi. Ja bija vajadzība rezerves bataljonus novietot tuvāki fronteī, tad to bija daudz vieglāk sasniegt pārvietojot minēto krievu bataljonu no Narvas tieši uz Valmieru, jo tas neizsauktu dubultu ielādēšanos un izlādēšanos, telpu divkārtēju nodošanu un pieņemšanu, bet galvenais — daudz vieglāki izšķirtos grūtais telpu jautājums, tā kā bataljons ar divreiz mazāku sastāvu bija daudz vieglāki novietojams Valmierā.

Apspriežot šos jautājumus organizācijas komitejā, nācām pie slēdziena, ka jāspē visi iespējamie soļi, lai panāktu bataljona atstāšanu Tērbatā, tādēļ atdevīs atbraukušam virsniekam vajadzīgos rīkojumus par vietradņu izsūtīšanu uz Valmieru, es tūlīņ devos pie XII armijas komandiera ģen. Radko Dmitrijeva un paskaidroju viņam mūsu grūto stāvokli, lūdzot viņa atbalstu. Radko Dmitrijevs, iepazīnīes ar lietas apstākļiem, izturējās ļoti mums līdzjūtīgi, bet grozīt apstākļus nebija viņa kompetencē, kādēļ viņš ieteica tūlīņ nekavējoši braukt uz Pleskavu pie frontes štāba priekšnieka, pie kam deva līdz personīgi uzrakstītu zīmīti, ka viņš atbalsta manu lūgumu.

Izbraucis uz Pleskavu vēl tanī pašā dienā ar labām cerībām, vēl jo vairāk tādēļ, kā baudīju zināmā mērā ģen. Daņilova — mana bijušā korpusa komandiera uzticību. Pēdējais pieņēma mani ļoti sirsnīgi un cik sapratu ļoti gribēja mums šinī lietā nākt pretim, lai gan apstākļi izrādījās priekš tā diezgan nelabvēlīgi. Rīkojumu par bataljonu pārvēšanu bija devis ziemeļfrontes aizmugures daļu komandieris ģen. Valujevs, kuŗa štābs gan atradās Pleskavā, bet viņš pats patlaban bija izbraucis uz Somiju revidēt turienes aizmugures daļas. Atgriezties viņam vajadzēja ne agrāki, kā pēc vienas nedēļas, bet kur viņš pašulaik atradās, tas štābam nebija zināms. Apstādināt ģen. Valujeva rīkojumu, bez pēdējā ziņas, ģen. Daņilovs turēja par nevēlamu, bet tomēr apsolīja šo jautājumu likt priek-

šā ziemeļfrontes komandierim ģen. Russkim. Pēdējā ierašanos štābā pašlaik gaidīja, kādēļ ģen. Daņilovs lika man priekšā uzgaidīt turpat un pagaidām pārveda sarunu uz bijušām šī gada vasaras kaujām Baranoviču rajonā, kurās eš piedalījos zem ģen. Daņilova vadības. Šīs sarunas laikā kabinetā nejausi ienāca ģen. Russkis, kuram ģen. Daņilovs stādījis mani priekšā, sīki paskaidroja mana lūguma saturu. Arī Russkis atrada mūsu bataljona pārvietošanu par nesaprotamu un lika tūlīn pa tēlefonu ar ģen. Valujeva štābu noskaidrot vai lieta var vēl tikt grozīta. Man nebija sadzirdamas tēlefonā dodamās atbildes no Valujeva štāba, bet cik sapratu no Daņilova uzstādāmiem sarunas laikā jautājumiem, tad lieta bija ievadīta jau tik tālu, ka atcelt visus rīkojumus, neizceļot sarežģījumus dzelzceļu kustībā, nebija iespējams, bet ģen. Valujeva rīkojumu motīvi arī viņa štābam sīkumos nebija zināmi. Tā tad bija jāpadodas.

Savu ceļu atpakaļ uz Tērbatu dariju caur Narvu, lai apstājoties tur saņemtu no sava tuvākā priekšnieka, rezerves brigādes komandiera, sīkākus aizrādījumus par to, kā novietot mūsu bataljonu Valmierā. Pēdējais uzņēma mani ļoti nelaipni, nekā dus aizrādījumus mani interesējošā jautājumā no viņa nesajēmu, bet viena viņa teiktā fraze lika man saprast, ka rīkojums par mūsu pārvietošanu uz Valmieru nav nācis bez viņa iniciatīves. Šī fraze saturēja pārmetumu par mūsu lielo centību izmantot Tērbatā bataljona vajadzībām «privātos namus». Es neatceros vairs šī ģen. familiju, bet atceros to, ka pēc vēlāki ievāktām ziņām izrādījās, ka viņš pirms kara bija sastāvējis kā Rīgas jūras piekrastes robežsargu brigādes komandieris un izpildot šo dienestu bija nodibinājis ļoti draudzīgas attiecības ar vietējo muižniecību. Tas deva pietiekošu paskaidrojumu tam, kādēļ mūsu rez. bataljons, pretēji liederības principam, tika pārvietots no Tērbatas uz Valmieru. Šoreiz barons Nolkens uzvarēja.

Atgriezies Tērbatā ar neatrisinātu problēmu, kā novietot mazajā Valmierā vairāk kā 10.000 strēlniekus, ievērojot vēl to, ka pilsētīņa ir jau tā pārpildīta ar dažādām frontes aizmugures iestādēm. Līdz pirmā ešalona padošanai atlikās jau mazāk kā 2 dienas. Dažas stundas pēc manas atgriešanās Tērba-

tā, atbrauca arī no Valmieras turp izsūtītie vietraudži. Pārvestās no pēdējiem ziņas bija vēl mazāk iepriecinošas, nekā mēs varējām sagaidīt. Viss ko pilsētas valde pie vislielākās pretimnākšanas mums varēja dot, pietika ne vairāk kā 1000 strēlnieku novietošanai, nerunājot jau nemaz par visām bataljona iestādēm. Prātojam jau par to, kā būvēt lielas zemnīcas, pēc frontes parauga, bet tas prasīja daudz laika un līdzekļu, kā arī attiecīgas atļaujas, jo papildu daļas eksistēja un novietojās uz miera apstākļu noteikumu pamata un viņas nevarēja izmantot visus tos vietējos apstākļus un līdzekļus kā frontes daļas. Tā kā Valmiera atradās XII armijas rajonā, tad stājos atkal sakaros ar šīs armijas štābu un lūdzu atļauju vai nu būvēt zemnīcas vai izvest bataljona vienības pa apkārtējām muižām, izmantojot muižu centru lielās telpas, bet līdz jautājuma galīgai izšķiršanai, nolēmu pirmos ešalonus no vagoniem pārvest uz tuvāko pie stacijas mežu, jo pateicoties vēl diezgan siltam laikam, varēja pārnakšņot mežā arī bez teltīm, bet lietus gadījumā izbūvēt kaut kādus aizsargus no koku zariem.

Apmainoties tēlegrammām ar XII armijas etapu un saimniecības priekšnieku ģenerāli Izmestjevu, galu galā saņēmu atļauju izmantot muižas 50 verstis apkārtņē no Valmieras. Še jāatzīmē, ka ģenerālim Izmestjevam varēju diezgan atklāti sūdzēt mūsu bēdas, jo ar viņu man bija uzturējušās diezgan sirsnīgas attiecības no tā laika, kad viņš vēl pirms kara, cenza iegūšanai komandēja rotu un bataljonu pulkā, kurā arī es dienēju, bet vēlāki sastāvēja kā žurnāla «Virsnieku dzīve» redaktors, kurā arī man bija izdevība līdzdarboties. Šis ģenerālis kā šini, tā arī citos jautājumos, par kuriem runāšu vēlāki, aizstāvēja XII armijā mūsu intereses, pretēji armijas štāba priekšniekam ģenerālim Belajevam, pie kura mēs nekad neatradām pretimnākšanu.

Novietošanās Valmieras apkārtņē.

Vietējās muižniecības «pretimnākšana».

Pēc minētās atļaujas saņemšanas tūlīt tika komandēti vietraudži uz Valmieras apkārtnes muižām, galvenā kārtā gar Smiltenes-Ainažu šaurslie-

žu dzelzceļu, lai izmantotu šo satiksmes līdzekli, kas bija nepieciešams pie mūsu ierobežotiem transporta līdzekļiem. Rezultātā sastādījās šāds bataljona novietošanās plāns: 1-mā rota ar attiecīgām papildu rotām — Valmieras pag. krogā un skolā pie Silupītes. 2. rota Mujānos, 3. rota Valmiermuižā, 4. un instruktoru rotas — Kokmuižā, 5. un 6. — Smiltēnē, 7. — Trikatā ar apkārtējām pusmuižīņām, 8. — Jaunvālē un Duktas muižā, sakaru un ložmetēju komandas — Vec- un Jaunbrenguļos, štābs Valmierā latv. biedrības namā. Sapulcēšanās punkts — Vagaļu mājās, netālu no stacijas, maizes ceptuve — Valmieras dzirnavās. Saprotams, lai varētu novietoties šajās vietās, visur bija jāizbūvē nāras gulēšanai, jāizbūvē virtuves, priekš kuŗām daļa katlu bija vēl steidzoši jāiegādā un jāatved no Rīgas. Attālākās rotās, kā Trikatā un Smiltēnē bija jāierīko arī savas maizes ceptuves. Viss tas bija jādarā lielā steigā un jāatzīmē, ka strēlnieki to veica ar apbrīnojamu veiklību. Saprotams, arī še radās dažādi šķēršļi, kuŗus strēlnieki ar viņiem piemītošo pašierosmi vienmēr spīdoši novērsa, redzams, viņi daudz ko bija mācījušies arī karā, jo daudzi no viņiem bija ieradušies no dažādām plašās frontes daļām. Šāda bataljona novietošana, saprotams, nedarīja nekādu prieku vietējiem muižu īpašniekiem, ar kuŗiem vēlāki vēl bija jāizcīna vesela cīņa, bet jāatzīmē, ka nedaudzi no viņiem izrādīja arī lielu pretimnākšanu un nodibināja ar strēlniekiem visai lojālas un sirsnīgas attiecības, kā p. piem. Duktas muižas īpašnieks v. Hauzens.

Tikko bija atbraucis un nogājis savās vietās pēdējais ešalons, ka tūlīņ ieradās Valmierā no Narvas arī mūsu jau agrāki minētais rezerv. brigādes komandieris pārbaudīt mūsu novietošanos. Viņš nevarēja noslēpt savu izbrīnēšanos par jau veiktiem darbiem un likās bija it kā nepatīkami pārsteigts, ka mūsu strēlnieki tomēr tik pietiekoši ērti ir novietojušies. Vienīgais, ar ko mūsu revizors palika neapmierināts bija tas, ka ne visur vēl bija izbūvētas virtuves. Paskaidrojumiem, ka virtuves ir izbūvētas tikai tur, kur pietika no Tērbatas līdzatvesto katlu un ka pārējie Rīgā nopirktie katli ir tikko pienākuši dzelzceļa pietātnē, kādēļ virtuves vēl nevarēja būt izbūvētas, — šiem paskaidroju-

miem viņš neticēja, kamēr neatbrauca personīgi uz piestātņi un nepārlicinājās, ka katli patiešām tur ir un pēc atzīmēm redzams, ka viņi tikai šinī dienā pienākuši.

Ar rotu novietošanu Valmierai apkārtējās muižās vēl neizbeidzās grūtības, izsauktas ar nejaušo bataljona pārvietošanu; — taisni tagad sākās sarežģījumi ar vietējo muižniecību. Sikāku sarežģījumu bija diezgan daudz, bet nopietnāka rakstura nesaskaņas izcēlās tikai divās novietošanas vietās — Smiltēnē un Kokmuižā. Šinīs vietās nesaskaņas tika it kā tīšām radītas un viņās spīdēja cauri politisks naidis pret latv. strēlniekiem. Vismazāk sarežģījumu varēja sagaidīt Smiltēnē, jo še rotas bija novietotas tikai miestinā un divās vietējās dzirnavās, bet pašā Smiltēnes muižā nebija neviena strēlnieka, tādēļ ļoti uzkrītoši izlikās tas, ka apm. mēnesi pēc rotu pārnākšanas, tur ieradās no armijas štāba komandēts pulkvedis izdarīt izmeklēšanu pēc sūdzības, iesniegtas no baroneses Taube. Šī baronese, dzimusi Lieven, bijušā Krievijas izglītības ministra barona Taube kundze, pārvaldīja tanī laikā Smiltēnes muižu. Pašu sūdzību komandētais pulkvedis man nerādīja, kādēļ domāju, ka viņa ir bijusi tikai mutiska, bet no uzstādītiem man jautājumiem sapratu, ka lieta grozās ap būvmateriāliem guļas nāru ierīkošanai, malku un salmiem. Pēc pastāvošiem noteikumiem, šie materiāli bija jāiegādā ar vietējās administrācijas starpniecību, un jāatzīmē, ka vietējais Valkas apriņķa priekšnieka palīgs N. izrādīja šinī ziņā bataljonam lielu pretimnākšanu, visdrīzākā laikā pagādādams bataljona rotām visu vajadzīgo. Saprotams, ka materiāli un malka varēja nākt vienīgi no Smiltēnes muižas mežiem, jo citu mežu tur gandrīz nemaz nav; tāpat saprotams, ka par visu to tika noteiktā kārtā samaksāts no kara resora, tādēļ nekādiem sarežģījumiem šo tematu dēļ te nevarēja būt vietas. Tā arī izrādījās, jo ātgriezies no Smiltēnes Valmierā, komandētais pulkvedis teica, ka itnekādas pretlikumības nav atradis, tikai lūdza, lai strēlniekus nemaz nelaistu pašā muižā iekšā, jo kā redzams baronese bija uztraucusies jau par to vien, ka bataljona virsnieki bija ieradušies viņas pilī apskatīties, vai tur nav iespējams dabūt dzīvokli. Domāju, ka ar to lieta arī izbeigsies. Tomēr izrādī-

jās, ka baronese ar likumīgu kārtību nevarēja apmierināties. Pagāja ne vairāk kā 10 dienas, ka ieradās pie manis minētais apriņķa priekšnieka palīgs un lūdza viņu aizstāvēt no pārestībām. Baronese bija viņu izsaukusi pie sevis un ļoti atklāti un brūti pateikusi, ka viņš par daudz labi pazīstot vietējos apstākļus, vietējos iedzīvotājus un saprotot pēdējo valodu, kādēļ viņš tuvākā laikā tikšot dienesta labā pārcelts uz Estiju, kur viņam, kā apstākļi, tā iedzīvotāji un pēdējo valoda būšot svešāki. Baronese pie tam bija pat nosaukusi vietu, uz kurieni viņš tikšot pārvietots. Tas bija kādā mežainā apgabalā, verstis 30 no Verovas stacijas. N. sākumā nebija ticējis tādai varbūtībai, jo neapzinājies nekādas vainas, caur ko būtu pelnījis tādu sodu, bet divas dienas vēlāki pienācis paziņojums no gubernatora kancelejas par priekšā stāvošo pārvietošanu. N., pēc tautības polis, 7 gadus nodienējis Smiltēnē, apprecējis vietējo latvieti, labi pārvaldīja latviešu valodu un bija ļoti iecienīts no vietējiem iedzīvotājiem. Pāriešana uz Estiju viņam patiesi bija liels sods.

Norakstiju vēstuli Valsts Domes deputātam Goldmaņa kgm ar visu šo apstākļu paskaidrošanu un lūdzu viņa aizbildniecību. N. ar šo vēstuli tūlīn aizbrauca uz Pēterpili. Visinteresantākas ir šī incidenta beigas: Goldmaņa kgs tūlīn pēc vēstules saņemšanas bija nogājis pie iekšlietu ministra. Pēdējais noklausījies izklāstu, tūlīn Goldmaņa kga klātbūtnē uzrakstījis telegrammu par N. pārvietošanas apstādīnāšanu un teicis, ka telegramma būšot nosūtīta vēl tanī pašā dienā. N. atgriežoties no Pēterpils bija apstājies Tērbatā, kur atradās tanī laikā Vidzemes gubernatora mitekklis, lai dabūtu zināt par rezultātiem. Patiesi minētā dienā bija pienākusi telegramma no iekšlietu ministra, bet tikai diametrāli pretēja satura, proti: N. nokavējoši un steidzoši pārvietot uz jauno vietu. Ar to jautājums bija izsmelts.

*

* * *

Kokmuižā, kur darišana bija ar baronu Elsenu, situācija bija daudz maz savāda. Kamēr Smiltēnes baronese Taube, pateicoties augstiem sakariem, viegli varēja diktēt savu gribu pat gubernatoram

un rīkoties ar vietējo administrāciju, baronam Elsenam acimredzot trūka tādu augstu sakaru un tādēļ viņš bija nodibinājis visai draudzīgas attiecības ar zemāko administrāciju. Valmieras apriņķa priekšnieka palīgs Š., kuŗa mitekļis bija Valmierā, patiesībā dzīvoja Kokmuižā, jo šē saņēma no barona E. brīvu dzīvokli, kādēļ šaprotams arī bija spiests centīgi izpatikt baronam. Š. bija pareizi izpratis vietējo situāciju un tādēļ velti bija no viņa gaidīt kaut kādu pretimnākšanu latviešu bataljonam. Neskatoties uz vairākkārtējiem pieprasījumiem dēļ viņa rīcības malkas un būvmateriālu apgādes lietās, no viņa it nekādi soļi netika sperti. Lai strēlnieki, novietotie visās Valmieras apriņķa muižās, nepaliktu bez ēdiena, es pirmās nedēļas biju spiests dot rīkojumu patvarīgi cirst malku tuvākos mežos, sastādot par katru no šiem gadījumiem protokolu ar pagasta valdes locekļu piedalīšanos. Šis līdzeklis izrādījās pietiekoši radikāls. Ne baroni, ne apriņķa priekšnieks par tādu rīcību sūdzēties nevarēja, bet tā kā pie šādas kārtības koki tika izcirsti arī tādās vietās, kur muižu īpašniekam tas nevisai patika, tad acimredzot ar pēdējo mājienu apriņķa priekšnieks piepeši sāka parādīt lielu enerģiju malkas jautājuma nokārtošanā. Bet kopā ar to tūliņ iesākās intensīva pretdarbība bataljona interesēm citā virzienā. Vienā dienā Kokmuižā no Š. bija sastādīti 12 protokoli par strēlnieku itkā nelikumīgu rīcību. Man bija piesūtīti tikai protokolu noraksti, bet paši protokoli acimredzot, bija aizgājuši pa citu ceļu uz kaut kādu augstāku instanci. Visi protokoli bija līdz aplamībai pārspīlēti. Nozīmēju tūliņ vienu vairāk piedzīvojušu virsnieku, dienējušu agrāki policijas dienestā, izdarīt izziņas pa katru no šiem protokoliem. Rezultātā iznāca diezgan komiskas lietas, par piem.: Viens no protokoliem runāja par to, ka strēlnieki izzaguši caur izdauzītiem stikliem no siltumnīcas 2 pudus vīnogu. Es apskatīju šo siltumnīcu arī personīgi, tur bija izsists viens maziņš stikls. Izmantojot caurumu no izsista stikla, varēja tur iebāzt tikai roku un tādā ceļā bija iespējams sasniegt ne vairāk kā 2 ķekarus. Ja tādi tur bija atradušies, tad iespējams, ka divi ķekari apm. 2 mārc. kopsvarā, varēja būt nozagti. Visā pārējā siltumnīcā vīnogu ķekari karājās savās vietās un acimredzot ne-

bija aizskārti. Vienā citā protokolā gāja runa par to, ka strēlnieki izzaguši no alusbrūža pagrabiem vairākas mucīņas alus. Vēl bataljona pārnākšanas pirmā dienā, lai izsargātos no varbūtējām nekārtībām, pie alus pagrabiem tika nolikta sardze, visas durvis noslēgtas un aizzīmogotas. Bez durvīm ieklūt pagrabā varbūt bija iespējams vēl caur skursteņiem, kuŗi bija tāda diametra, ka ļoti tievs cilvēks ar lielām grūtībām patiesi varētu tur ielīst. Bet pagrabā atrodošās alus mucīņas, visas lielāka diametra, tā tad viņu izņemšana arī caur skursteņiem bija izslēgta. Še varēja pīlaist gluži pretēju kombināciju, proti, ka barons pats bija varbūt bez akcīzes valdes atļaujas izmantojis vairākas mucīņas alus un lai attaisnotu radušos iztrūkumu, viņam bija vajadzīgs šāds protokols. Tādā pašā garā bija sastādīti gandrīz visi protokoli. Nosūtīju visus šos protokolus kopā ar izdarītām izziņām ģen. Izmestjēvam un lūdzu spert soļus, lai nevarētu būt pīlaista tāda tendenciozi naidīga vietējās administrācijas rīcība pret kaŗaspēku. Tas pa daļai līdzēja. Lieta par protokoliem apgulās un arī jauni tiem līdzīgi protokoli vairs neparādījās. Ja šo protokolu nodomi bija dabūt strēlniekus ārā no muižām, tad acīmredzot viņiem panākumu nebija. Drīzi pēc tam iesāka barons rīkoties jau pats. Kādā dienā viņš iesniedza man rakstu, ka viņš neatļauj izvest rotu apmācības uz viņa tīrumiem. Tīrumi, uz kuŗiem notika apmācības, bija vecs āboliņa lauks, jo citi tīrumi bija uzarti. Stipri noganītie āboliņa lauki oktōbŗa mēnesī bija diezgan tukši, tā kā kareivju apmācības viņiem patiesībā neko nevarēja kaitēt, bet iesniegtais brīdinājums draudēja ar jauniem protokoliem, kuŗus atspēkot varbūt būtu grūti. Lauka apmācības tādēļ bija gandrīz jāpārtrauc, jo pēc pastāvošiem noteikumiem, tādas varēja sarīkot tikai pa ceļiem un pilnīgi atmatā stāvošām vietām. Lai dabūtu izeju no šāda stāvokļa, strēlnieki bija izdomājuši ļoti asprātīgu un uz barona psiholoģiju aprēķinātu līdzekli. Rotas bija nostājušās uz mācībām barona parkā pa visiem ceļiņiem zem pašas pils logiem. Pulksten 5-os no rīta, kad barons parasti vēl gul, iesākusies šauteņu papīmienu apmācība slēgtā ierīndā ar taktu skaitīšanu visiem pilnā balsī. Šī apmācība bija sacēlusi tādu ellišķu trok-

sni, ka barons pat neapģērbies izskrējis parkā un pieprasījis tūlītēju viņa parka atstāšanu. Uz to mācības rotu komandieris poručīks Rubuls viņam aizrādījis, ka visi strēlnieki atrodas tikai uz celiņiem, uz ko viņam ir pilnīgas tiesības, bet uz zāles parkā nav bijis neviens strēlnieks, kas redzams no tā, ka zāle nekur nav nomīdīta. Barons vairāk nebija strīdējies, bet tūlīt devis rakstisku atļauju izvest apmācības uz visiem laukiem, bet tikai ar noteikumu, lai strēlnieki neietu viņa parkā. Attiecībā uz apmācībām šādu solījumu strēlnieki saprotams labprāt arī pildīja, — bet novietošanās jautājums turpretim drīzi vien piespieda mūs ieņemt pusi no barona pils un barons E. arī tam nepretojās, viņš bija spiests piekāpties. Bataljona slimnīcas jautājums, kurš bija jau tik ass Tērbatā, palika Valmierā pavisam nepanesams. Pašā Valmierā telpu tās ierīkošanai nemaz nebija. Smiltēnē mūsu vajadzības šinī ziņā pa daļai apmierināja Sarkanais Krusts, bet vairākums strēlnieku, kuri bija novietoti Kokmuižā un viņas apkārtnē, ieskaitot arī Valmieru, bez lazaretes iztikt nevarēja. Vienīgo šī jautājuma atrisinājumu bija iespējams atrast izmantojot vienu no Kokmuižas namiem, jo tur bez barona pils bija vēl divi lieli divstāvu nami, kurus priekš kara apdzīvoja, tagad slēgta, alusbrūža kalpotāji un strādnieki. Ar bataljona pārnākšanu šinī namā novietojās ap 60 virsnieku, bet tagad izmantojot vienu no viņiem lazaretei, daļa virsnieku bija jāpārved uz barona pili, ieņemot gandrīz vienu pils stāvu.

*

*

*

Kā pretinieka slepenie izlūki centās iekļūt latvju strēlniekos.

Vietējo konservatīvo vācu aprindu naidīgā izturēšanās pret strēlniekiem, kuŗa izpaudās Smiltēnē un Kokmuižā, vēl nedod pilnīgu šī laikmeta raksturojumu. Rezerves bataljonā dažās reizēs pavērās aizkārs arī par tādām apslēptām lietām, kuŗas liecināja viņu līdzdalību ienaidnieka izlūkošanas organizācijās. Pirmo reizi ar šāda veida parādību man bija jāstopas vēl Tērbatā, dažas dienas pirms izbraukšanas uz Valmieru. Vienu dienu pienāca pie manis Organizācijas komitejas Tērbatas nodaļas priekšsēdētājs Breikša kgs un atstāstīja diezgan di-

vainu viņa novērotu gadījumu. Iepērkoties kādā veikalā, viņš ieraudzījis tur kareivi, latv. strēlnieka formā, sarunājamies ar veikala īpašnieku vācu valodā. Strēlnieks, acimredzot, nedomādams, ka Br. kgs viņu saprot, diezgan valširdīgi atstāstījis veikala īpašniekam savus uzskatus par kara iznākumu un par latv. strēlniekiem, apgalvodams, ka tas ko rakstot krievu prese par kaujām pie Vērdenas nesot patiesība, jo Vērdena esot jau vairāk kā nedēļu ieņemta no vāciem un tie drīzumā ieņemšot arī Parīzi. Krievu virspavēlniecība to tišām slēpjot. Ar Krieviju pēc tam arī nebūšot grūti tikt galā, jo vāciem palīdzēšot arī latviešu strēlnieki, kuri tagad tik dūšīgi organizējoties un kaujoties krievu pusē, bet drīzi vien vērsīšot savus durklus pret Krieviju. Visu to viņš ļoti labi zinot no sava tēva, kurš esot kāds augstāks virsnieks vācu armijā. Šīs sarunas laikā minētais strēlnieks nosaucis arī savu ģimeni, kura Breikša kgm bijusi pazīstama, jo Liepājā, kur Br. kā vecs liepājnieks ļoti pazina, patiesi dzīvojuši tāda ģimene un viņam bijis zināms, ka viens no šīs ģimenes locekļiem dienējis kā virsnieks Vācijas armijā. Strēlniekam uz uzplečiem, bez latv. rez. bataljona iniciāliem bijusi vēl Sarkanā krusta nozīme, kādu nēsāja sanitārais personāls. Domādams, ka šis strēlnieks būs atrodams starp bataljona feldšeriem, es tūlī pieprasīju par to bataljona vecākam ārstam. Izrādījās, ka viņam padotā sanitārā personāla sastāvā strēlnieka ar tādu uzvārdu nav. (To tagad neatceros.) Tanī laikā dažas rotas atradās jau ceļā uz Valmieru un tādēļ pēc pārbraukšanas Valmierā es turpināju šī strēlnieka meklēšanu starp rotu sanitāriem. Patiesi drīzi vien atradās tāds sanitārs 2. rotā, novietotā Mujānos, vēl ļoti jauns zēns, ne vairāk par 18 gadiem. Tā kā nebija tiešu pierādījumu par viņa kaut kādiem ļaunprātīgiem nolūkiem, tad uzdevu rotas komandierim viņu uzmanīgi uzraudzīt, nozīmējot šim nolūkam vienu no virsniekiem vai inteliģentākiem strēlniekiem. Pagāja ne vairāk par nedēļu, kad saņēmu ziņojumu no minētās rotas komandiera, ka šis strēlnieks — sanitārs dezertējis. Visa pakalmeklēšana nedeva nekādus rezultātus, kādēļ jādomā, ka uzraudzība bijusi organizēta uzkrītoši, uzraudzības objekts to manījis un turējis par labāku nozūst. Šis gadījums

rādīja, ka latv. strēlnieku vidū nebija pārāk grūti ieplūst arī vācu elementiem, ja pēdējie tikai prata latviešu valodu, jo pēc uzvārdiem vien nebija iespējams atšķirt latviešus no vāciem.

Kādu laiku vēlāk otrs un pie tam vēl raksturīgāks gadījums liecināja par to pašu, Valmieras pasta kantoņa priekšnieks ziņoja man slepeni, ka pasta kantorī pienācis naudas sūtījums 3000 rbl. uz von Tranzee vārdu. Pēc šīs naudas pienācis kāds strēln. — instruktors Kalniņš, uzrādīdams pilnvaru, izdotu no v. Tranzee. Kalniņš pie tam paskaidrojis, ka viņš ir von Tranzee pārvaldnieks viņa muižā, cik atceros laikam Jaungulbenē. Pasta kantoņa priekšniekam izlicies tas aizdomīgi, ka muižas īpašnieks sūta pats sev tādu lielu naudas summu un uztic to saņemt savam bijušam pārvaldniekam, pie tam vēl strēlniekam, kādēļ viņš naudu pagaidām neizdevis, aizbildinādamies, ka kantorī šinī dienā tādas summas nav un lūdzis pienākt kādu dienu vēlāk. Es devu rīkojumu aizturēt minēto Kalniņu, kad viņš atkal atnāks pēc naudas, kas arī tika izdarīts. Pie šīs lietas noskaidrošanas izrādījās, ka strēlnieks-instruktors Kalniņš nav vis Kalniņš, bet fon Tranzee. Kādi bija viņa nolūki iestāties latviešu bataljonā, slēpjot pie tam savu vārdu un tautību, to saprotams noskaidrot pienācās žandarmērijai, tikai noskaidrošanas rezultāti, kā arī von Tranzee turpmākais liktenis palika mums nezināmi.

Ne mazāk interesantu gadījumu ziņoja man viens strēlnieks, kurš bijis atlaists pa svētdienu apmeklēt savējos Strenču stacijas tuvumā un tur no sava tēva dzirdējis sekošu aizdomīgu lietu: Strēlnieka tēvs aizbraucis darišanās pie mežsarga un nesaticis pēdējo mājās, sācis gaidīt mežsarga istabā. Tur bijusi uz galda kāda pierakstīta burtnīca, kurā tas sācis lasīt un pie tam ar izbrīnēšanos konstatējis, ka burtnīcā pierakstītas manas sārūnas pa telefonu no Valmieras ar Trikātā novietotās rotas komandieri. Šis ziņojums patiesi bija pārsteidzošs. Telefonu tīkls, kas savienoja visas apkārtējās muižas, bija aizliegts privātai lietošanai un aparāti muižās bija aizzīmogoti. Mūsu bataljoniem nonākot Valmierā, mēs izdabūjām atļauju izmantot telefonus tanīs muižās, kurās bija novietotas rotas, pārnesot aparātu rotu novietošanas telpās. Tādā kārtā tad arī bija

noorganizēti, man tieši sakari ar rotām, bet kādā ceļā bija iespējams šīs tālruna sarunas noklausīties un pierakstīt mežsarga mājā, tas kādu laiku palika nesaprotams. Uzdevu šo lietu noskaidrot.

Tādēļ norīkoju sakaru komandas priekšnieku ar vajadzīgo skaitu strēlnieku sakarnieku izpētīt visu tālrunu tīklu Oliņu-Vīciema mežos. Veselu nedēļu strēlnieki, izjādami visus šos lielos mežus, pētīja tur ierīkoto tālrunu tīklu un rezultātā atveda šī tīkla shēmu. No shēmas bija redzams, ka vairākās mežsargu mājās ierīkotas tālruna centrāles. Tālruni visi funkcionēja un nekur nebija aizzīmogoti. Atrasti bez tam bija vēl divi vadi, pievienoti pie dzelzceļa līnijas stabiem. Pa šo, t. i. dzelzceļa līniju gāja arī vadi nozīmēti slepenām operatīvām sarunām starp XII armijas un ziemeļu frontes štābiem. Kaut kādi skaņu pastiprināšanas aparāti nebija atrasti. Šo pārsteidzošo ziņu ar visu tālrunu tīklu shēmu tūlīt ar speciāli nozīmētu virsnieku nosūtīja ģenerālim Izmetstjevam. Rezultātā visi šī tīkla aparāti bija noņemti un Valkas komandants pulkvedis barons V. atcelts no amata.

Mazāk nozīmīgs gadījums arī ar tālruniem bija noticis Kokmuižā, kur kāds instruktors-strēlnieks tumšā naktī bija uzdūrīes uz pieslietām pie tālruna staba trepēm. Uz trepēm bija uzkāpis kaut kāds cilvēks un kaut ko rīkojies ap tālruna stabu. Aizturējies tūlīt šo cilvēku, viņš pie tā nekādu instrumentu nebija atradis. Aizturētais izrādījies par barona E. mēchanīki. Ko viņš bija gribējis darīt uz tālruna staba, neizdevās noskaidrot, jo aizturētais teica, ka nekādu uzdevumu viņam nav bijis, viņš tikai gribējis pārbaudīt, vai vadu piestiprinājumi pie izolātoriem pareizi. Šī mēchanika rīcība nakts laikā pie tālruna, kurš apkalpoja vienīgi bataljona vajadzības, bija tomēr ļoti aizdomīga, kādēļ arī viņš tika nosūtīts žandarmērijas noskaidrošanai.

Pie tādiem aizdomīgiem gadījumiem jāpieskaita ar viena ļoti interesanta tālgramma, kuras norakstu piesūtīja man pasta kantoņa priekšnieks. Vēl šimbrīžam atceros no galvas viņas saturu, lai gan neatceros vairs, kādam no vietējiem baroniem viņa bija adresēta. Pats tālgrammas saturs bija šāds: «Atveriet kumodes astoto plauktu, izņemot ābolu un pārgriežat viņu. Frederiks». Tā kā tālgramma

bija nākusi no cara stavkas un parakstīta no toreiz visu varenā galma komandanta, tad saprotams, pasta kantoņa priekšnieks nebija iedrošinājis viņu aizturēt, bet zināšanai atsūtījis man viņas norakstu. Atšifrēt tēlegrammas saturu mēs saprotams nevarējām, bet ņemot vērā to lielo uzmanību, kādu mums piegriezta vietējie vāci un par kuŗu liecināja visi šie atstāstītie gadījumi, jādoma, ka arī šai tēlegrammai varēja būt attiecības ar strēlniekiem.

Bataljona novietošanās Valmierā. Strēlnieki darbā un atpūtā.

Bataljona štābs pēc pārnākšanas no Tērbatas, kā jau bija minēts, novietojās Valmierā. Šī novietošanās arī nevarēja notikt bez dažādām grūtībām, sevišķi grūti bija atrast telpas dažādām noliktavām. Pilsētas valde uz visiem pieprasījumiem atbildēja, ka noliktavas un pat visi šķūņi pilsētā jau aizņemti. Pie šī jautājuma atrisināšanas izcēlās konflikts ar bēgļu komitejas priekšnieku K. Ulmaņa kgu, kuŗa rīcībā bija nodotas vairāk kā 30 dažādas noliktavas, kuŗas pēc mūsu ziņām ne visas bija no bēgļu komitejas izmantotas. Bataljona vajadzības šinī ziņā bija ļoti asas, jo pie dzelzceļa pietātnes pilnīgi atklāti gulēja blāķos sakrāuti no Tērbatas atvestie strēlnieku apģērbī un citas mantas, kuŗas gan apsargāja sargi, bet kuŗas nebija iespējams pasargāt no lietus. Ulmaņa kgs iepazīnīes ar apstākļiem atzina tomēr strēlnieku vajadzības par svarīgākām un atdeva mūsu rīcībā 4 no viņa rīcībā esošām 30 noliktavām, kas mūs gandrīz apmierināja. Pats štābs pirmā laikā novietojās latviešu biedrības namā, bet vēlāki izdevās pārņemt Valmiermuižas pili, kuŗa skaitījās ēvakuācijas punkta rīcībā, bet nebija no pēdējā vēl izmantota. Uz turieni tad arī pārgāja štābs, bet biedrības namā bija ierīkots salasīšanās un izdalīšanas punkts strēlniekiem, kuŗi vienmēr vēl turpināja desmitiem un simtiem pienākt no visām malām. Pie šādas kārtības bija iespējams biedrības nama lielo zāli izmantot arī strēlnieku izrādēm un izrikojumiem, bez kuŗiem mūsu strēlnieku dzīvi nemaz nevar iedomāties. Tā ir viena no kara laika raksturīgām psihiskām parādībām, ka cilvēki, ejot pretim nezināmam, bet apdraudētam liktenim, instinktīvi meklē iespējamo garīgo baudu.

Visās savās novietošanās vietās strēlnieki brīvā laikā vispirms gādāja par kopīgām izpriecām, sarikodami gan izrādes, gan koncertus ar dejām. Saprotams, ka Valmierā tas bija iespējams plašākos apmēros, jo to atļāva lielā biedrības zālē ar ierīkotu skatuvi. Šinī nozarē strēlnieki ienesa Valmieras sabiedrībā jaunu strāvu, uzstādamies ar dzīvām bildēm no kara un kaujas skatiem, kas lielā mērā pacēla patriotisko garastāvokli. Bet sevišķi jauns priekš tiem laikiem bija strēlnieku uzstāšanās ar figurālo vingrošanu, piramidēm un grupu brīvām kustībām. Tas atstāja karēiviska balleta iespaidu un izsauca lielu publikas piekrišanu. Jāatzīmē, ka iniciatīve visiem šiem pasākumiem arvien nāca no apakšas, no pašu strēlnieku vidus, kas savukārt liecināja par strēlniekiem piemītošo lielo pašierosmi.

Šinīs tautiski-patriotiskā garā sarīkotās izrādēs, kuŗas izsauca lielu Valmieras un apkārtnes sabiedrības piekrišanu, vietējā administrācija, saprotams, tūlīt ieraudzīja «neatļautus virzienus un centienus», kādēļ atkal sekoja pieprasījumi no XII armijas štāba, ierosināti no Vidzemes gubernatora. Patiecoties tam, ka šie izrikojumi notika bataljonam piešķirtās telpās, mums nebija vajadzīga administrācijas atļauja, bet attiecībā uz «virzieniem» un «centieniem» armijas komandieris Radko Dimitrijevs, informēts caur ģenerāli Izmeštjevu, aizvien nostājās mūsu pusē.

Sarīkojamie svētdienās un svētku dienās izrikojumi tomēr nebūt nav jāuzskata par bataljona strēlnieku dzīves raksturīgāko īpašību. Ar lielu enerģiju, un varētu pat teikt aizrautību, strēlnieki nodevās savam tiešam sagatavošanas darbam priekšā stāvošiem uzdevumiem. Izkaisītā pa apkārtējām muižām novietošanās ļoti sekmēja apmācības darbu, jo deva plašu iespēju izvest lauku apmācības visdažādākā apvidū, izmantojot rudenī no ražas brīvos laukus. Par sasniegtām sekmēm šinī ziņā bija spiests liecināt atbraukušais inspicēt bataljonu jau agrāki minētais brigādes komandieris.

Apmācība un organizācija.

Šinī inspekcijā, kuŗa notika oktobrī, mūsu brigādes ģenerālis bija pārsteigts, atklājot pie strēlniekiem dažas viņam negaidītas īpašības. Vienā no

rotām, viņš sapulcinājis visus rotas strēlniekus, skaitā apmēram 1200 cilvēkus, izdarīja sūdzību ap-
prasi. Uz visiem, attiecībā uz sūdzībām, uzdotiem
ģenerāļa jautājumiem, strēlnieki atbildēja ar pilnīgu
klusēšanu. Ģenerālis, būdams pieradis dzirdēt šā-
dos gadījumos parastās atbildes «ņikak ņiet» vai
«tak točno», uzņēma šādu klusēšanu par protesta
gara pazīmi un bija gatavs ieraudzīt gandrīz jau
dumpi, ko viņš man tūlī arī izteica. Kad es mēģi-
nāju to apstrīdēt, viņš piezīmēja, vai tad es nere-
dzot kā viņi visi skatoties «caur pieri». Varbūt ģe-
nerālis atceroties savu agrāko rīcību izjuta neuzti-
cību pret viņu no strēlnieku puses un ieraudzīja arī
to kā patiesībā nebija.

Nākošā rotā viņš mēģināja ņemt sirsnīgāku toni
un tā sacīt «pierunāt», lai strēlnieki izteic savas sū-
dzības jā vien tādas ir. Tad tūlī tika arī pieteiktas
apmēram 100 sūdzības uz reizi. Ģenerālis bi-
ja vēl vairāk pārsteigts un mēģināja šo sū-
dzību vairumu noskaidrot, bet no tā nekas
neiznāca. Man pieņemot bataljonu arī bija ie-
sniegti vairāki simti sūdzību, kuŗas ar retiem
izņēmumiem visas zīmējās uz dažādu priekšmetu
un naudas nesapņemšanu šo strēlnieku agrākās ka-
rāspēka daļās. Toreiz iecēlu veselu komisiju šo sū-
dzību noskaidrošanai. Komisija strādāja jau trešo
mēnesi, vezdama intensīvu sarakstīšanos ar visne-
visādām karāspēka daļām visā plašā Krievijas fron-
tē un aizmugurē, bet saprotams, ka lielāko daļu šo
sūdzību vēl nebija noskaidrojusi. Saprotams, ka
tas nevarēja būt arī pa spēkam inspekcējošam ģe-
nerālim un tāpēc viņš nākošās rotās sūdzības ne-
maz vairs nenopratināja, bet toties lielāku vērību
piegriezta apmācību nostādīšanai. No sākuma vienā
rotā Kokmuižā, kur mācības tika izvestas uz klaja
lauka un grūti bija demonstrēt pielāgošanos apvi-
dum, viņš pieķērās dažiem sīkumiem un diezgan
asā formā izteica savu neapmierinātību ar apmācī-
bu sekmēm, lai gan man palika labi izvestu apmācī-
bu iespaids. Bet vēlāki viņš atkal bija pārsteigts un
it kā negribot atzinās, ka nekur neesot redzējis tik
veiklas kustības un pielāgošanos apvidus īpatnī-
bām. It sevišķi viņš to atzīmēja 7. rotā Trikatā,
Kad pēc kādām dienām ģenerālis beidzis bataljona
apskati, taisījās braukt projām, uzstādīju jautājumu,

kādu iespaidu viņš vispārīgi guvis no bataljona. Ģenerālis atbildēja, ka viņš netiekot vēl par to skaidrībā, jo mūsu bataljons esot pavisam savādāks, nekā visi citi papildu bataljoni, kurus viņš jau diezgan daudz redzējis.

Visintensīvākais darbs tomēr noritēja bataljona štābā. Šimbrīžam, atceroties to laiku, ir pat grūti iedomāties, kā varēja viss tas darbs tikt veikts pie tik nenormālas organizācijas. Kā zināms no 1916. gada rudens, visi 8 latviešu bataljoni frontē tika izvērsti par pulkiem. Šai formēšanai sākot ar jūlija mēnesi no rezerves bataljona bija nosūtīts ne mazāk par 30 papildu rotu. Neskatoties uz to, strēlnieku skaits bataljonā arvien pieauga un novembra sākumā viņš sasniedza 15.000 ar apmēram 300 virsniekiem. Tā tad cilvēku skaits rezerves bataljonā bija tikpat liels, kā visos 8 frontes pulkos kopskaitā. Šim vairumam palika tomēr bataljona organizācija. Katrs strēlnieks, atnākot bataljonā vai aizejot no viņa, izsauca kaut kādu sarakstīšanos un pie tam bieži vien diezgan sarežģītu. No tā jau var spriest, kāda papīru jūra saplūda bataljona štābā, kuŗa apstiprinātais štats, cik atceros, nepārsniedza 12 rakstvežus. Saprotams, ka ar šādu štatu nekā nebija iespējams veikt un tādēļ štāba sastāvs ar piekmandētiem bija jāpavairo gandrīz pieckārtīgi. Šie, apmēram 6—8 virsnieki un vairāk kā 50 strēlnieki sēdēja pie saviem papīriem ne mazāk par desmit stundām dienā. Saprotams, ka visām atbildīgām amatpersonām ar to vēl nepietika un bija jāsed arī vēl naktis, it sevišķi, ja viņas kādu dienu no šiem papīriem tika atrautas ar citiem uzdevumiem. Neskatoties uz to, štāba darbā bija tomēr arī vēl tādas nozares, kuŗas normālā kārtā nemaz nebija veicamas. Jau bija minēts par to dažādo sūdzību vairumu, kuŗas, vesela komisija pastāvīgi strādājot, nevarēja noskaidrot. Tāda pat parādība, pie kam ļoti raksturīga, bija b-na tiesu nozarē. Kā zināms, latv. kareivjus ne labprāt atlaida no tām krievu daļām, kuŗās viņi bija iedalīti. Biežāki atļauja pārcelties uz latviešu strēlnieku vienībām tika panākta tikai ar lielām grūtībām, bet ja nu reiz šāda atļauja bija saņemta, tad strēlnieki steidzās uz dzimteni, nemaz vairs nerūpējoties par to, lai galīgi nokārtotu savas attiecības ar viņu bijušām vienībām. Bieži vien viņi

ieradās latv. rez. bataljonā uzrādot vienīgi komandējuma apliecību, bez kaut kādiem citiem dokumentiem.

Sarežģījumi pie strēlnieku pārvadāšanas no krievu daļām.

Armatūru saraksti par atnestām no viņiem valsts mantām (apgērbi, apavi), bija jāsastāda no viņu mutiskiem ziņojumiem. Bet vēlāk pa pastu piesūtītie armatūru saraksti no viņu bijušām daļām, pa lielākai daļai nesaskanēja ar to mantu skaitu, kāds bija at-rasts pie strēlniekiem viņiem atnākot. Tā izcēlās bezgalīga rinda jautājumu par valsts mantu zaudēšanu, par ko arī paredzēti sodi kara sodu likumos. Še bija visādi gadījumi, bija tādi, kad strēlnieki patiesi bija nozaudējuši, dažas, pa lielākai daļai mazvērtīgas mantas, kā bašļikus, siltās aproces, vēdera sildītājus u. t. t., bet bija arī daudz gadījumu, kad viņiem patiesi dažas mantas nebija izsniēgtas, bet vēlāki piesūtītos armatūru sarakstos tomēr ievestas. Daži strēlnieki par iztrūkstošām mantām arī labprāt samaksāja to vērtību pēc taksas, bet par daudzām mantām, kuŗas viņi teicās neesot saņēmuši, viņi arī maksāt negribēja, vai arī nevarēja un tad, saskaņā ar likumu bija jāuzsāk tiesas vajāšana, ar visām viņas formalitātēm. Tādu lietu bataljonā vēl Tērbatā bija sakrājies jau vairāki simti. Valmierā viņu skaits, cik atceros, bija pieaudzis jau līdz 800. Daudzi no tiem strēlniekiem, par kuŗiem bija ierosinātas tamlīdzīgas lietas, atradās jau frontē, daži bija jau kaujās krituši vai ievainoti un ēvakuēti. Iztiesāt šīs lietas bataljona tiesā, vai pat noskaidrot viņas tieslietu darbvedim, nebija nemaz iespējams un patiesībā tiesu likuma prasības nemaz šinī gadījumā neatbildēja pātreizējam stāvoklim un lietderībai. Tomēr kaut kāda izeja bija jāatrod.

Griezties ar jautājuma atrisināšanu pie priekšniecības un lūgt kaut ko mainīt pastāvošā kārtībā vai likumos, nebija nekādas izredzes, jo tas varēja izsaukt tikai sarežģījumus mūsu pulku tālākā komplektēšanā. Tādēļ nolēmu griezties pēc palīdzības pie mūsu Organizācijas komitejas. Paskaidrojās Organiz. kom. priekšsēdētājam Goldmaņa kungam lietas stāvokli un to, cik nevēlami ir šo mazvērtīgo mantu dēļ saukt strēlniekus pie atbildības tiesas

celā, lūdzu viņu caur Org. komiteju sagādāt līdzekļus, no kuriem varētu darīt iemaksas valsts kasē, it kā iemaksātas no pašiem strēlniekiem par pazaudētām mantām un līdz ar to lietas izbeigt. Goldmaņa kungs labprāt nāca pretim un divos papēmienos atsūtīja tādu summu, ar kuru bija iespējams lielāko daļu sīko lietu likvidēt. Tomēr arī šīs likvidācijas darbs ar visiem sīkiem aprēķiniem prasīja daudz laika un pūļu.

Kā sagatavoja frontes cīnītājus latvju strēlnieku rezerves bataljonā?

Papīru plūdi, kas pārplūdināja bataljona štābu, it sevišķi krasi liecināja par to, ka «bataljona» organizācija neatbilst tam cilvēku vairumam, kāds bija sakopots strēlnieku rezerves bataljonā. Bataljona komandierim fiziski nebija iespējams vadīt un pārraudzīt rotu sagatavošanu un apmācību priekšā stāvošiem kaujas uzdevumiem, jo kanceleja aizņēma itin visu viņa laiku. Ja nu ņem vērā izkaisīto uz 50 verstīm bataljona daļu novietošanos, tad skaidrs, ka nepieciešama bija cita organizācijas kārtība. Īstenībā, saprotams, bataljons jau sen neiztika ar štata normām un viņa kadra štatu sastāvs faktiski sen jau bija vairāk kā divkārtšots ar dažādiem piekomandējumiem visnevisādu uzdevumu izpildīšanai. Tomēr caur piekomandēšanu vien nebija iespējams atrisināt tādus uzdevumus, kā rotu apmācību vadīšana. Tādēļ jau vēl Tērbatā bija ierosināts jautājums par to, lai bataljonam piešķirtu pulka organizāciju. Šis jautājums bija izšķirts labvēlīgi un bataljons bija pārdēvēts par Latviešu strēlnieku rezerves pulku, bet jau pēc tam, kad es bataljonu biju atstājis. Ar pulka štatu ieviešanu stiprā mērā, lai gan vēl tāli nepietiekoši, pavairojās štata darbinieku skaits, bet galvenais, nāca klāt četri bataljonu komandieri, kuri uz vietām varēja vadīt sagatavošanu.

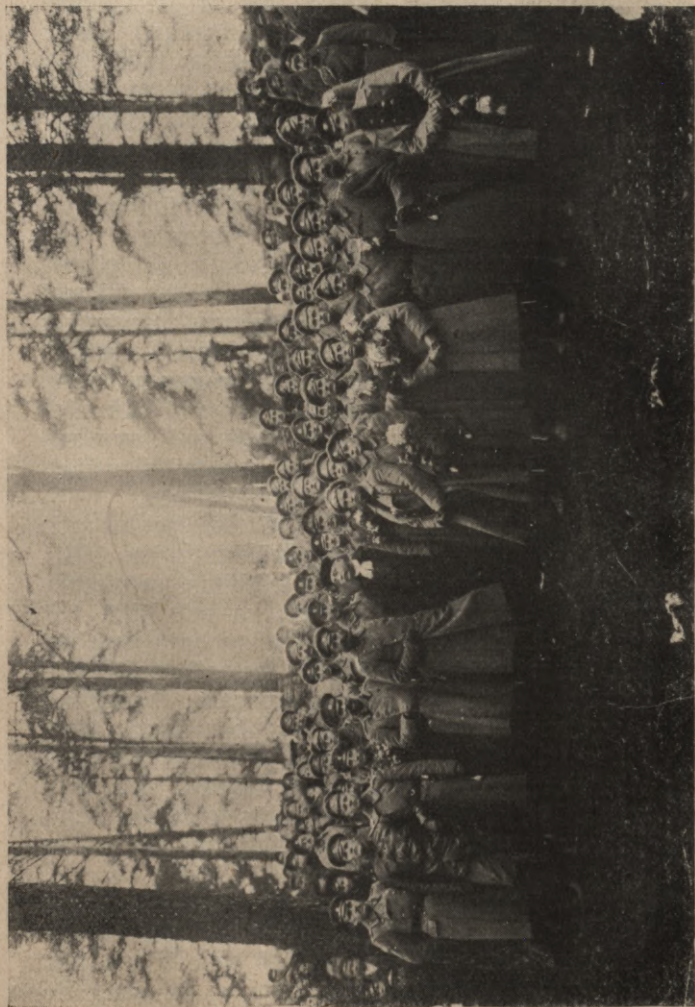
Ja bataljons arī pie galīgi viņam nepiemērotas organizācijas tomēr sekmīgi un bez sevišķiem sarežģījumiem veica savu darbu, tad tas izskaidrojas ar to lielo gribu strēlniekiem uzturēt pašiem savas nacionālās karaspēka vienības tam lielam mērķim, kuru katrs strēlnieks glabāja savā sirdī. Griba būt savu uzdevumu augstumā, spīdēja cauri visur un

arī bez kaut kādas pamudināšanas strēlnieki centās iegūt jo vairāk militāru zināšanu un prakses. Viens gadījums, kas pastrīpo šo centību, man vēl šimbrīžam ir palicis atmiņā. Kad frontes bataljoni pārvērtās par pulkiem un tika formēti arī brigāžu štābi, bija liela prasība pēc sagatavotiem sakarniekiem. Sakaru komandas apmācības kursa laiks tādēļ bija jāsaīsina līdz minimumam un pārmaiņas sastāvs komandā jādubulto. Lai pārliecinātos, vai strēlnieki pie šiem apstākļiem ir pietiekoši sagatavoti sakaru dienestam, neskatoties uz laika trūkumu, nobraucu uz Brenguļu muižu, lai būtu klāt pie pārbaudījumiem. Izvedot eksāmenus, es biju pārsteigts, cik apzinīgi un lietderīgi sagatavotie sakarnieki pārzināja savus speciālos pienākumus. Oktobra mēnesī (1916. g.) bataljons saņēma lielu zirgu transportu galīgai ložmētēju un jātnieku-spridzinātāju komandu noformēšanai, kā arī papildinājumu vezumniekiem. Tas lielā mērā uzlaboja bataljona stāvokli saimnieciskā ziņā, bet bez tam nu mums bija arī sava kavalerija, kāda līdz tam laikam, lai gan arī skaitījās, bet faktiski lielākā savā daļā bija kājniekوتا.

Bataljona apmācības visā visumā tika vestas pēc tām programmām un vadošām pavēlēm, kuŗas 1916. gadā bija jau diezgan noteikti izstrādātas un piemērotas frontes prasībām. Jāatzīst, ka augstākā XII armijas priekšniecība neaizmīrsa mūsu bataljonu arī tanīs gadījumos, kad frontē tika ievesti kaut kādi jauni apmācības veidi. Tā, piemēram, bataljonu apciemoja speciāli komandētie uz bataljonu gāzu speciālisti un izveda visās bataljona daļās apmācības aizsargāšanā pret gāzēm un apgāzošanā, gan teltīs, gan liekot strēlniekiem maskās iziet cauri gāzu mākonim, radītam no izlaistām no baloniem gāzēm.

Sevišķu sajūsmu bataljona dzīvē arvien ienesa papildu rotu pavadīšana uz fronti. Valmierā šī pavadīšana parasti notika priežu mežīnā, netālu no Valmieras stacijas pa ceļu uz pilsētu. Še uz kāpu veidīgiem uzkalniņiem salasījās bataljona komandējošais sastāvs ar vietējo mācītāju Pavasara kgu. Apkārt uzkalniņam norindojās aizejošās rotas, bet aiz viņām liels pavadītāju ļaužu pūlis. Pēc zvēresta nodošanas, mācītājs Pavasara kgs turēja īsu garīgu aktu, nobeidgams to ar viņam piemītošās sa-

jūsmas pilnu uzrunu. Pēc tam strēlnieki orķestra pavadībā, dziedot tautas dziesmas, ieslēgti no liela pavadītāju pulka un izpušķoti ziediem un zaļumiem, devās uz staciju. Ļoti daudziem šie bija neaizmīr-

Papildu rotu pavadīšana uz fronti. Vidū apakšpaik. Cīnāts, plkv. Goppers, māc. Pavasars.

stami brīži, bet arī ļoti daudzi še galīgi šķīrās no dzimtenes, jo jau tuvu stāvošās ziemas kaujās daudzi no viņiem nolika savas galvas sargājot Daugavas krastus.

Ziemassvētki ienaidnieka aizmugurē. *)

23. decembrī ap 9 no rīta esam iedzilīnājušies ienaidnieka aizmugurē apmēram 4 kilometrus, ieņēmuši otro nocietināto pretinieka līniju un saņēmuši tur gūstā viņa aizmugurniekus un zirgus. Visapkārt liels mežs; ienaidnieks nekur tuvumā nav manīts. Ko darīt tālāk? Šis jautājums jāatrisina tūlīt, jo rotas apstājušās nezināšanā par tālāko uzdevumu, kāda arī man nav. Bezmiega, ceļā uz pozīcijām pavadītā, nakts, nīknās kaujās uz pirmās līnijas pavadītais rīts, un pa dziļo sniegu zem ienaidnieka artilērijas uguns izbristais purvs ir tā nogurdinājuši, ka doties tālāk uz Kalnciemu nezinot, kas notiek pa labi un pa kreisi, pārāk riskanti. Lieku pagaidām apstāties, izsūtot izlūkus uz priekšu un sāniem, un tad lūdzu adjutantu vēlreiz nolasīt kaujas pavēli. Jā, tur skaidri teikts: «...ieņemt pirmo un otro ienaidnieka līniju un ņemt vērā tālāko virzišanos uz Kalnciemu...». Vairāk nekā, tikai — «ņemt vērā». Skaidrs, ka tālākā virzišanās darāma pēc jaunās pavēles. Tā tad jāgaida pavēle. Bet kad viņa būs, un kad nodibināsies sakari? Nupat tikai nosūtīts ziņojums par patreizējo stāvokli. Kad šis ziņojums nonāks brigādes štābā un vai viņš pavisam tur nonāks, to vēl nevar zināt, jo nezinām, kāds stāvoklis pretinieka pirmā līnijā, kur atstājām divas rotas, lai sar-

¹⁾ Kauju apr. sk. «Letas» mazā bibl. Nr. 91/92.

gātu ielaušanās vārtus. Nāku pie slēdziena, ka šai vietā jāgaida būs ilgi un tādēļ jānocietinās, lai nodrošinātos no nejaušībām. Tas jādara sasalušā, ar dziļu sniegu apklātā purvainā zemē, un pie tam jānocietinājas no visām pusēm, jo ienaidnieku var sagaidīt drīzāk no sāniem un aizmugures, nekā no frontes. Lai atrisinātu jautājumu, kā izpildīt šos uzdevumus, jāorientējas persongi, jo esošie plāni un kartes nekādu palīdzību nevar sniegt. Apstaigājot visu fronti un tuvāko apkārtni pāiet vismaz stunda. Nogurušie strēlnieki nogulušies sniegā, bet aukstums spiež viņus pa laiku piecelties un sildīties ar kustībām. Nolēmu atstāt 8-tā pulka labo flanku uz vietas, pretinieka nocietinātā otrā līnijā; 7-to pulku atvilkt atpakaļ un izvērst rotas pa lielo grāvja valni ar fronti pret Kalnciems-Ogle, izvelkot viņas labo spārnu no meža uz purvu; 8-tā pulka kreiso spārnu atvilkt pa stigu ar fronti pret Skangāliem un vienu rotu 7-tā pulka atstāt aizmugurē ar fronti uz Mangāliem. Norādītās vietās pavēlu steigdoši nocietināties. Septītam pulkam tas nenācās visai grūti, jo zem dziļās sniega kārtas grāvja valni atradās vēl maz aizsalusi smilts. Astotam pulkam nācās grūtāki, jo tur tāda valņa nebija un aizsalusē purvainā zeme, cauraugusi ar koku saknēm, nepadevās lāpstai, kādēļ šē lielākā daļa strēlnieku pietika ar no kokiem un krūmiem uzbūvētiem valnišiem. Tāpat nebija iespējams ierakties pulka štābiem purvainā meža vidū.

Nosalušie strēlnieki, neskatoties uz nogurumu, dūšīgi ķērās pie darba un pēc pāra stundām jutāties drošāki pret nejaušībām, jo bija jau pietiekoši ierakumi, kuŗi liela noguruma stāvoklī garantē frontei stabilitāti negaidītu uzbrukumu gadījumos. Uz vakara pusi ierakumiem parādījās pat koka pajumtes.

Par to laiku bija nodibināti tālrunu sakari aizmugurē, un es dabūju iespēju nosūtīt tālrunu ziņojumu par ieņemto stāvokli, kuŗš nonāca brigādes štābā agrāki par nosūtīto rakstisko. Dabūju arī ziņas par stāvokli pirmā brigādē — ka viņa, izlauzies caur pirmo pretinieka līniju, ved kaujas mežā aiz tās, bet Mangāli un Skangāli vēl nav ieņemti, kādēļ arī man pagaidām palikt ieņemtā vietā.

Kā klājās sibiriešiem pa labi no mums, arī brigādes štābā noteiktu ziņu nebija, bet cik sapratu no

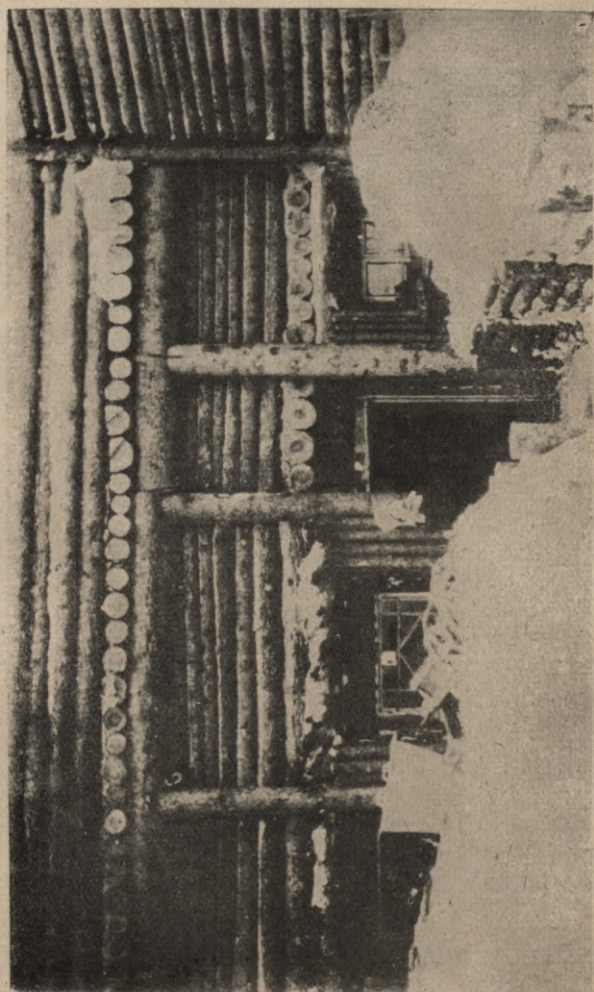
pulkveža Auzāna toņa, tad man likās, ka kaut kādas ziņas viņam ir, bet viņš labprāt tās negrib man teikt, tā tad nav nekā iepriecinoša. Drīz pienāca strēlnieks no rotām, kuņas bija atstātas iebrukuma vietas pirmā līnijā, ar ziņojumu, ka rotu stāvoklis ļoti grūts, jo paplašinot iebrukuma vietu uz abām pusēm un vedot cīņas pret ienaidnieka

Latv. strēlnieki ierakumos Ložmetēju kalnā.

blokhaužiem, krituši abi rotu komandieri un daudz strēlnieki; rotas uzņēmies komandēt ložmetēju rotas komandieris. Ziņojot par to brigādes komandierim un lūdzot viņa palīdzību šim rotām, saņēmu apmierinošu atbildi, ka iebrukumu vērtus sargāt un paplašināt jau uzdots sestam pulkam, kuņa rotas drīzumā tur ieradīšoties. Pēc kādas stundas pulkv.

Auzāns no jauna paziņoja, ka pirmā brigāde ieņēmusi Skangalus un uzdeva nodibināt ar viņiem sakarus. Tai virzienā bija izsūtīti izlūki no astotā pulka, bet ziņu no viņiem vēl nebija, kādēļ izsūtīju pastiprinātu izlūku nodaļu ar uzdevumu nodibināt sa-

Viena no vācu blindažām.

karus. Ilgi gaidīju no pēdējiem kādu ziņojumu, bet tai vietā saņēmu paziņojumu pa tālruni, it kā pirmā brigāde atstājusi Skangalus. Noteikti tas vēl neesot zināms, kādēļ vēlams esot šo ziņojumu pār-

baudīt. Tikai vakara krēslā atgriezās izlūku nodaļa ar vēsti, ka Skangalu tuvumā uzdūrusies uz pretinieku, kurš viņus apšaudījis; pirmās brigādes daļas viņi nesastapuši un bijuši spiesti atkāpties.

Visu šo dienu gāja cīņa starp mūsu un pretinieka artilerijām. No septītā pulka labā spārna bija ļoti izdevīgi novērot mūsu smagās artilerijas lādiņu sprādzienus. Ļoti sāpīgi bija redzēt, ka lielākā daļa no viņiem gulstas atklātā un tukšā purvā, starp mums un kalnu strēmeli. Vidēju mājas virzienā, kur atradās pretinieka artilerija. Vairākas reizes ziņojām par to un lūdzām izsūtīt artilerijas novērotājus pie mums, bet brigādes štābam nebija iespējams noskaidrot, kādas artilerijas daļas šauj minētā virzienā. Īsi pirms krēslas tomēr ieradās viens artilerists ar telefonistiem un sāka ierīkot novērošanas punktu. Ienaids savas artilerijas uguni vērta galvenā kārtā pret mūsu artileriju, bet retus šāviņus gandrīz visu dienu raidīja arī pa no mums ieņemto mežu. Spriežot pēc šo šāvienu lielās izkliedes, jādomā, ka pretinieks tiešo mūsu atrašanās vietu nezina.

Strēlnieki pret vakaru bija ne tikai ierakušies, bet arī jau pagādājuši sausus žagarus un malku, ar ko apsildīties, tikai dienas gaismā nebija pielaižams kurt uguni, lai no dūmiem neapzīmētu ienaids artilerijai mūsu ierakumu vietu. Tumsai iestājoties, gandrīz visos ierakumos jau dega maziņi ugunsķūri, uz kuriem strēlnieki cepa uz iesmiem sadurtus auna gaļas gabaliņus pēc kaukaziņu parauga. Pamesto gaļu viņi bij atraduši vācu otrās līnijas blindāžās. Arī štābs bija parūpējies par siltumu: apžogojuši vienu laukumiņu ar biezu eglīšu žogu, lai gaisma nespīdētu cauri, un sagatavojuši prāvu ugunsķūru, kuram apkārt pagatavoti mīksti sēdekļi no sakrāptiem egļu zariem. Šie sēdekļi gan tūlīt pirmā naktī parādīja savu vājo pusi, jo gulot uz viņiem un sildot vienu pusi pret ugunsķūru, otra puse stinga no aukstuma. Iemidzis šādā stāvoklī uz kādu stundu, biju sasaldējies, kas pēc 4 dienām atsaucās tā sauktā skrejošā reumatisma formā. Arī šo piedzīvojumi noderīgi. Kapteinis Vītols, kurš ilgāku laiku bija dienējis Sibīrijā, nāca ar ļoti gudru padomu: izplest ugunsķūru plašumā un kad zem viņa zeme būs atkususi un sasīlusi, uz siltās dubļu kārtas sakrāut

egļu zarus. Tā mēs arī izdarījām, un mūsu neap-
skaužamais stāvoklis patīkami uzlabojās.

Vēl vakarā pulkv. Auzāns paziņoja, ka mūsu strēl-
nieku brigādes padotas ģenerālim Trikovskim, kurš
I brigādi pēc atiešanas no Skangāliem atvilcis uz
vācu pirmo līniju. Tādu pat rīkojumu gribējis dot
arī II brigādei, bet uz pulkv. Auzāna iebildumiem,
pagaidām atļāvis tai palikt savās vietās līdz stāvo-
kļa tuvākai noskaidrošanai. Tā kā II brigādes stā-
voklis bij pilnīgi drošs, tad pulkv. Auzāns ne bez
pūlēm bija dabūjis savā rīcībā divus sibiriešu pul-
kus, kuriem bija jāpienāk 24. decembra rītā un tad
jāsāk jauns uzbrukums. Gaidot šos palīgspēkus,
pavadījām nakti, organizējot un uzturot pastāvīgi
modrību ar virsnieku un instruktoru patruļām. Naktī
atnesa arī konservus un dažādu korespondenci.
Korespondences paciņā atradu arī zīmīti, ka at-
braukušas dāmas-dēlegātes no Valmieras ar Ziemas-
svētku dāvanām valmieriešiem, kurās lūdz atļaut
atvest dāvanas uz pašām pozīcijām. Saprotams,
valmieriešiem bija jāapmierinās pagaidām tikai ar
patīkamo ziņu.

No atnākušiem strēlniekiem dabūjām arī sīkākas
ziņas par stāvokli pirmā līnijā. Viņi, iznākdami caur
iebrukuma vietu, bija uzdūrušies uz kādu vēl neie-
ņemtu vācu blokhauzi, no kurienes tikuši stipri ap-
šaudīti un nogulējuši sniegā līdz tumsai; tikai tad
bijis iespējams virzīties tālāk. Tas liecināja, ka mū-
su aizmugure vēl nav pilnīgi nodrošināta. Citādi
nakts pagāja mierīgi.

Ar rīta gaismu, 24. decembrī, tikām iztraucēti no
apšaudīšanās mūsu labajā spārnā. Šāvienu drīzi vien
aprīma, un vēl pēc īsa brīža mūsu strēlnieki atnesa
mazas trofejas — tālruna aparātus ar kābeļiem.
Redzams, vāci bija iedomājušies, ka mēs atkāpušies,
un gribēja no jauna ierīkot artilērijas novērošanas
punktu meža malā, kurū viņi bija pametuši, mums
uzbrūkot mežam.

Apsolītie palīgspēki līdz 24. dec. rītam tomēr ne-
atnāca. Pulkv. Auzāns paziņoja, ka tie atnāksot ti-
kai nākošo nakti. Tā tad bija jāgaida vēl viena die-
na, jāspēr atkal visi drošības soļi un jāizdzēš mūsu
ugunskuri, lai gan aukstums bija stipri pieņēmis.

Visa diena pagāja diezgan mierīgi, ja neskaitīt ma-
zas vācu izlūku nodaļas padzīšanu no mūsu poste-

niem. Mūsu strēlnieki informējušies pa savu pastu par I brigādes atiešanu, bija no rīta it kā noskumuši, bet, dabūjuši zināt par palīgspēku pienākšanu nākošā naktī, no jauna atžirga. Nevienas žēlošanās, neviena saslimšanas gadījuma... gaidījām izšķirošo Ziemassvētku nakti pilni cerības svētkus izbeigt Jelgavā.

Ložmetēju kalns.

Vakarā, tumsai metoties atkal aizdedzinājām savus ugunsurus. Plkst. 23 pienāca 53. Sibīrijas pulks ar II brigādes komandieri pulkv. Auzānu un viņa štāba priekšnieku kapteini Ozolu priekšgalā.

Ložmetēju kalns.

Pie ugunsкура, bieza eglīšu žoga vidū notika pēdējā
apsprīde un kaujas pavēļu saņemšana. Taisni plkst.
1 naktī uz 25. decembri sākās jauns uzbrukums,
kurš atdeva mūsu rokās kalnu rindu starp Skudras
māju, Sileniekiem un Ložmetēju kalnu ar bagātām
trofejām un smago ienaidnieka artileriju.

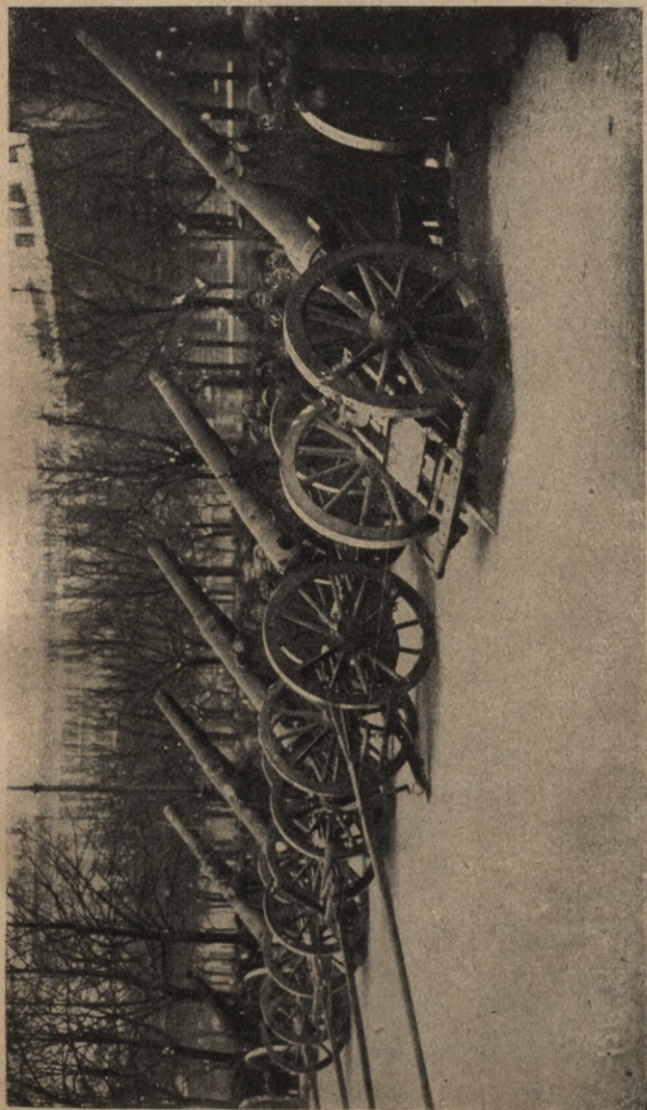
Durvis uz Jelgavu bija vaļā.

Pāri Lielupei.

Pēc 23.—25. decembra sekmīgām kaujām stāvoklis frontē bija šāds: Otrās Latv. strēlnieku brigādes pulki, izņemot 6-to un no pirmās brigādes 1. un 3. pulki naktī no 25. uz 26. decembri bija izvesti no kaujas atpūtā. Viņu vietā stājās Sibīrijas strēlnieku pulki. Šiem pēdējiem bija uzdots ieņemt ne tās vietas, kurās bija Latv. strēlnieki, bet kaujas līnija tika atvilkta atpakaļ no meža uz apcietināto vācu otro ierakumu līniju, uz klāju purvu. Tādā kārtā tad sibīrieši ieņēma līniju no 7. Bauskas pulka iebrukuma vietas vācu pirmā līnijā, pāri purvam un kāpām uz Vītiņu mājām un tālāk līdz Lielupei un pa Lielupes labo krastu līdz Lediņu mājām. Mums nebija zināms, vai uzbrukums tiks turpināts vai nē, bet šāda stāvokļa ieņemšana it kā liecināja par to, ka tālākā uzbrukuma vairs nebūs, jo tālāku operāciju izvešanai pret Kalnciemu, labprātīgi atstātas vietas — mežs līdz Skudras mājām, ar otro nocietināto pozīcijas līniju — bija nepieciešami vajadzīgas. Arī vienkāršai aizstāvēšanai jaunā līnija bija ļoti neizdevīga, jo viņa gāja pa atklātu purvu ar atklātu aizmuguri, tanī pašā laikā atdodot pretiniekam meža malu uz purva pusi, no kurienes tas netraucēti varēja novērot mūsu ieņemto līniju un visu mūsu aizmuguri un tā vērst pret tiem savu artilērijas uguni. Kas notika Lielupes kreisā krasta rajonā, mums nebija zināms.

7. un 8. Latv. strēlnieku pulki atrada atpūtu vācu zemniecās, kāpās iepretīm Sileniekiem, kur kopā ar viņiem novietojās arī 2. brigādes štābs. 26. decembrī ap plkst. 13 brigādes komandieri pulkvedi Auzānu izsauca pie sevis ģenerālis Trikovskis, — mēs palikām savās vietās gaidot jaunus rīkojumus. Ap plkst. 17 pulki saņēma rīkojumu ierasties pilnā sastāvā pie ceļa krustojuma starp Lediņiem-Silenie-

kiem, jaunu uzdevumu saņemšanai. Ieradušies noteiktā vietā, pulki pēc īsa brītiņa sagaidīja tur ierodoties pulkvedī Auzānu un viņa štāba priekšnieku

Ziemas svētku kauju trofejas Esplanadē 1917. g. janvārī.

kapteini Ozolu ar mutisku jaunu kaujas uzdevumu: pāriet Lielupi Lediņu rajonā, uzbrukt pretiniekam

gar Lielupes kreiso krastu un ieņemt Mūrniekus,
kas pretī Kalnciemam uz Lielupes kreisā krasta.
Ziņas par pretinieku pie tam bija sniegtas tādas, ka

Vācu gūstekņi.

viņš ir nocietinājies Kalnciema rajonā. Uz Lielupes
kreisā krasta krievu 110. divizija un 6. atsevišķā
brigāde ir ieņēmuši vācu pirmo pozīciju līniju, pre-

tinieks ir atkāpies, bet krievu kavalerija, izejot cauri ielaušanās vietai, ir apgājusi pretinieka daļas un atrodas pie Lāču kroga, apmēram 2 kilometrus aiz Kalnciema. Izvest tālāko uzbrukumu uzdots naktī no 26. uz 27. decembri, pie kam mūsu pulku labo flanku nodrošina 110. divīzijas daļas, kuņas atrodas mežā, Lielupes kreisā krastā.

Sniegtās iepriecinošās ziņas stipri pacēla pulku gara stāvokli un viņi nekavējoši devās Lediņu virzienā ar brigādes k-ri priekšgalā.

Nonākuši pie Lediņu māju gruvešiem, jau vakarā pulki apstājās, lai sastādītu uzbrukuma plānu, un uzstādītu sakarus ar sibiriešiem, kuriem bija uzdots izvest galveno triecienu taisnā virzienā pret Kalnciemu. Brigādes komandieris nolēma rīkot savu komandēšanas punktu turpat Lediņu māju gruvešos, un tālrunisti nekavējoši ķērās pie tālrunu līniju uzstādīšanas, ierīkojot tālrunu centrāli Lediņu dzīvojamās ēkas skursteņa drupās. Pa to laiku, kopā ar brigādes komandieri pulkvedi Auzānu, izgājām uz Lielupes krastu, lai uz vietas daudz maz orientētos apstākļos. Otrpus aizsalušai upei bija sniega apklāts klajums, aiz kuņas, apmēram, 1 kilometra attālumā sākās meža mala; pēdējā vilkās līdztekus Lielupei, dažās vietās pieejot tuvāk krastam. Nakts bija gaiša, tā kā diezgan lielā attālumā uz balta sniega bija redzama katra kustība. Nonākuši tuvāki krastam, ieraudzījām savādu signalizēšanu ar elektriskām lampiņām meža malā, virzienā uz Odiņiem. Šim rajonam, pēc nupat sniegtām mums ziņām, vajadzēja būt ieņemtam no krievu 43. korpusa daļām, bet tā kā krievu armijā nepastāvēja tāda sakaru uzturēšanas paņēmiena, tad mums radās aizdomas, ka mežā ir vēl vācu daļas un tādēļ, pirms sastādīt galīgu uzbrukumu plānu, bija nolemts tūlīt izsūtīt izlūkošanu uz meža malu. 7. Bauskas izlūku komanda, pastiprināta ar vienas rotas izlūkiem, tūlīt izgāja trijās partijās, viena — virzienā uz Odiņiem, otra taisnā virzienā uz mežu pretim Pārupei, trešā pa kreisi. Tikko izlūki bija nogājuši uz upes ledus, ka virs viņiem sprāga vairākas šrapneles. Tas bija jau gaišs pierādījums, ka nupat novērotā signalizācija ir pretinieka artilērijas sakari. Izlūki pārgāja upi tomēr bez zaudējumiem, jo šrapneles sprādzie-

ni bija ļoti augstu, tomēr pēdējie pavadīja izlūkus arī otrpus upes un signālizācija no jauna turpinājās.

Lai izmantotu laiku, kamēr pretinieka uzmanība ir saistīta pie izlūkiem un viņa artilērijas uguns nav vēl tik stipra, brigādes k-ris nolēma pārvest pāri upei tālīn arī pulkus. Plānās kēdēs pa rotām sāka pāriet Lielupi, pa priekšu 7., tad 8. pulki. Tikko bijām pārgājuši upi, tad ieraudzījām mežā pa labi lielu gaišu uguni, kā no ugunsgrēka vai liela ugunsкура. Ko nozīmēja šī uguns, mums nebija saprotams, tikai krievu 43. korpusa daļas nevarēja būt viņu sakūrušas, jo caur to pievilktu pie sevis pretinieka uzmanību, tādēļ domājām, ka arī tas ir vācu karaspēka daļu signāls. Pa to laiku pretinieka artilērija sāka apšaudīt pārgājušos upi pulkus, kādēļ, lai noslēptos vismaz no ienaidnieka novērošanas, pulki ievilkās krūmājā, kas pieiet Pārupes mājiņai no dienvidiem un še nogaidīja izlūkošanas rezultātus. Pagāja labs laika sprīdis, kamēr vēl nekādu ziņu no izlūkiem nesajēmām. Viņņu-Ogles rajonā uz Lielupes krasta pa to laiku iesākās kauja starp sibiriešiem un vāciem. No mūsu krūmāja bija redzamas neskaitāmas šauteņu un ložmetēju uguns no abām pusēm un lādiņu sprādzieni, kuri gaišā ziemas naktī radīja lielisku ainu.

Mūsu pulka stāvoklis bija grūts. Iesākusies pie sibiriešiem kauja nozīmēja, ka arī mums laiks doties uz priekšu, bet doties uz priekšu pa klajo, šauro laukumu, atstājot aiz sevis no ienaidnieka ieņemto mežu, bija pārāk riskanti. Pie šī jautājuma apspriešanas izcēlās maza domstarpība. Es aizstāvēju to viedokli, ka, ja meža mala ieņemta no pretinieka, tad mēs, ejot uz priekšu uzdotā virzienā, nokļūsim tādā stāvoklī, no kuŗa izejas vairs nebūs, jo uz sibiriešu panākumiem, spriežot pēc iepriekšējiem piedzīvojumiem, lielu cerību nelīku, bet no otras puses vairs neticēju, ka Lāču krogs būtu ieņemts no mūsu kavalerijas un, ka mežā pa labi no mums būtu krievu 43. korpusa daļas. Brigādes štāba priekšnieks kapt. Ozols turpretim ieteica doties nekavējoši uz priekšu, nepiegrīžot vērības tam, vai mežā ir vācieši, vai krievu daļas. Brigādes k-ris pulkvedis Auzāns, kuŗš arī bija turpat, pārtrauca mūsu strīdu, teikdams, ka viņš pats izšķirs jautājumu, kas jādara. Negaidīta parādība no jauna pastrīpoja, ka meža

mala ir ieņemta no pretinieka: mēs izgājām uz krūmāja malu meža pusē, lai sekotu, cik tālu tas saredzams, mūsu izlūku darbībai, kad piepeši meža malā sāka rauties fugasi; šinī virzienā aizgāja pēdējā no mūsu izlūku partijām, kādēļ mēs pa priekšu domājām, ka viņi būs uzdūrušies uz fugasiem. Bet kārtība, kādā fugasi rāvās, liecināja ko citu. Šie fugasi bija līdzīgi raketēm, kuŗas pacēlās dažas asis no zemes un tad gaisā sprāga ar spēku, līdzīgu granātas sprādzienam. Pavisam šādu sprādzienu bija 15 un viņi sprāga ritmiski viens pēc otra ar apmēram 15—20 sekundēm starpbrīža. Pēc pēdējā fugasa sprādziena no meža bija atklāta šauteņu uguns, kuŗa vilkās dažas minūtes. Acīmredzot, mūsu izlūki bija pamanīti no pretinieka, kuŗš ar elektrisku vadu palīdzību sāka spridzināt fugasus un pēc tam atklāja šauteņu uguni. Tā tas arī vēlāki noskaidrojās. Šis jaunais apstāklis atviegloja brigādes komandierim attiecīga lēmuma pieņemšanu, bet stipri apgrūtināja uzdevuma atrisināšanu (Mūrnieku māju ieņemšanu).

Vēl kādu brīdi vēlāk pienāca ziņojums no vidējās izlūku partijas, ka meža mala taisni pretim Pārupei nav ieņemta ne no ienaidnieka, ne no krievu daļām, un tad pulkvedis Auzāns pieņēma lēmumu virzīties uz meža malu šai virzienā un pēc tam turpināt uzbrukumu vai nu pa mežu, vai gar meža malu. Šinī virzienā atradām diezgan dziļu grāvi, pa kuŗu varējām pievirzīties mežam gandrīz nemanīti.

Nonākot pie meža, mēs pārliecinājāmies, ka pa mežu uzbrukt, ieturot kaut cik kaujas kārtību, nav iespējams, jo mežs izrādījās ļoti biezs un tik purvainš, ka zem biezās sniega kārtas pa lielākai daļai bija vēl ūdens. Virzīties viņā uz priekšu varēja tikai ar lielām grūtībām. Brigādes komandieris nolēma virzīties tomēr taisni uz priekšu mežā iekšā, ar nolūku, vai nu uzstādīt sakarus ar 43. korpusa daļām, ja viņas būtu ieņēmušas ienaidnieka pirmo apcietināto līniju, vai uzbrukt vāciem no aizmugures, ja šī līnija būtu vēl ieņemta no viņiem. Rāpjoties pāri krusti šķērsām sagāzušamies kokiem un apejot purvainās ūdens pelķes, mēs tikai uz rīta pusē sasniedzām vācu pirmās līnijas ierakumus no aizmugures un še satikāmies ar krievu 110. divīzijas daļām, kuŗas arī pašlaik ienāca šajos ierakumos

no frontes puses. Izrādījās, ka vācieši bija atstājuši šos savus ierakumus tikai redzēdami mūsu pāriešanu pāri Lielupei pie Ledīņiem viņu aizmugurē. Sakurtais ugunskurs, pareizāki — aizdedzinātā zemnīca, bija bijusi norunāta zīme, ka viņi šo līniju atstāj. Tikai pēc vācu aiziešanas no viņu pirmās līnijas bija uzsācis virzīties uz priekšu 43. krievu korpuss. Vācieši, redzams, bija atstājuši savas vietas lielā steigā, jo nebija pat pienācīgi iztukšojuši savas zemnīcas. Vienā no zemnīcām mūsu strēlnieki atrada no vāciem pamestu schēmu, ar viņu apcietinājumu plānu. No šīs schēmas mēs dabūjām zināt, ka starp viņu pirmo ierakumu līniju un Roņiem, kur pēc mūsu datiem bija viņu otrā līnija, ir vēl ierakumu starplīnija ar fortu Vinekeni, kurā krievu vadībai nemaz nebija zināma.

Pulkiem bija dota maza atpūta līdz rīta gaismai, turpinot pa to laiku izlūkošanu. 27. dec. no rīta iesākās jauns uzbrukums Vinekeni forta līnijai, saskaņojot darbību ar 110. divīzijas daļām, pie kam mūsu pulki ieņēma dažas pretinieka blindažas starp Vinekeni fortu un meža malu uz Lielupes pusi, kur nocietinājās. Ar šiem sasniegumiem arī izbeidzās decembra kaujas.

*
*
*

Atceroties šo kauju beigu epizodi, nevilus uzmanības jautājums, kādi būtu bijuši rezultāti, ja mūsu pulki būtu virzījušies no Pārupes pa klajo lauku taisni uz Mūrniekiem. Tādas virzīšanās varbūtība būtu iespējama tādā gadījumā, ja ģenerālis Trikovskis nebūtu tišām maldinājis mūsu pulkus ar apzināti nepatiesiem datiem par vācu pirmās līnijas ieņemšanu no 43. korpusa daļām un mistisko mūsu kavaleriju Lāča kroga rajonā, ko viņš acīmredzot bija darijis, lai paceltu mūsu pulku garastāvokli. Ja mūsu pulki būtu pareizi orientēti par stāvokli, tad visas tās signālīzācijas un fugasi nebūtu izsaukuši to neuzticību uz augstāko priekšnieku, kāda radās, pakāpeniski pārlicinājoties, ka mēs tiekam maldināti. Domāju, ka pie patiesa stāvokļa pārzināšanas, mūsu pulkiem būtu pieticis drošsirdības iet uz priekšu pa klajo lauku, atstājot pretinieku arī aizmugurē, bet nodrošinājot pašiem sevi un atstājot kaut nelielu daļu aiz sevis krūmājā pie Pārupes, lai saistītu pretinieku

uz vietas. Saprotams, tāds uzbrukums bez lieliem zaudējumiem nevarēja notikt, jo šē nebija nekādas nejaušības un vāci bija jau spēruši visus iespējamus soļus, lai ieņemtu savus aizmugures nocietinājumus. Tādēļ, ņemot vērā Roņu forta nocietinājumus, jādomā, ka ieņemt Mūrniekus nebūtu bijis iespējams, bet pārejot otrreiz Lielupi un uzbrūkot Kalnciemam, apejot tādā kārtā to vācu spēku kreiso flangu, kuš cīnījās pret sibiriešu pulkiem, tāda iespējamība nav izslēgta. Ja uzdevums būtu bijis sastādīts šādā garā, tad, ņemot vērā nakts laiku, varēja cerēt uz Kalnciema ieņemšanu arī bez ļoti lieliem zaudējumiem, un tas tad savukārt izmantotu visu kauju situāciju.

Aina no 1917. g. janvāra kauju perioda.

Viena no visgrūtāki pieejamām vācu pozīciju vietām Rīgas frontē lielā pasaules karā bija rajonā starp Lielupi un lielo purvu, kurš atrodas vidū starp Ķemeriem, Kangariem un Smārdi. Šis rajons, sākot no Odiņiem un Lielupes kreisā krasta līdz minētam purvam, platumā 8—10 verstis, apaudzis biezu lapu un skuju kokiem maisītu mežu. Lai ierīkotu šīnī purvainā mežā stipru pozīciju, vācu karaspēks, jādomā, ar gūstekņu un vietējo iedzīvotāju palīdzību, bij pastrādājis patiesi katorgas darbus. Visā mežā no Odiņiem līdz Tīreļiem bij izcirsta no 100—150 soļiem plata josla, kurās dienvidus (t. i. vāciešu) malā bija izrakts tik dziļš un plats kanālis, ka tas atļāva vācu virsniekiem vizināties pa viņu laivās līdz pat Lielupei. Visa no kanāla ņemtā zeme bij uzlikta milzīgā valnī, kurš zigzagveidīgi vilkās viscaur mežam. Katra valņa stūrī bij novietotas dzelzs betona blindažas ar ložmetējiem. No kanāļa apmēram 30—40 soļus uz krievu pozīcijas pusi, vilkās no 15 mietu rindām ierīkoti dzeloņdrāšu aizžogojumi, bet vēl tālāk aiz tiem, līdz 100 soļus platā joslā, bij krustām, šķērsām savelti koki un arī pārpīti ar dzeloņdrātīm. Aiz valņa, pozīciju iekšējā pusē bij ierīkoti divi uz pāliem (stabiem) būvēti ceļi, viens no viņiem šaursliežu dzelzceļš, otrs plats koka ceļš. Izbīdītie meža malā aiz izcirstās joslas un labi apslēptie vācu po-

steņi, nepielaida krievu artilērijas novērotājus, kādēļ krievu artilērijas uguns šai pozīcijai gandrīz it nekā nevarēja kaitēt, jo šauras dzelzsbetona blindāžas varēja postīt tikai ar ļoti labi mērķētu artilērijas uguni. Bez tādas artilērijas uguns, kura būtu spējīga vismaz iztīrīt ceļus platos aizžogojumos un saveltos izcirstos kokos, šī pozīcija no frontes puses

Kara mācītājs Pēteris Apkalns pasniedz strēlniekiem pozīcijas svēto vākarīpu.

nemaz nebij ieņemama. Ja kājnieku daļām, ejot uzbrukumā, arī izdotos tikt cauri ar drātīm sapīto kokus joslai, tad, nonākot līdz dzelondrašu aizžogojumiem, viņas nāktu zem krustojošas ložmetēju uguns. Tā kā pretinieka ložmetēji bija pilnīgi neapdraudēti, tad viņi bij spējīgi iznīcināt šē katru uzbrucēju, nedodot iespēju pat atkāpties.

Šī pozīcija krita mūsu rokās, kad naktī no 26. uz 27. decembri 1916. g. 7. un 8, Latv. strēlnieku pulki, pārejot Lielupi pie Lediņiem, nonāca viņas aizmugurē un piespieda vāciešus atkāpties šai vietā bez kaujām. Vāci atkāpās uz otro apcietināto līniju (Vīnekena un Roņu forts), bet latvju strēlnieki vedot šē ar viņiem kauju, nostiprinājās apm. 1—2 verstis aiz atstātās no vāciem pozīcijas. Tādā stāvoklī lat-

Sargs Slokas pozīcijās.

vju strēlnieki nodeva šo rajonu 43. korpasa daļām pazīstamo Ziemas svētku kauju beigās un aizgāja uz Sloku atpūtā.

Pēc 11 dienām 7. un 8. Latviešu strēlnieku pulkiem atkal bija jāstopas ar nupat aprakstīto pozīciju, tikai ne no aizmugures, bet no frontes. 11. janvārī abas latviešu strēlnieku brigādes pēkšņi izsauca no atpūtas, pie kam pirmie seši pulki virzījās Ložmetēju kalna rajonā, bet 7. un 8. pulkiem uzdeva

ierasies pie 110. divīzijas štāba, kur saņemt tālāku uzdevumu. Pulki ieradās pie minētā štāba apm. plkst. 9 vai 10 vakarā. Štābs atradās zemnīcā Roņu ceļa malā starp kāpām, kuŗas garā rindā stiepas visapkārt Ķemeŗu purvam. Štāba zemnīcā atradu jau priekšā 2. Latv. strēlnieku brigādes komandieri pulkvedi Auzānu, kuŗš sarunājās ar 110. divīzijas komandieri un pēdējā štāba priekšnieku. Pulkvedis Auzāns pūlējās noskaidrot patreizējo frontes stāvokli, bet šis divīzijas štābs pats par šo jautājumu bija pilnīgā nezināšanā. Divīzijas komandieris, sirms ģenerālis, uzbudināti staigāja pa savu zemnīcu, vairākas reizes zvanīja pa telefonu, bet nekādi nevarēja nodibināt sakarus ar saviem pulku komandieriem: teica, ka izsūtījis jau visus savus ziņnešus uzmeklēt, kur atrodas pulki, bet ziņneši arī nav atgriezušies.

Palūguši no štāba priekšnieka sīku pozīciju un apkārtnes schēmu, mēs sākām to studēt, lai kaut cik iepazītos ar tuvāko apkārtni. Te pēkšņi atveras zemnīcas durvis un viņās ne ienāca, bet drīzāk ieskrēja kalsnīgs, gaŗa auguma sirms pulkvedis. Viņš bij tā uztraukts, ka nevarēja tekoši izrunāt nevienas frazes, rokas un lūpas viņam drebēja un viņš vairākkārt atkāŗtoja vienīgo frazi: «Jūsu ekselence, jūsu ekselence, viss pagalam, viss pagalam». Divīzijas komandieris mierīgā tonī mēģināja dabūt no viņa kaut kādus paskaidrojumus. Bet uztrauktais pulkvedis atkāŗtoja tikai to pašu «viss pagalam». Tad divīzijas komandieris jau stingrā balsī griezās pie ienācēja: «Pulkveŗa kungs, kur ir jūsu pulks?» Bet tas nepalīdzēja un pulkvedis tādā pat drebošā balsī, tikko spēdams izrunāt vārdus atbildēja: «Pulka nav... ..viss pagalam». Beidzot divīzijas komandieris satvēra pulkvedi pie rokām, nosēdināja pie galda, visādi mīrinādams, piedāvāja glāzi tējas, kuŗa tur pat stāvēja uz galda. Pulkvedis, nosēdies pie galda, tūliņ satvēra galvu abām rokām un sāka vaimanāt raudošā balsī: «Ko lai daru, ko lai daru, pulks pagalam».

Tanī laikā dabūjām zināt no štāba priekšnieka, ka pulkvedis ir 437-tā pulka komandieris, pulkvedis barons Funks.

Plkv. Auzāns, redzēdams, ka te nav iespējams ievākt nekādus, kaut cik noderīgus datus par pat-

reizējo stāvokli, deva man rīkojumu doties ar pulku uz priekšu un, noskaidrojot apstākļus, darīt visu, kas iespējams, lai aizturētu vāciešus, ja tie patiesi nāktu uzbrukumā.

Izpildot šo pavēli, 7. Latviešu strēlnieku pulks devās uz priekšu pa tā saucamo Roņu ceļu. Visu ceļu sastapām daudz pretimnākošu kareivju, gan pa vienam, gan lielākās vai mazākās grupās; kareivji piederēja pie 437. un 440. pulkiem. Daudzus no viņiem aizturējām un prasījām, kurp viņi iet, uz ko tie atbildēja, ka meklējot pulku, bet uz jautājumu, «kur ir pulks?» neviens nezināja to pateikt. Ja jautājām, kāpēc aizejat no frontes, tad pa lielākai daļai dabūjām atbildi: «tie citi iet, mēs ar ejam». Nebij viņiem arī nekādu ziņu par ienaidnieku, jo tāda neviens no viņiem nebij redzējis. Nogājuši tā pa mežu apmēram 3 verstis, nonācām vecos krievu pirmās līnijas ierakumos, kurus tie ieņēma pirms 26. decembra 1916. g. Arī šē bija daļa kareivju no tiem pašiem pulkiem. Sameklējām arī dažus virsniekus. No pēdējiem dabūjām daudz maz lietišķu orientāciju par stāvokli.

Izrādījās, ka dienā vāci bija mēģinājuši pāriet uzbrukumā, bet uzbrukumi bijuši atsisti. Tumsai iestājoties pulki mainījuši viens otru pozīcijās un sacēlušies lielu troksni. To sadzirdējis pretinieks un atklājis stipru uguni, kura izsaukusi paniku abos pulkos. Pulki atstājuši pozīcijas, bēguši pūli uz aizmuguri un tikai viena daļa apstājusies vecās krievu pozīcijās. Vai ienaidnieks arī nācis uz priekšu un arī ieņēmis savas vecās pozīcijas, to minētie virsnieki nezināja pateikt. Bet šis apstāklis bij no ļoti liela svāra, — ja augšā aprakstītās pozīcijas no vāciešiem būtu jau ieņemtas, tad par tālāk virzīšanos uz priekšu vairs nevarēja būt runas. Tādēļ, izsūtījuši izlūkus, tūlīt ieņēmām vecos krievu ierakumus, nomainīdami tur atrodošos kareivjus, pa lielākai daļai no 440. pulka, lai dotu iespēju viņiem uzmeklēt savējos un savest sevi kārtībā.

Izsūtītie izlūki drīz vien ziņoja, ka vācu daļas jau ieņēmušas savas vecās pozīcijas. Paziņoju šos apstākļus priekšniecībai un pēc neilga brīža plkv. Auzāns paziņoja, ka saņemta stingra pavēle «atjaunot stāvokli, kāds bijis dienā, ko tas arī nemaksātu». Tagad iestājās tie grūtie apstākļi, kādi dažreiz nāk

priekšā frontes priekšniecībai, t. i. atrasties starp divām neiespējamībām. Kara likumi neatļauj neizpildīt kaujas pavēles, bet no otras puses, agrākā iepazīšanās ar šo vācu pozīciju deva man pilnīgu pārliecību par šīs pavēles izpildīšanas neiespējamību, cik lieli arī nebūtu upuri.

Apgaismoju šo stāvokli plkv. Auzānam, piebilzams, ka nav nemaz domājams par uzbrukuma izvešanu un ka esmu gatavs uzņemties par to atbildību.

Plkv. Auzāns pilnīgi saprata mani, jo viņš tāpat jau bija redzējis šīs vācu pozīcijas, bet viņš pazina arī tuvāki to augstāko priekšniecību, no kuŗas iznāca minētā pavēle un zināja, ka šī priekšniecība par lietas patiesiem apstākļiem nav uzreizi pārliecināma. Tādēļ plkv. Auzāns, atsvabinādams mani no šīs pavēles kategoriskās izpildīšanas, uzņēmās atbildību uz sevi, bet ar noteikumu, ka kaut ar vienu rotu tiktu izdarīts mazs uzbrukuma mēģinājums. Tāds tika izdarīts un maksāja tikai dažus ievainotus, bet arī deva pulkvedim Auzānam atbalstu izcīnīt drošsirdīgu cīņu ar augstāko priekšniecību, piespiežot pēdējo atteikties no savas kategoriskās pavēles, kas lielo janvāra kauju laikā izglāba 7. un 8. Latv. strēln. pulkus no veltiem un lieliem asiņainiem upuriem. Pēc tam pulki nostāvēja šinīs pozīcijās visu ļoti auksto ziemas laiku (līdz 25 gr. R), nostiprinādami un izvērzdami uz priekšu pozīcijas labo flanku, vezdami sekmīgas izlūku kaujas pa purva kāpām, kuŗas nesa dažādu putnu nosaukumus un tepat izturēja arī lielos ienaidnieka gāzu uzbrukumus 16. un 17. janvārī.

Pulkvedis Briedis kā pulka komandieris.

Par pulkvedi — toreiz vēl kapteini — Briedi es papriekš dzirdēju, tad redzēju viņu uz ļoti īsu brīdi, bet iepazīnos tikai kādus mēnešus vēlāk, jau revolūcijas laikā.

Atbraucis uz Rīgas fronti 1916. gada decembrī, 2 dienas priekš pazīstamā Ziemas svētku uzbrukuma, es centos ātrumā iepazīties ar uzbrukuma plānu un citiem sagaidāmiem kaujas apstākļiem... un te man tika stāstīts par kapteini Briedi, kurš komandējot priekšā ejošo bataljonu, I Latv. strēln. brigādē. Tika man arī rekomandēti no Brieža izstrādātie paņēmieni nejaušai pretinieka pozīcijas ieņemšanai.

Es neuzticējos komplicētai teknikai pretinieka deguna priekšā viņas nepārbaudījis, un tādēļ no rekomandēto paņēmieni pielietāšanas sava pulka uzbrukumā atteicos, bet sajūsma, ar ko man tika stāstīts par Brieža agrākām sekmīgām kaujām, par viņa apbrīnojami mākslīgiem uzbrukumiem, deva man un jādodomā, arī visiem 2. brigādes pulkiem pārliecību, ka 1. brigādē uzbrukumam būs sekmes; un jāatzīstas, ka pateicoties šai pārliecībai, arī otrās brigādes pulkiem kritiskos momentos radās drosmē un enerģija, lai nepaliktu pakal saviem kaimiņiem.

Kauju laikā iepazīties ar Rīgas frontes pretinieka pozīcijām, es pārliecinājos, ka Brieža rekomandētie paņēmieni priekš uzbrukuma vešanas nebija no gaisa grābti, vai no grāmatām izlasīti, bet bija dziļas

pārdomāšanas rezultāi, pēc pamatīgas iepazīšanās ar pretinieka apcietinājumiem, viņa spēkiem, aizsardzības vešanas veidiem u. t. t. Pie tiem apstākļiem viņi bija vislietderīgākie un garantēja vislielākos panākumus pie vismazākiem zaudējumiem, tikai pats par sevi saprotams, ka viņus vajadzēja arī izlietot visā pilnībā un visos sīkumos, bet tas vairs neatkarājās no Brieža.

Briedis apbalvo savus varoņus pēc pirmām sekmīgām kaujām.

Dabūjis ievainojumu vēl tikai kauju sākumā Briedis nespēja izpildīt savu plānu arī tanī maštābā, kāds bija atkarīgs no viņa.

Izveselojies pēc 3 mēnešiem un atgriezies pulkā Briedis uzņēmās pulka komandēšanu man uzticētās brigādes sastāvā. Apstākļi, pie kādiem Briedis iestājās šinī amatā, bij jau gluži savādi, kā pulku at-

stājot. Tas bija 1917. gada marta beigās, kad revolūcija bija jau pilnā spēkā, bet kad frontes nodevēji un Vilhelma II sabiedrotie vēl darbojās zem revolūcionāru maskas, lai iegūtu masu piekrišanu un nostiprinātos savās pozīcijās. Tomēr vairāk maskotie armijas ārdīšanas lozungi, tie, ar kuriem gāja soc.-revolūcionāri, bija jau pilnā spēkā, sākās jau musināšana arī pret atsevišķiem spējīgākiem virsniekiem, piemēram, pret pulkvedi Auzānu. Augstākā priekšniecība bija it kā pazaudējusi galvu, viens pakal otram, viņi steidzās iztapt masām, izpildot visu, ko vien tās neprasiu, lai tikai turpinātu sēdēt savos sēdekļos, vai, kas vēl sliktāki, — domādami par savu karjeru un nemaz neievērodami to, ka ar katru «iztapšanu» viņi paši ārdīja kara spēka pamatprincipus un, tā tad, paši tuvināja sev to bezdibeni, kurā pēc tam bija jāiekrīt.

Šādos apstākļos Briedis, būdams samērā vēl jauns virsnieks, uzņēmās grūto un atbildīgo pulka komandiera amatu, kurš pat pie normāliem apstākļiem nav pa plecam kuram katram, pat daudz piedzīvojušam virsniekam.

Novērojot Brieža, kā pulka komandiera, darbību piecu revolūcijas mēnešu laikā un atceroties dažādus šīs darbības sikumus, man ir jāliecina, ka Briedis bija, pirmkārt, viens no tiem nedaudziem komandieriem, kuri saprata, ka tam pretiniekam, kurš aizmaskots uzbruka no muguras armijas galvenam spēkam — morālam spēkam, nav jāpielabinājas, bet ar viņu ir tā pat jācinās, kā pret to ienaidnieku, kas stāv pretim frontei, un, otrkārt, viņš bija viens no tiem ļoti retiem izņēmumiem, kuri veda šo cīņu pēc pārdomāta un pa daļai jau izstrādāta plāna. Varbūt šis plāns nebija pilnīgs, varbūt viņam bija savi trūkumi, jo pie toreizējiem apstākļiem tas savādāki nevarēja arī būt, tomēr Briedim šāds plāns bija. Mums ir kara ziņības, ir kara mācības grāmatas, kur varam smelties visu, kas vajadzīgs cīņai ar atklātu pretinieku, bet netiek pasniegtas ziņības un trūkst jebkādu mācības kursu cīņai ar tādu pretinieku, kāds uzbruka krievu armijai 1917. gadā. Ja kādas pamācības arī ir, tad tās aprobežojas ar aizrādījumiem un instrukcijām atsevišķos gadījumos, bet lai spētu vest plāveidīgu cīņu ar tādu pretinieku, vajadzēja iedziļināties kara spēka uzbūves un audzi-

nāšanas pamatprincipos, vajadzēja saprast masu psiholoģiju un maskotā pretinieka uzbrukuma taktiku un tad pašam, bez kaut kādiem aizrādījumiem, teorētiski izstrādāt savu darbības taktiku.

Visu to nevarēja prasīt un sagaidīt no jaunā pulkveža Brieža, un ja tomēr Briedis šajos apstākļos cīnījās plānveidīgi, tad tas liecina, ka viņa personā jau bija noslēpts tas kareiviskais, ko sauc par «komandēšanas mākslu».

Komandēt, nenozīmē tikai padot komandas un pavēles, komandēt nozīmē daudz ko, piemēram — pārvaldīt, rīkoties, audzināt, tiesu spriest, pārzināt, vadīt, apgādāt, rūpēties, organizēt u. t. t. Komandēt var dažādi. Daži komandē tā, it kā viņi celmus lauztu, pieliek pie komandēšanas visus savus spēkus, ziedo pat veselību, ievēro visus likumus un instrukcijas, un tomēr dienēt zem viņu vadības ir grūti, darbs iet tā, ka viss čīkst un dreb, bet sekmes tomēr maz redzamas. Daudzi nevar komandēt bez tā, lai uz katra soļa neķertos pie sodu un tiesu palīdzības, tomēr ir arī tādi komandieri, pie kuriem darbs veicas it kā pats no sevis, pie kuriem strādāt gribās un kuŗu komandēšana nav sajūtāma.

Pie pēdējiem, un pie tam vislielākā mērā, piederēja arī Briedis.

Man nācās dzirdēt vēl 1916. gada rudenī, sūtot papildu rotas no rezerves bataljona uz fronti, ka daudzi strēlnieki, bet sevišķi virsnieki, vēlējās tikt uz 1. Daugavgrīvas pulku tikai tādēļ vien, ka tur ir kapteinis Briedis, kuŗš toreiz vēl nekomandēja pulku. Tas nenozīmē, ka Briedis uzstādītu viegļas prasības viņam padotiem kaŗavīriem, taisni otrādi — viņa prasības bija pat lielākas un grūtākas, nekā daudzu citu priekšnieku prasības, bet izpildīt viņas bija viegli, bija griba tās izpildīt.

Tādu gribu no padotiem kaŗavīriem — izpildīt savus pienākumus, var sasniegt tikai tie priekšnieki, kuŗi paši katrā laikā ir gatavi ziedot visu, pat sevi, savu pienākumu izpildot, kuŗi ir absolūti pašaieliedzīgi, kuŗiem dienestu izpildot, nav nekādu savtīgu blakus mērķu... Un tāds bija pulkvedis Briedis. Tādi bija gan arī visi citi mūsu I brigādes pulku komandieri, bet varbūt tik ar to starpību, ka Briedim bija vairāk iniciatīves un drosmes jaunus paņēmienus izvest dzīvē, lielākas spējas dziļāki un pla-

šāki aptvert visus apstākļus un cenšanās izveidot un darīt intensīvāku pašu kara mākslu.

Es jau pastrīpoju, ka Briedim, cīņā pret lielniecismu, bija savs pārdomāts plāns, kuŗu viņš pamazām izveda dzīvē. Pēc maniem novērojumiem, šis plāns pastāvēja iekš sekošā: cīņā pret tādu pretinieku, kas uzbrūk armijas iekšējā spēkam — armijas morālei, ir jāgādā vispirms par to armijas sastāvdaļu, kuŗa ir šī iekšējā spēka nesēja un kopēja, t. i. virsniecību. Tā tad, vispirms jāgādā par to, lai virsnieki būtu savu pienākumu izpildīšanas apziņas augstumā. Ka pulkv. Briedis par šo jautājumu it sevišķi nopietni domāja, strādāja un sasniedza redzamus rezultātus, liecinās daudzi fakti no pulka vēstures, ja bijušie I Daugavgrīvas strēlnieku pulka virsnieki sniegs par to datus.

Nākošais etaps bij nodibināt ar virsnieku palīdzību atsevišķu vienību no pilnīgi uzticāmiem strēlniekiem. Tāda vienība bija organizēta, tā bija 1. pulka dzelzs rota. Tā tad, abus divus etapus Briedis sasniedza pilnā mērā, viņa dzelzs rota, pat pēc lielnieku apvērsuma eksistēja patstāvīgi papriekš Valkā, tad Tērbatā, bet apvienotie virsnieki gandrīz visi sapulcējās pēc apvērsuma Vitebskā un katrā laikā varēja būt par gatavu kadru kaujas vienībai.

Tālākie šī plāna etapi, cik es varēju saprast, bij jaunu dzelzs rotu formēšana, tā pamazām pārformējot visu pulku. Šis etaps netika sasniegts, bet ne tādēļ, ka tas nebūtu iespējams, bet tādēļ, ka augstākās varas nesēji — Kerenska komisāri — akli un ietiepīgi negribēja saprast, ka karaspēks nav pārvaldāms ar skaistām runām, kuŗas aizrāva viņus pašus, un it kā tišām maisījās visur iekšā un atcēla vienu pēc otra tos rīkojumus, kuŗi tika izdoti no karaspēka priekšniecības, izslēdzot katru atbildību pat par vissmagākiem pārkāpumiem; otrkārt, varbūt vēl tādēļ, ka viena pulka rīcība tik lielā armijā nevar sasniegt sekmes.

Kā priekšnieks un pulka komandieris, Briedis darīja savu darbu vienmēr viegli, it kā spēlēdamies; rādījās, ka priekš viņa nav ne grūta uzdevuma, ne grūta stāvokļa. Ar Briedi bija patīkami un viegli kopā strādāt ne tikai viņam padotiem karavīriem, bet arī viņam pēc amata līdzīgiem un augstākiem priekšniekiem. Ja priekšā stāvēja kāds grūts un

smags uzdevums, tad Briedis vēl iepriekš viņa saņemšanas mēdza iedvest pārliecību par viņa vieglu izpildīšanu, un bieži vien mēģināja iestāstīt, ka iekš tā nekā sevišķa nav, ka tas tāds nieciņš vien ir, — «pustjaki», kā viņš mīlēja izteikties. Un patiesi, viņš izpildīja visu viegli, it kā bez kaut kādām grūtībām.

Man dažreiz izlikās, ka, ja Briedi sūtītu pašā ēllē vai uz neizbēgamu nāvi, tad arī viņš teiktu: «pustjaki, tas tik traki nemaz nav», vai arī ņemtos pārliecināt, ka vispār nāves nemaz nav.

Viss tas nebūt neliecina, ka Briedis pret saviem uzdevumiem izturējās nenopietni, vai vieglprātīgi. Gluži otrādi, viņš uzņēma tos ļoti nopietni, dziļi un sīki pārdomāja, atrada labāko uzdevuma izpildīšanas veidu, nepārprotāmi un noteikti atdeva pavēles un rīkojumus, pārliecinājās, ka izpildītāji viņus skaidri sapratuši un sekoja viņu izpildīšanai. Viss tas kopā jau pats par sevi darīja uzdevumu viegli izpildāmu.

Pie virsniekiem un strēlniekiem savā pulkā Briedis mantoja lielu autoritāti, populārs viņš bija arī citos strēlnieku pulkos, kā arī plašās sabiedrības aprindās. To, saprotams, nevarēja nezināt arī pats Briedis un tādēļ ir jāatzīmē, ka šī popularitāte neiedvesa Briedim ne uzpūtību, ne lepību, viņš ne uz acumirkli neaizmirsā kareiviskā takta un prata sevi vienmēr tā nostādīt, lai citi, pat zemākas dienesta pakāpes, nejustu viņa pārākumu.

Atzīmēšu vēl vienu Briedim piemītošu īpašību, vienu no visvērtīgākām priekš kaujas virsnieka un pulka komandiera, kuŗu pie viņa novērot man bija izdevība jau vēlāki, pēc frontes sabrukšanas, Maskavā un Jaroslavā. Briedis it kā nemaz nepadevās, kā kaujas, tā arī citu apstākļu ārējam iespaidam, viņa prāts vienmēr un pilnīgi valdīja par ēmocijām. Tas liecinā par Brieža augsti izkopto intelektuālo dzīvi, jo tikai labi un vispusīgi attīstīta personība ir spējīga visgrūtākos apstākļos nepadoties ēmociju un afekta varai.

Ja Briedim, kā virsniekam, varētu darīt kādu pārmēti, tad varbūt tikai to, ka viņš dažreiz riskēja ar sevi arī tur, kur risks nebija vajadzīgs. Katram virsniekam zināmā mērā ar sevi jāriskē, ja apstākļi to prasa, bet Briedis, kā man rādījās, riskēja dažreiz arī tad, kad nebija pamata, kas attaisnotu

tādu risku. Varbūt, tas bija jaunu piedzīvojumu meklēšana, lai smeltu no viņiem jaunas zināšanas, varbūt kas cits, — neņemot to izskaidrot, bet varu tikai apgalvot, ka tā nebija ne stipru jūtu un baudu meklēšana, ne dzīvot apnikums, Jo Briedis bija pats — dzīvība, viņš dzīvi un darbu mīlēja un meklēja tādu dzīvi un darbu, kas būtu saskaņoti ar ideāliem, kurus viņš nesa savā gaišā sirdī.

*

*

Pulkveža Brieža traģiskā mocēkļa nāve izsauca mūsu presē vairākus rakstus un brošūras par mūsu tautas varoņa dzīves gaitām un it sevišķi par viņa nāvi. Patiesi nav iespējams paiet garām šim pēdējām viņa dzīves stundām, ar godbijību neapstājoties un nenoliecot ceļus šī augstā, par tautas ideāliem nestā upurā priekšā. Bet raksturīgi priekš pulkveža Brieža, kā karavīra, ir tas, ka varoņa slava viņu pavadīja arī vēl tad, kad presē par viņu vēl nekas netika rakstīts, šī slava gāja no mutes mutē, no strēlnieka uz strēlnieku un no strēlniekiem tautā. Tas ir labākais pierādījums tam, ka Briedim patiesi piemita tādas izcilus karavīra īpašības, kurās atšķīra viņu no citiem karavīriem. Šīs īpašības izpaudās ne tikai kaujās, kur viņa varonība saistīja visu citu karavīru uzmanību, bet arī ikdienišķā dzīvē un sagatavošanās laikā uz kaujām. Šādiem, visiem pazīstamiem gadījumiem no Brieža dzīves mēs bieži paejam garām, nepiegiežot viņiem to vērību, kādu viņi pelna, bet vajadzīgs tikai apstāties pie kaut kāda no šiem gadījumiem un tuvāki viņu aplūkot, ka tūliņ nebūs grūti atrast viņos kaut ko tādu, kas raksturo Briedi kā izcilus personību vai izcilus karavīru.

Šinī ziņā vispirms pelna vērību tie, toreiz vēl poručīka Brieža, izlūku gājieni, ienaidnieka aizmugurē 1914. gada augusta un septembra mēnešos, kad Briedis vēl dienēja krievu armijas 25. divīzijas štābā un par kurjiem diezgan sīkas ziņas sniedz bijušais Brieža pulka komandieris ģenerālis Verhovskis. Pēdējais sniedzot šīs ziņas, dara arī attiecīgo un parasto, šādiem gadījumiem novērtējumu, t. i. ar cik lielu risku priekš dzīvības bijuši saistīti šie izlūku gājieni, cik svarīgas ir bijušas iegūtās ziņas par ienaidnieku un cik noderīgas turpmakai kaujas darbī-

bai. Iegūtās ziņas patiesi ir izrādījušās par ļoti svarīgām un viņu iegūšana saistīta ar lielām grūtībām un risku, un tādēļ Briedis apbalvots par pirmo izlūkošanu Kēnigsbergā ar Juŗa zobenu un par pēdējo Veržbolovas rajonā ar Juŗa ordeni.

Ja mēs nepazītu pulkveŗa Brieŗa turpmako darbību un viņa centienus Latvijas strēlnieku pulkos, tad ar šādu Brieŗa izlūku gājienu novērtēšanu mēs varētu arī apmierināties, bet pazīstot Brieŗa ideālus un viņu paŗu, ar noteiktību jāsaka, ka ņe bez tam ir jāpiemēro arī vēl citāds mērogs un jāmeklē cits viedoklis, lai saprastu, kādēļ Briedis uzņēmies ņos izlūku gājienu, jo jādombā, ka augŗā minēto ziņu dēļ vien Briedis to nebūtu darijis.

1914. gada rudenī pasaules karāam piemita vēl lauka kara raksturs, kad bieŗi notika izlūku un citas sadursmes, diezgan bieŗi tika sagūstīti gūstnieki, karaŗpēka daļas bieŗi mainīja avas vietas, nebij arī grūti raidīt ienaidnieka aizmugurē speciālus izlūkus, aŗentus. Tas viss jau daudzmaŗ garantēja nepiecieŗamo ziņu ievākŗanu taktisko un stratēģisko uzdevumu sastādiŗanai. Generālis Verhovskis pie tam vēl raksta, ka 14. septembrī bez tam bijuŗi izsūtīti no divīzijas izlūki-vīrsnieki pa vienam no katra pulka, kuŗi uz izaicinājumu arī paŗi brīvprātīgi pieteikuŗies, pat lielākā skaitā, nekā tas bijis vajadzīgs. Ja nu vīrs visa tā poruŗiks Br. vēl ir piedāvājis arī savus pakalpojumuŗ un atseviŗķi lūdzis, lai viņam tiktu atļauts noklūt ienaidnieka aizmugurē, tad ir skaidri, ka bez vajadzīgāŗm priekŗniecībai ziņāŗm, atslēga ņādai Brieŗa gribai meklējama vēl kaut kur dziļāki.

Pirms pasaules kara krievu armijas vadība nopietni interesējās un vācu ziņas par savu varbūtējo pretinieku armijāŗ. ņis ziņas tika drukātas speciālos slepenos periodiskos rakstu krājumos, kuŗi tika izsūtīti zināŗšanai visāŗm karaŗpēka daļāŗ. Lieļākā daļa ņo rakstu bija veltīta vācu armijai. Briedis, kā augŗtākā mēŗā apzinīgs vīrsnieks bez ņaubāŗm bija pazīstams ar ņiem rakstu krājumieŗm un tādēļ jādombā bija padots tam vispārējam iespaidam, kādu atstāja uz krievijas armijas vīrsniekiem ņo rakstu krājumu ziņas par vācu armiju. ņis iespaids bija nospiedoŗs. No visa, kas tur tika sniegts, katrs krievu armijas vīrsnieks ieguva pāŗliecību, ka vā-

ciem nesalīdzināmi augstāka organizācijas māksla, augstāka un lielāka tehnika, lielāka disciplīna un pastāvīga neatlaidīga dzišanās pēc progresa visās kara mākslas nozarēs, kuŗa izpaudās nemitošās reformās organizācijā un apbruņošanā. Zinot visu to karām izceloties, katram apzinīgam virsniekam vispirms uzbāzīgi uzmācās jautājums, vai tad ar tādu pretinieku pavisam ir iespējams cīnīties un gūt uzvaru?

Briedis bez šaubām piederēja pie tiem virsniekiem, kuŗi ne tikai uzticīgi, pašaiļiedzīgi un godīgi izpildīja savus grūtos pienākumus, bet kuŗiem bija arī liela griba uzvarēt. Šo gribu viņam diktēja mūsu dzimtenes liktenis. Bet lai šo gribu pārvērstu darbos, vispirms bij nepieciešama pārliecība, ka uzvara patiesi ir iespējama.

Ja karavīram, sevišķi vadonim tādas pārliecības nav, tad grūti runāt par sekmīgu darbību. Tad zūd enerģija un zūd pati griba. Sniegtās pirms kara ziņas par vācu armiju mums tādas pārliecības nedeva. Iekš tā pastāvēja to krievu armijas labāko virsnieku traģiskais stāvoklis, kuŗiem kara sākumā bij jādodas tieši pret vācu armiju. Vieni gāja ar šaubām, daudzi palaidās uz likteni un laimi, ievērojot to, ka lielākā vācu armijas daļa vērsta pagaidām pret Franciju. Bet Briedim, lai viņš varētu saskaņot savus darbus ar saviem dvēseles ideāliem bij vajadzīga ticība. Ja mēs iziesim no šā viedokļa tad mums būs saprotama tā dziņa, kas spieda Briedi, uzņemties pārdrošos izlūku gājienus bīstamā ienaidnieka aizmugurē. Viņš mekleja ticību uzvarai. Briedis kā īsts karavīrs saprata, ka teorētiskās un skaitliskās ziņas par ienaidnieku, nav izsmelošas par armiju, kā tādu, ka galvenais kara elements ir pats karojošais cilvēks, bet par šo elementu — par vācu kareivi un virsnieku tai laikā nebija noteikta jēdziena. Vai viņi patiesi bija tādi Übermensch'i, kuŗi vadās vienīgi no «Deutschland über alles», jeb vai viņiem arī piemita visas cilvēciskās vājbības, no kuŗām atkarīgi armijas iekšējie spēki, par to ir iespējams spriest tikai novērojot šo cilvēku darbību, viņu dienesta izpildīšanu, viņu savstarpēju izturēšanos, viņu attiecības pret iedzīvotājiem, u. t. t., tā sakot aptaustot šos cilvēkus ilgāku laiku ar savām acīm un ausīm. Tikai šāda pretinieka novēro-

šana varēja dot galīgu pozitīvu vai negatīvu slēdzienu par uzvaras iespējamību. Ka šādas ziņas par pretinieku meklēja Briedis, par to liecina arī pats viņa pēdējā izlūkošanas gājiena veids, kurā Br. pavadīja ienaidnieka aizmugurē gandrīz 3 nedēļas, tirgojoties ar āboliem un pieprasot no vācu karaspēka daļām samaku pret kvītēm par rekvizētām lietām un produktiem. Apbraukādams šādā veidā vairākus pulkus un štābus viņš ielaižas sarunās gan ar virsniekiem, gan kareivjiem un novēro viņus kā cilvēkus un kā karavīrus.

Bez šaubām šinī izlūkošanas gājienā Briedis savu pārliecību un pie tam pozitīvu patiešām bija ieguvis un savu slēdzienu par ienaidnieku, kā tādu, viņš vēlāki formulēja vienā vienīgā vārdiņā: «Friči». Šinī vārdiņā var ielikt arī dažādu saturu, bet nevar no viņa izņemt viņa nicinošo toni, kurš neatļauj pierakstīt šiem «Fričiem» kaut kādu «Übermensch'u» īpašības. Tikai ieguvis šādu iespaidu par pretinieku un līdz ar to arī pārliecību par uzvaras iespējamību, Briedis varēja nodoties ar tādu spar un ticību savam turmākam kaujas un vadoņa darbam. Mēs nezinām cita piemēra, kur karavīrs savas iekšējās pārliecības un savas darbības saskaņošanas dēļ būtu uzņēmies šādu uzdevumu, kādēļ šis gadījums pie pulkveža Brieža raksturojuma pelna sevišķu vērību.

Ticībā uzvaras iespējamībai Briedis smēla to enerģiju, ar kuru viņš ķērās pie darba jaunformētās latviešu vienībās un šī ticība, kuru viņš prata iedvest arī citiem, izcēla un atzīmēja katru viņa darbu, ko varbūt arī neapzinīgi, tomēr katru reizi sajuta viņa strēlnieki. Pirmais Brieža darbības posms latv. strēlnieku bataljonos ir jau attēlots vairākos rakstos, no kuriem sevišķu vērību pelna kapteiņa Medņa raksts. Kapteinis Mednis raksturo Briedi kā pionieri jaunākos kara mākslas paņēmienos, atzīmēdams viņa apmācības veidus darboties sīkās grupiņās, visā pilnībā izmantojot visus tehniskos sasniegumus. Bet šim pašam rakstam ir pievienots klāt viens fotografisks uzņēmums, kurš stāv it kā pretrunā ar visu kapteiņa M. rakstu. Šis uzņēmums ir ļoti dabīgs un viņā mēs redzam divās rindās norindotu rotu skrejot, ieturot solī taktu un līdzinoties. Pats Briedis skrien rotai priekšā, pa-

griezis galvu atpakaļ, lai novērotu vai strēlnieki pareizi ietur taktu, kreiso roku izstiepis, acīm redzot darīdams piezīmi vai aizrādījumu par līdzināšanos.

Šāda veida apmācības, visā kara laikā, frontē un viņas tuvākā aizmugurē, nekur netika praktizētas, viņas notika priekš kara, bet kara laikā, varbūt, tikai dziļā aizmugurē, jo uz viņām skatījās ar aizspriedumu, kā uz karām nevajadzīgu muštru. Neviļus rodas jautājums, kā gan attaisnot šādu Brieža rīcību?

Še mēs sastopamies atkal ar veco, bet principiēlo militārās audzināšanas jautājumu un skaidri redzam, kā šo kardinālo jautājumu bija izšķīris Briedis. Viņš nebaidījās ne no kādiem aizspriedumiem un lietoja vienmēr tos paņēmienus, kādus atzina par nepieciešamiem un vajadzīgiem. Būdams pionieris jaunāko kaujas paņēmieni lietošanā, viņš tanī pašā laikā, kā redzams, bij pārliecinājies, ka ritms, takts un līdzināšanās ir tie nepieciešamie elementi, caur kuŗu palīdzību ir iespējams sasniegt darbības saskaņošanu un līdzināšanos arī kaujas laukā atrodoties zem afektu varas.

Saprotams, ka še nav domāta līdzināšanās telpas ziņā, bet līdzināšanās uzdevumu izpildīšanas nozīmē.

Tas apstākļi, ka Briedis, būdams vēl samērā jauns virsnieks, bij ieguvis šo ciešo pārliecību par masu sakausēšanas vajadzību, kuŗa nav saprotama daudzām uz skaitļiem un plāniem izaugušām militārām autoritātēm, liecina par to, cik dziļi viņš bij izjutis visgrūtākos kaujas apstākļus un cik labi saprata karavīru dvēseli kaujas laukā.

Apmācījis savus strēlniekus rīkoties sīkās grupiņās un sakausējis viņus kopējās vienības sajūtā, Briedis iet ar viņiem pirmā kaujā 30. oktobrī 1915. gadā un gūst neticami spīdošus panākumus. Šī pirmā kauja jau pilnā mērā attaisnoja viņa ticību, jo viņa pierādīja, ka ar attiecīgi sagatavotiem karēivjiem un ar lielu gribu uzvarēt, tas pilnīgi ir iespējams. Šai pirmajai kaujai bij milzīga morāla nozīme. Paziņojums par viņas sekmēm Virspavēlnieka pavēlē bija ne mazāk nozīmīgs signāls visiem latvju karavīriem pulcēties savās vienībās, nekā Goldmaņa un Zālīša uzsaukums.

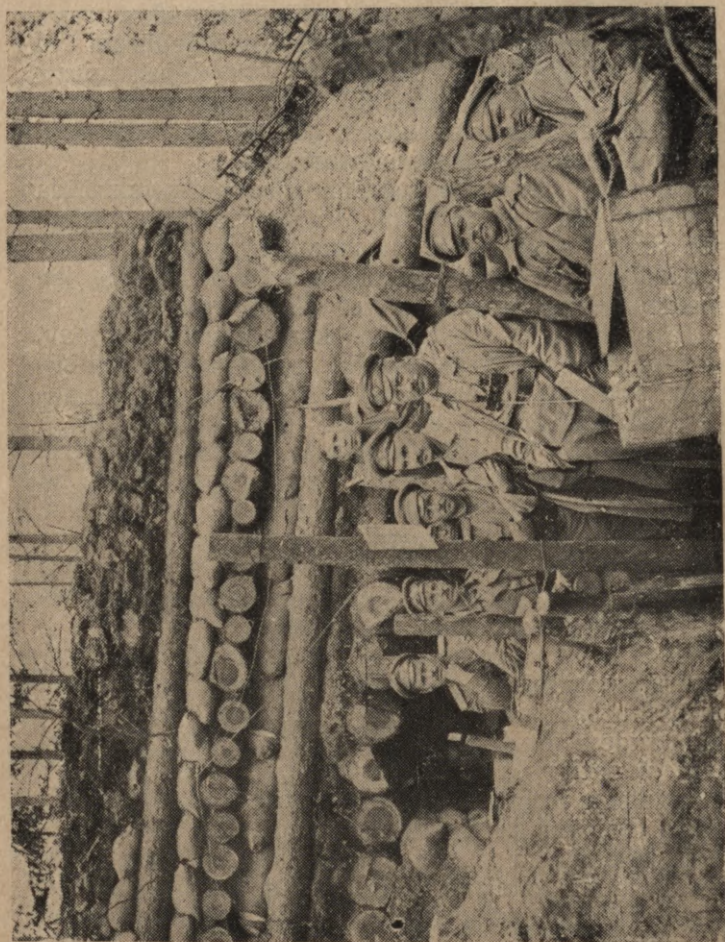
Briedis neapmierinājās ar maziem panākumiem, viņa ticība bija liela, viņš ticēja, ka šī pirmā priekšzīme iedvesīs tādu pat ticību arī citās XII armijas daļās un tam ticēja, redzams, arī XII armijas k-ris, apzinādams lielo ziemas kauju plānu. Pielaidīsim stāvokli, ka kaut puse no visiem XII armijas bataljonu komandieriem būtu stāvējuši tādos savu uzdevumu augstumos, kādos stāvēja Briedis un tad uzstādīsim jautājumu, kādi tad būtu bijuši pazīstamo ziemas kauju rezultāti? Kas pazīst šo kauju apstākļus, tas nešaubīsies, ka tad, jau tanī pašā ziemā Kurzeme būtu bijusi atbrīvota.

Tas nebij par daudz cerēts, it sevišķi priekš tāda ideālista, kāds bija Briedis. Viņš sprieda par citiem pēc sevis, — tā bija viņa, maz piedzīvojušā ideālista kļūda, bet šīs pašas ziemassvētku kaujas jau sniedza viņam šai ziņā lielus piedzīvojumus.

Tā paša pulka, kurā Br. komandēja bataljonu, otrā bataljona komandieris vēl pašā uzbrukuma sākumā bija pazudis un tikai vakarā, kaujām izbeidzoties, atkal atradies, kas ienesa lielu apjukumu šā bataljona darbībā. Cik sāpīgi to bij sajutis Briedis, to parāda tas, ka atgriežoties pēc izveseļošanās no ievainojuma un uzņemoties pulka komandēšanu, viņš turēja par savu pirmo uzdevumu pacelt sava pulka virsnieku morālo līmeni un tādēļ ar nesaudzīgu roku tīrīja pulku no tiem elementiem, kuri nestāvēja savu uzdevumu augstumos.

Še atzīmēta viena no raksturīgākām Brieža, kā karavīra, īpašībām — pamatīgi izpētīt pretinieku, pirms uzsākt ar viņu cīņu — noveda viņu 1914. gada rudenī ienaidnieka aizmugurē. 1916. gada rudenī šī pati viņa rakstura īpašība vadāja viņu pa ienaidnieka fronti, lai uz novērotām pretinieka vājībām dibinātu savu uzbrukuma plānu. Pēc analogijas jādodomā, ka tā pati īpašība noveda viņu 1918. gada rudenī lielinieku štābā, lai uz pamatīgas viņu darbības izpētīšanas dibinātu savus tālākos cīņas paņēmienus.

Lielas idejas prasa lielus upurus. Briedis nebaidījās nest šādu upuri un nesa viņu apzinīgi. Viņa upuris jau nesis un arī turpmāki nesis svētību mūsu dzimtenei, iedvesmodams uz varonību jaunās paaudzes, kad tautas liktenis no jauna būs apdraudēts.

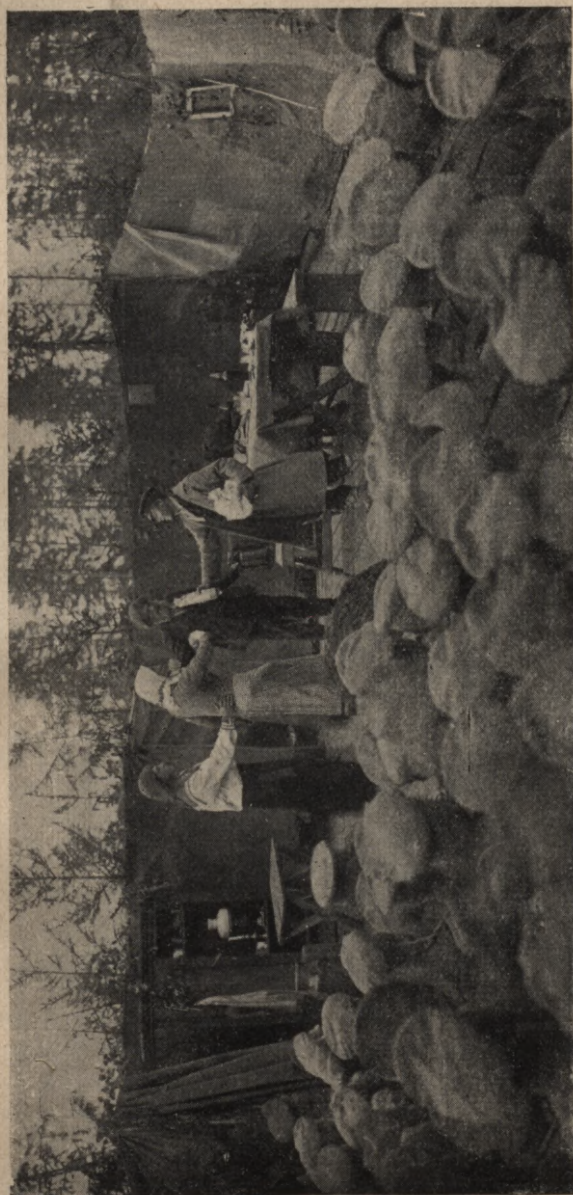
6. Tukuma Latv. strēlnieku bataljona štābs ar bat. komanditeri pulkv. Lielgalvi.

7. Bauskas ietv. strēlnieku pulka ložmetēju komanda atpūstā.

Dievkalpojums 7. Bauskas strēlnieku bataljonā 1916. g. I lieldienas sērīkos pozīcijās pie Butlera mājam.

Latviešu strēlnieku teātra izrāde pozīcijās.

Raksta vēstules.

„Vecais Kalniņš“.

Karavīriem, kuŗi savas daļas sastāvā izveduši cauri vairākas kaujas, ir saprotamas tās ciešās draudzības saites, kādas pēc tam vieno šīs karaspēka daļas saimi. Šīs draudzības saites dibinājas uz uzticību savam pienākumam un uz uzticību savā vidū, bez kādas nemaz nav iespējams izvest grūtu kauju, bet tikai kaujā šīs īpašības top redzamas un sajūtamas. Tādēļ savstarpējas draudzības saites ar kaujas lauriem vaiņagotā daļā ir tik stipras, ka šē uzticība ir jau pierādīta ar darbiem, bet ne tikai ar mazvērtīgiem vārdiem, pie tam ar darbiem, kur ķīlā likta dzīvība.

Lieki ir runāt, ka šādas draudzības saites pastāvēja 3. Kurzemes strēlnieku pulkā, kuŗu vadīja no visiem cienītais, bezbailīgais «Vecais Kalniņš» jeb vienkārši «Vecais», kā viņu mēdza saukt. Vecais bija arvien klāt tur, kur viņa zēniem klājās grūti un ar visu sirsnību rūpējās par viņiem, kad tiem kā trūka. Veco cienīja un mīlēja, neskatoties uz viņa lielo stingrību kauju vadīšanā. Bet cik sāpīgi izjuta Vecais tos brīžus, kad viņš zināja, vai arī tikai iedomājās, ka viņa zēniem var klāties slikti, bet viņš pats nevar būt kopā ar tiem, par to pāris gadījumos man bija izdevība gūt novērojumus.

1917. gada maijā pirmās brigādes pulki bija no-mainīti no pozīcijām Ķekavas rajonā un, pateicoties lielnieciskam «Iskolostrelam», pārvesti atpūtai uz Rīgu, lai varētu tur viņus vieglāki «apstrādāt». Pa-

tiesi tūlīņ pēc pārnākšanas Rīgā iesākās lielnieciskā apstrādāšana, iesākās mītiņi un sapulces. Apstrādāšana tika vesta divos virzienos, viena paslepus no strēlnieku priekšniecības pa rotu un vadu novietošanas vietām, otra oficiāli caur presi un lielās sapulcēs, par kurām izziņoja arī priekšniekiem.

Pirmās lielās sapulces apmeklēja arī Vecais Kalniņš un uzmanīgi sekoja visām aģitatoru runām un, cik atceros, ņēma arī vārdu un brīdināja strēlniekus neaizmirst viņu pienākumus pret dzimteni. Bet jau

Gen. Kalniņš.
Bij. 3. Kurzemes Latv. strēln. pulka k-ris.

tad Vecais staigāja stipri atspiežoties uz savu nūju un žēlojās par asām sāpēm sānos un kājā. Pozīcijās, aukstumā un mitrumā pavadītie gadi bija stipri sabojājuši viņa veselību, tomēr Vecais nemeklēja atpūtu un pārciedzams sāpes, ar savas nūjiņas palīdzību, ikdienas apstaigāja pozīcijas, apmeklējams savus strēlniekus. Bet drīzi vien nervu iekaisums (išias) attīstījās tik stipri, ka viņš vairs nespēja paiet un bija piespiests ievietoties lazarētē. Apmeklējot viņu

dažas reizes lazaretē, pirmie jautājumi, ar kādiem Vecais mani satika, bija par viņa zēniem. Negribēdams nemaz runāt par savu slimību, viņš jo sīki interesējās par to, kas notiek tur sapulcēs. Kad informēju par pieņemtām lielinieckiskām rezolūcijām un prasīju viņa domas par to, kas būtu darāms, Vecais pa daļai vēl smaidīdams izteicās tā, ka sapulces un mitiņi — tas tikai tāda izrunāšanās, kad nāks atkal kaujas darbs, tad zēni parādīs, ka viņi prot strādāt tāpat kā agrāk.

Vienreiz ienākot pie Vecā, atradu viņu iegrimušu lasīšanā, pie kam uz galdiņa pie gultas bija vēl vesela kaudze grāmatu. Pašķirstījis grāmatas, pārliccinājos, ka viņas visas bez izņēmuma ir sociālistiskā literatūra. Mēģināju atņemt Vecam šīs grāmatas, teikdams, ka nav vērts acis pārpūlēt, jo šo grāmatu teorijām nav nekā kopēja ar to dēmagōģiju, kāda tiek dzīta strēlnieku sapulcēs, bet Vecais drebošu roku iekērās grāmatās, taisnodamies, ka vajagot taču būt pilnā kursā par visu to, lai varētu pilnīgi saprast strēlniekus un to, kādu iespaidu uz viņiem atstāj šo teoriju sludināšana.

Pirms kara, kā tas zināms, šī literatūra Krievijā bija pa lielākai daļai aizliegts auglis un tādēļ iepazīties ar viņu varēja tikai tad, ja viņu rūpīgi un slepeni meklēja. Vai Vecais Kalniņš bija arī agrāk pazīstams ar šīm teorijām un viņas tikai atsvaigoja atmiņā, vai arī iepazīnās ar tām tikai pirmo reizi, to nezinu, bet tas fakts, ka viņš slimības sūltā un sāpes ciezdams, ar visu nopietnību bija ķēries pie to studēšanas tikai tādēļ, lai pilnīgāki saprastu savus zēnus un varētu ar tiem runāt vienā valodā, — tas jau norāda uz to, cik ciešas saites saistīja Veco ar viņa strēlniekiem.

Daudz runāt ar saviem zēniem Vecam Kalniņam tomēr neizdevās. Tikai uz īsu laiku viņš atgriezās pulkā, kur klibodams staigāja pa tranšejām. Tas nācās viņam pārāk grūti, kādēļ īsi pirms Rīgas krišanas piekomandēju viņu pie brigādes štāba, nododot pulka komandēšanu viņa vietniekam. Tādā kārtā Vecais kopā ar brigādes štābu pārbrauca atkāpšanās laikā no Olaines pozīcijām uz Mazās un Lielās Juglas pozīcijām, kur notika vēl mēģinājums aizturēt vāciešus pēc Daugavas forsēšanas.

Pozīcijas pie Juglas brigādes pulki ieņēma naktī, pie kam 3. Kurzemes pulks bija norīkots rezervē aiz brigādes iecirkņa kreisā spārna. No agra rīta vāci veida sīvu uzbrukumu šīm pozīcijām un stipri apšaudīja ar artilērijas uguni visu brigādes rajonu. Brigādes štābs novietojās mazā mājiņā aiz Lielās Juglas un tikko bija uzstādījis tēlefoniskus sakarus ar priekšējiem pulkiem, ka jau iesākās bezgalīgas operatīvas sarunas un rīkojumi ar šiem pulkiem. Bet ar 3. pulku vēl sakaru nebija. Tas Veco stipri uztrauca un viņš vairākas reizes interesējās par to, vai drīzi būšot noorganizēti šie sakari. Kad tas tomēr tik ātri nenotika, tad Vecais lūdza viņam atļaut nobraukt uz pulku, lai dabūtu zināt, kā un kas notiek tur ar viņa zēniem. Es mēģināju viņu apmierināt, pierādīdams, ka tur nekas slihts nevar būt un ka viņš, ņemot vērā viņa slimo kāju, tā kā tā nespēs tur nekā palīdzēt, un tādēļ lūdzu viņu mīerīgi palikt brigādes štābā. Vecais likās apmierinājās. Pēc šīs sarunas mani atkal izsauca pie tēleфона, kur bija jāpavada apmēram stundu. Kad pēc tam atgriezos pie štāba, neredzēju vairs nekur pulkveža un apvaicājos, kur viņš palicis. Uz to man paskaidroja, ka tas līcis iejūgt ekipāžu un aizbraucis uz sava pulka rajonu.

Brigādes iecirkņa kreisā spārna stāvoklis nebija visai drošs, jo pēc uzdevuma tur bija jāmeklē sakari ar krievu pulku daļām, kuŗas atradīšoties no mums pa kreisi. Šie krievu pulki bija jau cietuši iepriekšējā dienā no vācu uzbrukuma pēc Daugavas forsēšanas un atkāpušies, kāpēc radās šaubas vai viņi patiesi tur atradīšoties. Tādēļ arī brigādes rezerves pulks bija novietots aiz kreisā spārna. Šo apstākli zināja arī Vecais un tādēļ, acīmredzot, viņu arī tā aizņēma rūpes par to, ka tikai viņa zēniem neiziet slikti, un lai pārliecinātos, vai pulks patiesi ir sagatavojies uz visādām varbūtībām un ieņēmis attiecīgu stāvokli, Vecais bij tomēr aizkūlies turp.

No pēdējām sarunām pa tēlefonu ar priekšējām daļām, es dabūju zināt, ka sakari ar krievu pulkiem patiesi vēl nav uzstādīti un tādēļ es bažījos, ka tikai ar pašu Veco nenotiek kāda ķibeļe. Tā arī notika. Vēlāki man ziņoja no 3. pulka, ka taisni tanī brīdī, kad pulkvedis iebraucis pulka rajonā, tur iesākusies apšaudīšanās ar kādu apejošu ienaidnieka daļu, pie

kam Vecais ar savu ekipāžu nokļuvis zem šauteņu uguns un ievainoti abi zirgi. Pats Vecais gan palicis sveikā, bet bijis spiests mērot tālāko ceļu tikai ar savu spieķīti. Uz brigādes štābu viņš tomēr vairs neatgriezās, bet kopā ar pulku nākošā naktī un dienā bija taisījis līdzī atkāpšanās gājienu uz Siguldas pozīcijām, no kurienes jau pēc tam slimības dēļ bija ēvakuēts uz tālāku aizmuguri.

Kā „pārdeva“ Rīgu.

Rīgas krišana atstāja dziļu iespaidu uz visplašākajām tautas aprindām, jo visa tauta sajuta un pārlicinājās, ka nevien bagātais kara laupījums Rīgā un Latvijā, bet visa Latvija nu nāks zēm vācu junkuru varas. Arī par to, kā šī vara izturēsies pret latviešiem, nevienam nebija nekādu šaubu, jo vāci neslēpa savus nodomus un plānus, kuŗi pa lielākai daļai bija izstrādāti ar mūsu baronu palīdzību un par kuŗiem sniedza ziņas arī krievu prese. Visi intelligentie tautas slāņi saprata, ka līdz ar visas Latvijas iekarošanu sāksies vācu kolonizācija, kas nozīmē nāves spriedumu latvju tautai kā tādai.

Arī mūsu lielinieki pēc Rīgas krišanas jūta, ka pret viņiem var izcelties tautas sašutums, kā pret armijas ārditājiem un Latvijas nodevējiem ienaidnieku rokās, kāpēc viņi jau pie laika centās novērst no sevīm sagaidamās tautas dusmas un vēl pirms Rīgas krišanas izlaida baumas, ka augstākā kara priekšniecība gatavojot Rīgas pārdošanu Vācijai. To pašu viņi izsludināja arī tūliņ pēc Rīgas krišanas visās savās avīzēs, un, lai mantotu šiem meliēm cik necik uzticības, nodeva tiesai ģenerāli Skalonu. Saprotams, ka ģenerāli Skalonu viņi ne par ko nevarēja apvainot un viņš, protams, tika attaisnots. Bet pa to laiku, kamēr notika tiesas sasaukšana un ģenerāļa Skalona tiesāšana, kaŗapulki, kuŗi bij atmodušies no lieliniecisma hipnōzes un palikuši uz īsu laiku par kaujas spējīgiem, atkal pamazām tika apmulsināti un iemidzināti.

Frāncu militārais pārstāvis ģen. Žanens (Janin) uzrunā latvju strēlniekus Esplanādē

XII Armijas k-ris Radko-Dmitrijevs un Frontes kom-ris Dragomirovs.

Visās tajās katastrofās, kuru pirmā puse norisinājās 1917. gada rudenī, pati Rīgas atdošana arī pamazām tika aizmirsta un plašākās aprindas vēl līdz šim nav skaidrībā, vai varbūt tiešām daļa no vainas par Rīgas atdošanu nekrīt uz krievu armijas komandieriem.

Visā lielā krievu frontes sabrukumā Rīgas atdošana, saprotams, ir tikai neliela, bet tomēr ļoti raksturīga epizode, jo šē, kā fokusā ir visskaidrāki saredzamas mūsu lielinieku fizionomijas ar žīdu Nachimsonu un provokātoru Daniševski priekšgalā. Un viņu abu, tāpat arī citu lielinieku darbībā pie Rīgas atdošanas ir patiesi skaidri pierādāmi pārdošanas simptomi.

Šimbrīžam visas Krievijas vakaru frontes, tai starpā arī Rīgas frontes krišanu mēdz izskaidrot ar armijas sabrukšanu, un lielinieki atklāti atzīstas, ka viņi ir šīs sabrukšanas organizētāji, Lūk, ko saka Daniševskis savā rakstā: «Proletāriskā armija sociālistiskā revolūcijā», kas nodrukāts grāmatiņā: «Oktobra revolūcijas gada svētkos, Rīgā 1918.»: «Proletāriskā partija izlietoja milzīgu enerģiju, lai ārdītu šo varēno militāro mēchanizmu... mēs ārdījam to, kas saturēja armijas paklausību... ārdījam veco armiju, dezorganizējam to, mēģinājam padarīt viņu par nelietojamu... Kara organizācijas vienā, otrā vietā, lai izvairītos no vajāšanas, darbojās slepeni. Tā bija arī Latvijā, kur mēs izlietojām visu savu iespaidu, lai izrautu no kapitāla ķetnām visnopietnāko ieroci. Tas mums arī izdevās: vecā armija sabruka...»

Tā ir pārāk skaidra, bet reizē ar to arī nekaunīga nodevēja valoda, kurā trūkst tik viena aizrādījuma: cik tūkstoši un desmittūkstoši no Daniševska un viņa biedru lētticīgiem piekritējiem par šiem mēģinājumiem «darīt armiju nelietojamu» samaksāja ar savām dzīvībām pie «armijas sabrukšanas».

Un tomēr arī visa šāda mūsu lielinieku atzīšanās vēl nevar pilnīgi izskaidrot Rīgas krišanu, un Daniševskim ar laiku būs jāatzīstas vēl daudzās citās noziedzībās, kurās viņš vēl negrib atzīties, lai nezaudētu savu viņam tagad vēl vajadzīgo komunistu reputāciju. Kad viņam tā vairs nebūs vajadzīga, viņš mums, varbūt, pastāstīs vēl daudzus sīkumus par to, kādā ceļā viņš un citi lielinieki pilnā mērā

saskaņoja armijas ārdišanas programmu ar vācu armijas aktīvo darbību, un tad pat viņš, varbūt, arī nosauks to vācu ģenerālštāba virsnieku vārdus, no kuriem viņš kopā ar Nachimsonu, saņēma instrukcijas, lai piemērotu savu darbību Rīgas frontes apstākļiem, jo bez tādas darbības apvienošanas un saskaņošanas, Rīgas krišana 1917. gadā vēl nevarēja notikt.

Vācu karaspēks iesāka savu uzbrukumu Rīgai 19. augustā, kad krievu armija vēl nebija galīgi sabrukusi. Acimredzot, vāci gribēja, lai Baltijas pievienošana Vācijai notiktu kā iekarošanas, bet nevis kā armijas sabrukšanas rezultāts. Tādēļ arī viņi negribēja vis nogaidīt, kamēr galīgi sabrūk krievu armija un fronte, bet Rīgas ieņemšanai izlietoja zināmu spēku. Un tomēr jāsaka, kā visi šie izlietotie vācu spēki būtu bijuši par maziem, ja vāciem nebūtu palīdzējuši mūsu tautas pārdevēji.

Rīgas fronteī bija savas īpašības, kuŗas ļoti pareizi savā laikā bija uztvēris ģenerālis Radko-Dimitrijevs, toreizējais 12. armijas pavēlnieks. Viņš vienmēr uzturēja frontē aktīvu darbību un vienmēr viņam bija sagatavots kaut kāds plāns uzbrukumam jeb kuŗā virzienā, jo Rīgu varēja aizsargāt tikai šādā veidā. Daugava dalīja Rīgas fronti divās daļās: 1) pa Daugavas labo krastu līdz Doles salas austrumu galam un 2) no šā punkta caur Tīreļa purvu līdz Ķemeru jūrmalai. Ja vāci nāktu uzbrukumā Rīgai, tad tas visvieglāki būtu izdarāms Aizdaugavas rajonā, kur nav jāforsē tik liela upe, kā Daugava. Tādēļ arī šē tika turētas mūsu galvenās rezerves, kā kājnieki, tā arī artilērija, lai varētu tūlī stāties pie uzbrukuma likvidēšanas, jo turpu no mūsu kreisā spārna caur Rīgu nav nekādi iespējams padot laikā rezerves. Turpretī, ja vāci izdarītu uzbrukumu mūsu kreisam spārnam, forsējot Daugavu, tad mūsu spēki, kas atradās aiz Daugavas, uzbrūk un atgriež par Daugavu pārceltos vācu spēkus no viņu tiltiem, vai vismazākais saista vācu rezerves spēkus Aizdaugavas placdarmā.

Tā tad, lai sasniegtu nopietnus rezultātus šai virzienā, vāciem bij vajadzīgi ļoti lieli spēki vismaz tik lieli, kuŗi būtu pietiekoši stipri, lai atsistu katru

mūsu mēģinājumu pāriet pretuzbrukumā visā 60 verstis platā Aizdaugavas frontē, un bez tam vēl diezgan lieli papildu spēki, lai varētu forsēt Daugavu un pēc tam ieņemt pietiekoši plašu rajonu uz Daugavas labā krasta, kurš varētu apdraudēt Rīgu. Bet tādu spēku vāciem toreiz nebija un tādus viņi arī neno vienas savas frontes noņemt nevarēja.

Še nu mūsu lielnieki sniedza vāciem palīdzīgu roku: viņi vācu štābam garantēja, ka mūsu karaspēki aiz Daugavas uzbrukumā neies, un tādi nodrošināja vācus, ka tiem tur nebija jātur neviens karēivis.

Notika tas šādi: Aktīvais karaspēks Aizdaugavas rajonā bija mūsu — latviešu strēlnieku pulki, kuri bija jau vairākas reizes savas spējas spīdoši pierādījuši. Lai gan vēl maija mēnesī 1917. gadā viņi bija pieņēmuši lielnieciskās rezolūcijas, tomēr lielnieki redzēja, un arī vāci to ļoti labi saprata, ka mūsu strēlniekiem nekad nevarēs iestāstīt to, ka viņiem jāatstāj fronte un ka Rīga jāatdod vāciem.

Tādēļ vācu štābs šādu uzdevumu saviem aģentiem arī nedeva, bet toties pieprasīja no viņiem kaut ko citu, t. i. lai lielnieki dara visu, kas var garantēt vāciem, ka mūsu pulki ne pie kādiem apstākļiem uzbrukumā neies.

Lai to panāktu, tad pie vispārīgas ārdišanas programmas bij pievienots vēl viens visai svarīgs punkts par «pasīvo aizsargāšanos». Šim punktam mūsu lielnieku vadoņi piegriezta sevišķu vērību. Danisevskis bija gatavs pat atzīt pa daļai disciplīnu, lai tikai strēlnieki galīgi atsakās no kaut jeb kādas aktīvas darbības.

Kas daudz maz sekoja lielnieku propagandas gaitai, tas atcerēsies, ka lielnieku prese par šo jautājumu debatēja taisni jūlija mēnesī 1917. gadā, t. i. taisni tad, kad vāci sāka gatavoties uzbrukumam Rīgas frontē. Ne soli uz priekšu, ne arī atpakaļ, — tāds bija lozungs, ar kuru gandrīz vienmēr beidza savas runas aģitatori. Strēlnieki bija tā satracināti un apmulsināti, ka nebija vairs iespējams izdarīt kaut kādu izlūkošanas darbību. Un kad uz izlūkošanu izgāja tikai vienīgi virsnieki, tad lielnieki viņus sāka apšaudīt no muguras puses. Bet viena no mūsu pulku komitejām ar strēlnieku Kvē-

pu priekšgalā pieprasīja pat atcelt no amata pulka izlūkošanas nodaļas priekšnieku par to, ka viņš bija iedrošinājis organizēt naktis izlūkošanu, piedalīdamies viņā pats, kopā ar citiem virsniekiem.

Un tomēr, pēc visām mūsu pulkos pieņemtām rezolūcijām, vācieši nejutās vēl visai droši un, lai izsargātu sevi no katras nejaušības, viņi gribēja jau laikus iepriekš uzzināt par katru pārmaiņu, kas tikai vēl gatavojas notikt mūsu pusē.

Acīm redzot, ievērojot šo vācu prasību, mūsu «Iskolostrels» — Latviešu strēlnieku pulku komitejām jau jūnija beigās uzstādīja prasību, lai visas operatīvās pavēles trīs dienas pirms viņu izpildīšanas tiktu paziņotas pulku komitejām. Katram it labi ir saprotams, ka 3 dienas ir pietiekoši garš termiņš, lai iespētu šīs pavēles paziņot pār fronti un dabūt no turienes instrukcijas, kā rīkoties. Še būs kāds atgadījums, kas taisni par to liecina.

Jūnija beigās 1917. g. I. latv. strēln. brigādei bija jāizmaina no pozīcijām daļa no 86. un daļa no 14. Sibīrijas strēlnieku divīzijām. Tā kā pat «pasīvo aizstāvēšanos» propagandējot, neviens neko nevarēja iebilst pret pulku mainīšanos pozīcijās, tad komitejas, kā arī «Iskolastriels» nepretojās šai maiņai, jo pulki bija jau veselu mēnesi stāvējuši Rīgā atpūtā. Pulki bija jau pilnīgi sagatavojušies uz iziešanu, kad piepeši, uz «Iskolostrela» rīcību, sākās visasākā aģitācija neiziet no Rīgas. Bet šis rīkojums par pretiziešanas aģitācijas uzsākšanu bij nokavējies, un pa to starpu jau ķēķi bija izsūtīti no Rīgas, kāpēc strēlnieki, negribēdami palikt izsalukuši, tomēr gatavojās iziet. Tad aģitatoriem bija jāmeklē citi līdzekļi un tie pieņēma lēmumu — iziet tikai līdz Olaines mežam, kur stāvēja ķēķi, un tālāk neiet.

No visa šī gadījuma varēja nomanīt, ka mūsu līnieniem nebija it nekas pretim pret pulku iziešanu uz pozīcijām citu pulku nomainīšanai, bet ka tur bija kāda cita — kara zināšanās daudz gudrāka galva, — un tāda varēja būt tikai vācu štābi, — dabūjusi ziņojumu par priekšā stāvošu pulku maiņu, bija novērojusi, ka te nenotiek vis gluži vienkārša maiņa, un tāpēc bija pavēlējusi aģitēt pret pavēles izpildīšanu, lai dabūtu zināt tos mūsu plānus, kas stā-

vēja sakarā ar šo maiņu. Tā tas arī tiešām bija, jo nomainīja nevis viena divīzija otru, bet mainījās tikai divu divīziju daļas ar jaunu frontes rajona štāba ierīkošanu. Maiņai bija tā nozīme, ka izmainītās daļas neaizgāja vis aizmugurē, bet varēja tikt sapulcētas demonstratīvā uzbrukuma izdarīšanai, kas arī tiešām bija vajadzīgs, lai saistītu Rīgas frontē esošos vācu spēkus pie Rīgas tai laikā, kad Daugavpils rajonā no mūsu puses tika gatavots nopietns uzbrukums. Šo taktisko paņēmieni mūsu lielinieki, saprotams, paši nebija spējuši ne aptvert, ne ievērot, ar ko arī vienīgi izskaidrojama viņu iepriekš izteiktā gatavība izpildīt šo pavēli par pulka miņu.

Nepaklausīgie pulki divas dienas stāvēja mežņā pie Olaines, un kad tie beidzot galīgi bija piespiesti ieņemt pozīcijas, tad aģitācija viņos tūlīt apklusā un nu uzreiz tika pārnesta uz tiem nomainītiem pulkiem, kuri koncentrējās mežā uz dienvidiem no Ķekavas rajona, un kuŗos pulku komitejas vēl nebija lieliniecišķās un bija devušas solījumu iet uzbrukumā.

Aģitējot šajos pulkos, lielinieki atkal izlietoja savu sātānisko paņēmieni — nemusināt uzreiz pret uzbrukumā iešanu, jo tad vajadzētu musināt zaldātus lauzt doto solījumu, un tas varētu palikt bez sekmes. Tāpēc viņi te lietoja citu paņēmieni, musinādami iet uzbrukumā tikai tad, ja kāda cita karaspēka daļa ies papriekš uzbrukumā. Atrast kādu pulku, kas tanī laikā pats uzņemtos iet pirmais uzbrukumā — citiem pa priekšu, — protams, nebija iespējams, tāpēc armijas pavēlnieks gribēja izlietot šim udevumam triecienu bataljonus un steidzoši ķērās pie tādu formēšanas. Bet tiklīdz lielinieki bija nomaņījuši šo formēšanas, viņi uzsāka visniknāko aģitāciju pret triecienu bataljoniem, kuŗa vēlāk, kā to atmin visa Rīga, beidzās ar lielinieku sarīkoto uzbrukumā (jūlija sākumā) Rīgā atbraukušam triecienu bataljonam.

No visa sacītā redzams, ka lielinieku aģitācija sekoja frontes operatīvai darbībai un tika vadīta no laba kara lietpratēja. Un bija ļoti daudz sīku fakti, kas liecināja par lielinieku tiešiem sakariem ar vācu armijas priekšniecību. Tā pirmās brigādes pulkos dažādā laikā bija noķerti trīs strēlnieki pie viņu nonešanas vāciešiem. Pašas strēlnie-

ku tiesas nolēma viņiem nāves spriedumus, bet «Iskolastrels» izgādāja sprieduma apmaiņu un vispār gādāja, lai ne par vienu noziegumu nebūtu ne kaut kādas atbildības.

Visu jūlija mēnesi un arī augusta sākumā turpinājās šīs frontes ārdīšana, pie kam sakaru uzturēšanu ar vācu komandieriem ļoti atvieglināja iesāktā «brālošanās». Viens no visdedzīgākajiem Daniševska palīgiem šai ziņā bija Br. K., kurš viens no pirmiem, 7. Bauskas pulka rajonā pārgāja brālošanās nolūkā fronti, un, kā liecināja daži strēlnieki, bija aizbraucis līdz Jelgavai. Bija pat tādi gadījumi, kad vācu virsnieki, pārgērbti latviešu strēlnieku formā, apmeklēja Rīgu un kopā ar mūsu lieliniekiem ieturēja vakariņas kādā no Rīgas viesnīcām.

Beidzot, kad visas vajadzīgās ziņas bija ievāktas, un vācu štābs bija galīgi pārliecinājies, ka nekāda aktīva darbība no mūsu puses viņiem vairs nedraud, jo visi mūsu pulki no lieliniekiem bija šai ziņā tikpat kā padoti vācu tiešai rīcībai (jo viņi galu galā izpildīja visas vācu ģenerālštāba caur lieliniekiem dotās pavēles), tikai tad vāci sāka gatavot savu uzbrukumu Rīgai.

Es šimbrīžam neatceros tieši to karaspēka daļu nosaukumus, kas operēja Rīgas frontē un kuŗas bija atvestas, bet ļoti labi atceros vācu un mūsu kopīgo spēku samēru Rīgas ieņemšanas laikā, un jāsaka, ka mūsu dzīvie spēki bija divas reizes lielāki, nekā vācu spēki, bet artilērijas spēki abās pusēs bija gandrīz līdzīgi.

Kad vācu armija sāka sakopot savus spēkus un daudz maz noskaidrojās virziens, kuŗā viņi bija nodomājuši izdarīt šo operāciju, mūsu XII armijas pavēlnieks ģenerālis Parskijs, redzēdams pilnīgu aktīvās darbības neiespējamību, izlietoja visus līdzekļus, lai vienīgo, kas vēl viņam bija palikusies — «pasīvo aizsargāšanos» padarītu daudz maz spējīgāku un stiprāku. Kā zināms, pirms vācu uzbrukšanas Rīgas frontē, mūsu rokās bija daži tādi pozīciju rajoni, kas pavisam nenoderēja aizsargāšanās nolūkiem, bet kuŗus mēs tomēr paturējām aiz aktīvās darbības nolūkiem, lai gan to aizņemšanai bija vajadzīgs liels karaspēka vairums. Tāds rajons bija visi Tīreļu purvi, sākot no Lielupes un līdz pat Ķemeņu jūrmalai. Pārnēsot šo pozīciju līniju uz Lielupes-Slokas līniju,

pozīciju līnijas gaŗums stipri saīsinājās, un proti, par tik daudz, ka varēja atsvabināt veselu divīziju un turēt viņu rezervē. Tāpat arī gandrīz nekādas nozīmes priekš «pasīvās aizsargāšanās» nebija «Nāves salai», kurās viss garnizons pie nopietna vācu uzbrukuma varēja krist par upuri, neatnesot pie tam nekāda labuma. Bez šiem galveniem bija vēl arī daži sīkāki, bet nozīmes ziņā tamlīdzīgi pozīciju iecirkņi. Visus šos iecirkņus ģenerālis Parskijs pavēlēja atstāt, paredzēdams vācu uzbrukumu, lai no viņu aizsargāšanas atsvabinātās karaspēka daļās savāktu kā nepieciešamus rezerves spēkus Ikšķīles rajonā, kur pēc lidotāju novērojumiem varēja paredzēt vācu uzbrukumu.

Ģenerāļa Parska rīkojums par zināmo pozīciju rajonu atstāšanu, kas no ārienes likās tik labi saskaņām ar lielinieku sludināto «pasīvo aizsargāšanos», lieliniekiem būtu bijis jāapsveic ar prieku, ja viņi būtu bijuši «tikai lielinieki», bet vācu ģenerālštābam šis rīkojums, protams, nemaz nevarēja patīkt. Tādēļ nav jābrīnās, ka mūsu lielinieki uzreiz sacēla brēku, kliegdami, ka ģenerāļi gatavojoties pārdot Rīgu un tādēļ atstājot «labākās pozīcijas».

Rīgas ieņemšanas operācijai vāci bija sakopojuši rajonā pret Ikšķīli, bez no jauna atvestām divīzijām, gandrīz vai visus spēkus, kas tiem bija Rīgas frontē, atstādami Aizdaugavas rajonā tikai niecīgas izlūku nodaļas. Tāpat arī Ikšķīles rajonā bija sakopota gandrīz visa vācu artilērija. Jelgavas virzienā, kur stāvēja pirmā latviešu brigāde, pret viņu visu laiku atradās 12 vācu baterijas, bet uzbrukuma laikā tur bija atstātas virs tikai 2 baterijas, kurās demonstrēdamas raidīja šāvienus visādos virzienos.

Tādu spēku koncentrēšana Ikšķīles rajonā vāciem bija vajadzīga, lai radītu tiešām pārsvaru par tiem mūsu spēkiem, kas tobrīd atradās tajā rajonā. Visi šie sakopotie vācu spēki jau pašā pirmā uzbrukuma dienā 19. augustā — zem milzīgi stipras artilērijas uguns aizsardzības tika pārsviesti pār Daugavu un ieņēma vairāk kā 60 kvadrātverstes lielu rajonu.

Atkārtoju, ka tas bija tik pārdrošs solis pat tānīslaiķos, ka vācu ģenerālštābs nekad nebūtu uzdrošinājies viņu izdarīt, ja mūsu lielinieki nebūtu devuši drošas garantijas par to, ka mēs pretuzbrukumā nepāriesim.

Pie šiem apstākļiem mūsu kaut kur Aizdaugavas placdarmā izdarītais pretuzbrukums būtu izdarāms gandrīz bez jebkādiem zaudējumiem mūsu pusē. Un ļoti viegli bija saņemt gūstā gandrīz visu sakopoto vācu artilēriju, kuŗa vēl nebija pārcelta pār Daugavu, tai pašā laikā atgriežot no tiltiem visus jau pārceļtos vācu kājnieku pulkus. Bet tas bija izdarāms tikai ejot uzbrukumā.

Es gribēju izdarīt tai nolūkā mazu mēģinājumu un uzdevu diviem pulku komandieriem izdarīt mazu uzbrukumu izlūkošanas nolūkā, lai saņemtu kādu vācu gūstekni, no kuŗa varētu ievākt tuvākas ziņas, bet izrādījās, ka arī šis vieglais uzdevums nebija vairs iespējams.

Izlasot visus šos faktus un notikumus, pēc kuŗiem jau ir pagājuši daudzi gadi, katrs lasītājs pats varēs atcerēties vēl daudz citus notikumus šo gadu laikā, kas varēs tikai pastiprināt šē izteiktās domas, ka lielinieki, kuŗi toreiz vadīja mūsu strēlniekus, nebija sociālisti, bet tikai Vilh. II valdības aģenti, kas apzinīgi strādāja par labu «Baltijas programmas» izvešanai dzīvē, nododot mūsu zemi vācu kalpināšanai, bet tautu kolonizatoru verdzībā.

Bet ne tikai tas vien. Tālāk šie paši aģenti noveda mūsu strēlnieku pulkus uz Krieviju, lai ar mūsu strēlnieku palīdzību iznīcinātu viņas rūpniecību un ar žīdu komisāru palīdzību iznīcinātu arī krievu intelligenci, padarot tādi lielo Krieviju par lielās Vācijas koloniju, reizē ar to pašai latvju tautai iegūstot laupītāju un slepkavū slavu. Par to it sevišķi gādāja vācu aģenti, kuŗi strādāja krievu presē. Nebija gandrīz neviena briesmu darba, kas krievu presē netiktu atzīmēts, ka latviešu strēlnieku roku darbs, kaut gan zem latviešu firmas strādāja vistumšākie elementi no Krievijas padibenēm. Un viņiem ir jāpateicas par to, ka latviešu vārds vēl ilgi paliks krievu tautā par lamas un biedekļa vārdu.

Tādi ir šie fakti no nesenās pagātnes, kuŗi mums visiem sagādāja tik daudz ciešanu un prasīja Latvju tautai tik daudz upuru. Un jāvēlas tikai, lai šis zāļokšņās dzīvības būtu pēdējās, ko mēs paši savā apstulbumā upurējām uz ienaidnieka altāra.

Upuņu nozīme.

Bij. Krievijas carienes Aleksandras publicētās vēstulēs caram Nikolajam II mēs atrodam nozīmīgus aizrādījumus attiecībā uz latviešu strēlniekiem.

Vienā no šīm vēstulēm cariene raksta, «ka katrā ziņā jāizformē latviešu strēlnieku grupas», otrā vēstulē, rakstītā pāra nedēļas vēlāk, ir atgādinājums par to pašu.

Lasot šīs vēstules kopā ar citām — un viņu ir divi bieži sējumi — ir jānāk pie slēdziena, kādu dod šo vēstulu sējumu kopiespaids, un tas ir tāds, ka lielākais vairums vēstulēs izteikto lūgumu, aizrādījumu un pat kategorisku prasību ir diktēti no — Berlīnes. Ir izmantota visa mīlas māksla, smalkākā liekulība un «Mūsu drauga» (Rasputjina) lielais iespaids, lai piespiestu caru dot vienu otru frontes interesēm kaitīgu rīkojumu, tādā ceļā atvieglinot vācu armiju uzdevumu izpildīšanu.

Šāds minēto vēstulu slēdziens attiecībā uz latvju strēlniekiem top vēl skaidrāks, ja mēs viņas nostādām sakarā ar citām tā laika parādībām, piem., ar vietējo Baltijas vācu naidīgo izturēšanos pret latv. strēlniekiem, kas sevišķi bij manāms strēlnieku rezerves pulkā, un ar tām baumām, kādas tika izplatītas tanī laikā latviešu sabiedrībā, it kā strēlnieku pulku organizēšana nozīmējot galvenā kārtā latvju tautas iznīcināšanu, par ko rūpējoties krievu ģenerāļi. Šo baumu izplatīšanas nolūks no vienas puses bij — mazināt sajūsmu, ar kādu strēlnieki devās cīņā, lai aizstāvētu savu dzimto zemi, un no otras

puses — pārorientēt latvju tautas domas un centienus.

Tai pašā nolūkā tika arī stipri pārspilēti strēlnieku zaudējumi kaujās. Ne vienreiz vien pēc notikušām kaujām nācās dzirdēt par zaudējumiem, kuŗi sniedzoties desmitos tūkstošos. Lielos strēlnieku zaudējumus arī pat tagad vēl mēdz izmantot, kā pārmetumu strēlnieku pulku vadoņiem, lai gan tagad šo zaudējumu kopskaitu ir jau iespējams daudz maz pareizi aprēķināt.

Kā atsevišķu kauju periodos visu strēlnieku pulku zaudējumu kopskaits nekad nevarēja sasniegt 10.000, pār to liecina jau tas apstāklis, ka visu str. pulku kaujas daļu (durkļu) kopskaits nebija lielāks par 16.000 un nebij neviena kauju perioda, kuŗā visi pulki būtu zaudējuši kaut vai pusi no sava sastāva.

Lai dotu daudz maz pareizu iespaidu šinī jautājumā, pievedīsim oficiālus datus no vissivākā kauju perioda, par Ziemas svētku kaujām (no 23.—29. dec. 1916.).

Četros I str. brigādes pulkos zaudējumi bij šādi: kritušo virsnieku — 8, kareivju 477. Ievainotu un kontuzētu virsnieku 42, kareivju — 1856. Bez vēsts pazudušu virsnieku — 3, kareivju 350. Kopā I brigādes pulkos: virsnieku — 53, kareivju — 2683. Otrās brigādes pulkos kritušo virsnieku — 18, kareivju — 378. Ievainoti virsnieki 31, kareivji 1638. Bez vēsts pazudušu virsnieku 2, kareivju 407. Kopā II brigādes pulkos zaudēts: virsnieku 51, kareivju 2423.

Tā tad decembra kauju (no 23.—29. dec. 1916. g.) zaudējumu kopskaits 5210 cilvēku, no kuŗiem kritušo skaits ir mazāks par 20%, — 881 cilvēks. Priekš pozīciju kaujām šis skaits vispār nav liels un tādēļ nebūt nevar apgalvot — it kā tad, ja latviešu kareivji nebūtu sapulcēti savos strēlnieku pulkos, latvju tautas zaudējumi kaŗā būtu bijuši mazāki. Ir zināmi daudzi gadījumi, kur pozīciju kara kaujās veselas divīzijas vienas dienas uzbrukumā ir zaudējušas līdz 75% no sava sastāva.

Otrā sivāko kauju periodā (12.—17. janv. 1917. g.) dažos atsevišķos strēlnieku pulkos zaudējumi bij ievērojami lielāki, bet toties atkal citos (7. un 8.) gluži niecīgi, un tādēļ arī šo kauju zaudējumu kopskaits, cik var spriest, nepārsniedz 5.000.

Janvāra kauju lieliem zaudējumiem par iemeslu tiek minēta ģenerāļa Trikovska noziedzīgā rīcība (viņam bij padoti pirmie seši latv. strēlnieku pulki janvāra kauju laikā). Šāds slēdziens pa daļai pamatots. Bet nav jādomā, ka minētais ģenerālis, sastādot savus rīkojumus, būtu vadījies vienīgi no nolūka — iznīcināt latvju strēlniekus.

Izskaidrojums šē ir daudz vienkāršāks: ģen. Trikovskis piederēja pie tā tipa priekšniekiem, kuri nekad nerēķinās ar zaudējumiem un līdzekļiem, nekad nesamēro mērķa svarīgumu ar tā sasniegšanai vajadzīgiem upuriem, bet rikojās pēc vecās krievu devīzes «šapkami zakidaem».

Saprotams, kad viņa rīcībā atradās sveši, tikai pagaidām viņam padoti pulki, tad šos pulkus viņš arī taupīja vismazāk un uzlika tiem visgrūtākos uzdevumus. Taisni tādus uzdevumus ģen. Trikovskis uzkrāva latviešu pulkiem 12. janvārī. Bet strēlnieku pulku vēsturē būs atzīmēti arī tādi gadījumi, kur šī ģenerāļa rīkojumi netika izpildīti, tā p. piem., ģenerāļa Auzāna (toreiz pulkveža) atteikšanās 26. decembrī vest uzbrukumu pa atklātu lauku uz Mūrnieku mājām, kas, bez šaubām, būtu bijis saistīts ar milzīgiem un veltīgiem zaudējumiem.

Latv. strēlniekiem vispārīgi piemita tā teicamā karavīru īpašība — novērtēt mērķa svarīgumu un, ja vajadzīgs, tad arī ziedot visu, uzticoties saviem spēkiem. Saprotāms, ka bija arī zaudējumi un upuri, un skumdami par viņiem, mēs tos godinām. Bet viņi nebij velti, jo viņi iedvesa tautā pārliecību par saviem spēkiem, un tas nepalika bez nozīmes tiklab pie nacionālās armijas izveidošanas, kuŗas kadros iegāja daļa Latvijā palikušo strēlnieku, sevišķi virsnieku, jau savstarpēji pazīstamu, — tā arī pie pasaules politiku noteicošo lielvalstu uzticības iegūšanas, kuŗu palīdzība Latvijas valsts tapšanā nevar palikt neatzīmēta.

Šādu situāciju bija iespējams paredzēt arī vēl 1915. g. beigās Berlinē, kur tanī laikā Baltijas baroni sastādīja plānus par «Jauno Vāciju», viņas kolonizēšanu un nākošo «landesvēru», tādēļ carienes Aleksandras vēstules būs vēl jāved sakarā ar latv. strēlnieku uzbāzīgo aizvešanu uz Krieviju no Berlīnes aģentiem, kam lielais vairums virsnieku tomēr nepadevās.

Strēlnieku laikus atceroties.

Gads aiz gada attālina mūs no latvju strēlnieku izcīnītām varonīgām cīņām. Tīreļa purvi, Ložmetēju kalns, Nāves sala un citas cīņu vietas, arvienu vairāk ieiet vēsturē, kuŗa neizdalīs šos notikumus atsevišķā epizodē, bet iepīs viņus citu cīņu rindā zem kopīga nosaukuma: «Cīņas par Latvijas brīvību». Tādā kārtā viņas tiks apskatītas, kā zināmu apstākļu loģiskas sekas, kuŗas savukārt radījušas jaunas idejas un jaunas parādības. Latvijas atbrīvošanas laikmetu vēsturnieks neiesāks apskatīt ar bruņotu spēku cīņām, bet gan ar tautiskās apziņas mošanos un augšanu, ar tautas spēku izveidošanos pašā tautā, ar brīvības ideju uzplaukšanu un nostiprināšanos, kuŗu galīgais kāpinājums tikai ir bruņota spēka organizēšana. Cīņas par mūsu tautas brīvību iesākās tad, kad mūsu krīvi, Barona tēvs, Valdemārs, Kronvaldu Atis un citi sāka kopot un izplatīt mūsu gaŗa bagātības, daiņu krājumus ar viņu sērām par verdzību un ilgām pēc brīvības, kad viņi aicināja jaunatni uz darbu un gaismu, tad jaunatne sāka pulcēties biedrībās uz laukiem un Rīgā, lai skandinātu Cimzes tautas dziesmas. Tad iesākās tas ilgstošais cīņas sagatavošanas laikmets, kuŗš pusgada simteņa laikā, izmantodams visas laika idejas un iespējamības, sagatavoja tautai vajadzīgos ziniskos un tehniskos spēkus visās nozarēs, lai varētu sākt domāt par pilnīgu patstāvību un neatkarību.

Tomēr pasaules kara sākumā vēl nebija un arī nevarēja būt atklāti izteiktas idejas par latvju valsts neatkarību. Nebija viņas arī vēl tad, kad latviešu strēlnieki sāka pulcēties no visām lielās Krievijas malām savās nacionālās kaujas vienībās. Bet neskatoties uz to, katrs strēlnieks, iestādamies pirmās latviešu kara vienībās, nesa šo ideju sev līdzī, dziļi noslēpdams viņu savā sirdī, nesa viņu kā ilgas pēc brīvības un pauda viņu katru dienu, dziedot vakara jundā tautas lūgšanu, «Dievs, svētī Latviju». Tikai šī spēcīgā nacionālā apziņa varēja dot latvju strēlniekiem nepieredzētus spēkus, lai rautu bezgalīgos dzeloņdrāšu mežus zem ienaidnieka uguns lietus. Tā latviešu strēlnieki ar saviem darbiem proklamēja latvju tautas spēku tad, kad vēl nebija radusies pat doma proklamēt Latvijas valsti. Ar saviem darbiem strēlnieki iedvesa visai tautai pārliecību par saviem spēkiem un paļaušanos uz viņiem. Šis apstākļi savukārt deva pamatu sabiedriskiem darbiniekiem vēl Krievijas revolūcijas pašā sākumā atklāti izteikt un sludināt neatkarības ideju. Tas bija 1917. gada martā un no šī laika sākot, neatkarības ideja tika nostādīta mūsu nacionālo centienu degpunktā. Lai gan 1918. gada janvārī Nacionālā padome Petrogradā stipri nosvērās uz neatkarības pusi no tuviem vakariem, tomēr apstākļiem mainoties, neatkarības ideja no jauna atdzima nacionālā armijā un sasniedza galīgu skaidrību, kad nacionālā armija devās cīņā pret landesvēru pie Cēsim.

Visu šo ilgstošo cīņu laikā ļoti dažādos un sarežģītos apstākļos ļoti dažādi noritēja atsevišķas cīņu epizodes; pavirši vērojot dažreiz pat radās, ka starp visām šīm cīņām nav savstarpējas saites, ka viņas nav viena no otras atkarīgas. Bet tas ir tikai tādēļ, ka ļoti daudzi apstākļi vēl nav noskaidroti, nav vēl saprasti, cīņu dalībnieki atrodas vēl zem to notikumu stīprāka iespaida, kuri viņiem stāv tuvāki un pret kuriem viņi nav spējīgi būt objektīvi. Vēsturnieka uzdevums būs ienest visā šai režībā skaidrību un noteiktību, kas pilnā mērā būs sasniedzams tikai tad, kad noies no dzīves skatuves visi galvenie cīņu dalībnieki un līdz ar tiem pašreizējie subjektīvie ieskatī, kad visā tautā nostiprināsies tā pārliecība, kā neatkarīgā Latvija nav kāda atsevišķa iekaro-

juma auglis, bet ir atbrīvota no svešas varas vienīgi pateicoties nacionālai idejai, kuŗa prata sevī apvienot visādas politiskas strāvas.

Veco strēlnieku goda sardze pie Svētā uguns zīnā svētku kauju atceres dienā.

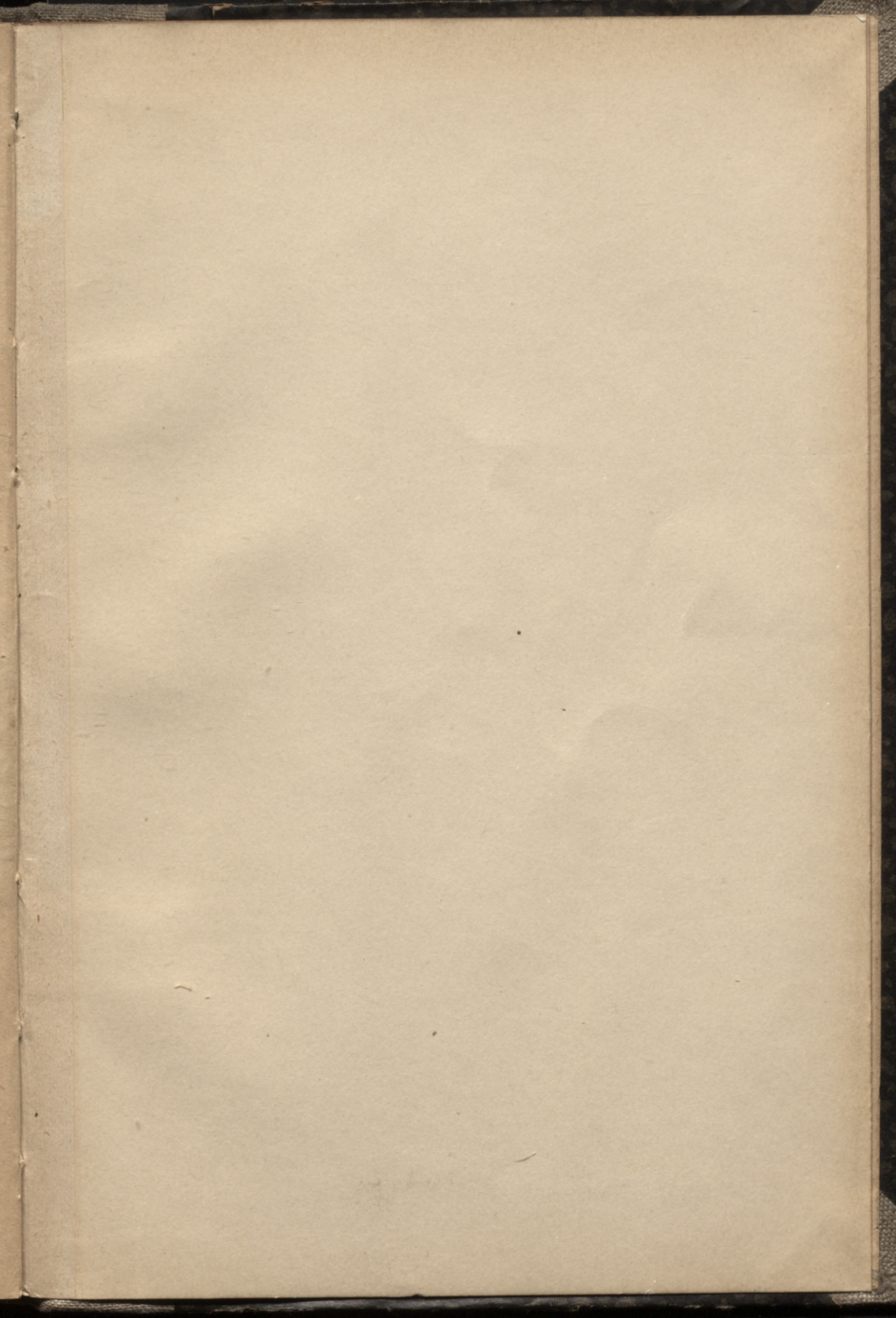
Tagad ir iespējams konstatēt tikai to, ka visās cīņās, kur parādījās latvju karavīru vislielākā varonība, pašai ziedzība un uzpurēšanās, šīs cildenās īpašības izsauca un uzturēja dzimtenes un tautas mīlestība. Modināt, veidot un izkopt šīs jūtas tautā

un mūsu jaunatnē — tas ir mūsu nākamības uzdevums un drošības ķīla. Mūsu pienākums tādēļ ir nepaļēt gažām nevienam no šiem lielo notikumu posmiem, kur plūda mūsu kaŗavīru asinis, un gadu no gada zināmās dienās atcerēties kritušos varoņus, vienalga, vai tas būtu bijis Tīreļu purvā, vai Nāves salā, vai pie Skrundas, vai Rīgā pie Daugavas krastiem, vai pie Cēsīm, vai aiz Lubānas ezera. Visi šie notikumi runā vienu un to pašu valodu, jo tie ir apģaroti ar vienu un to pašu ideju, un visi viņi kopā atnesa mums brīvo Latviju.

	Lapp.
Latvju strēlnieku pulki pasaules karā	3
Latvju strēlnieku rezerves bataljons	12
Ziemassvētki ienaidnieka aizmugurē	35
Pāri Lielupei	44
Aina no 1917. g. janvāra kauju perioda	52
Plkv. Briedis kā pulka komandieris	58
Vecais Kalniņš	75
Kā pārdeva Rīgu	80
Upuņu nozīme	90
Strēlnieku laikus atceroties	93

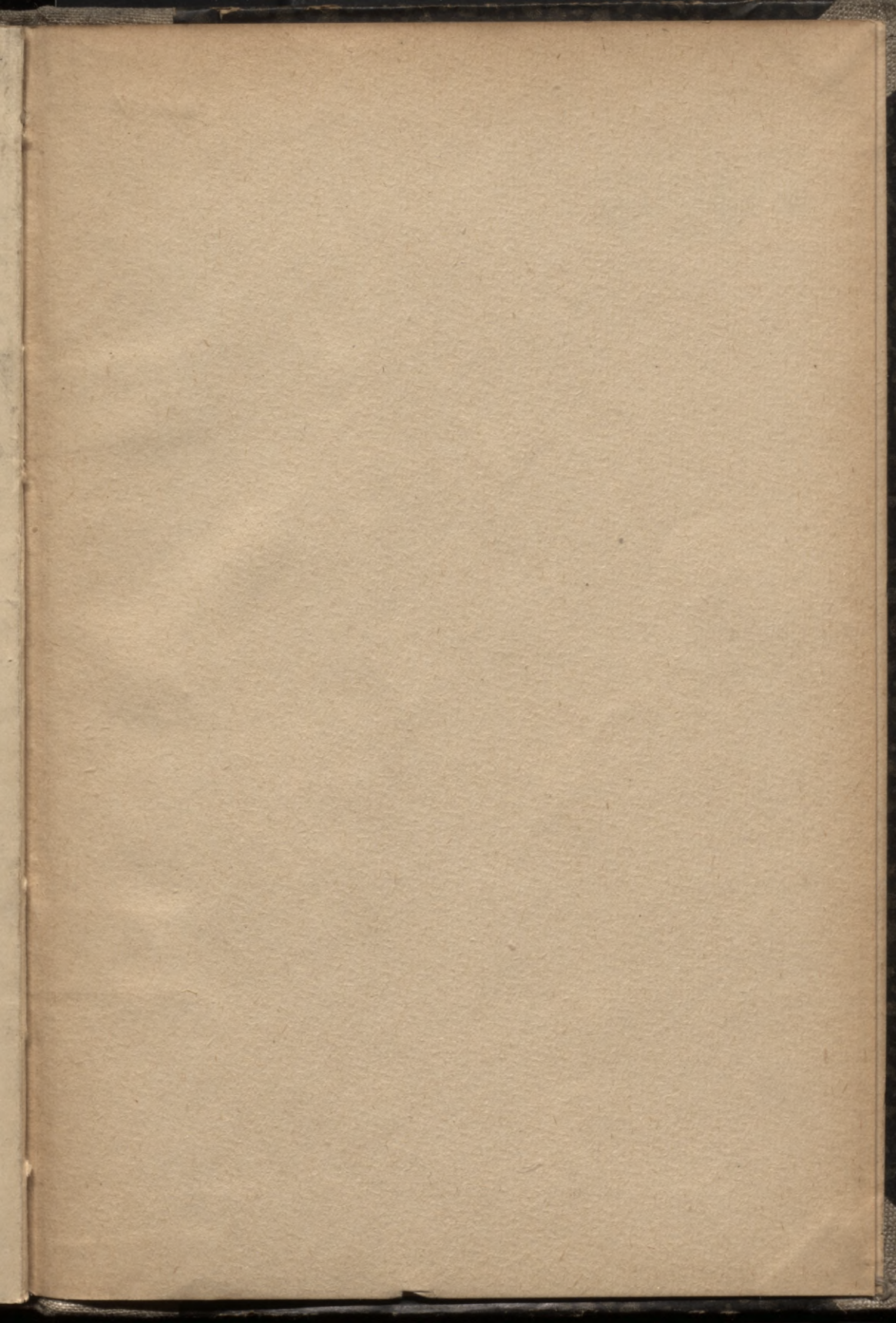

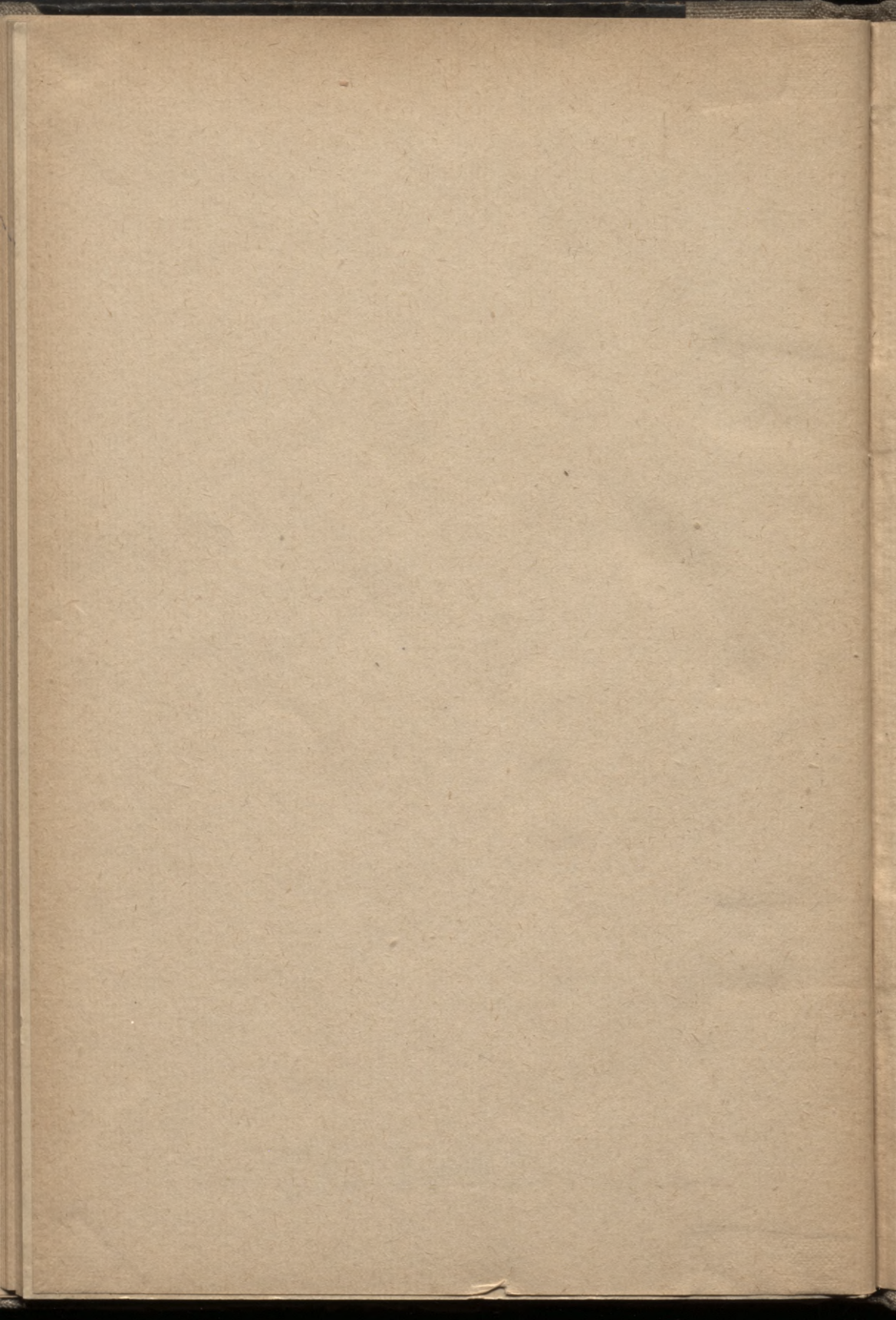
Le 3002

Ye 3002

9. JAN. 1931

2.1

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307049436

Sar. 1.